200 RSD BiH 3.50 BAM; Hrvatska 19 [illegible] Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

01132

9 770353 802002

VREME

20. decembar 2012.

broj 1146

SMAK SVETA
Recepti za preživljavanje

SLUČAJ MIŠKOVIĆ

Nil Jang ▸ **Putovanje nakraj noći**

„Pokreni se za posao“ je program namenjen osobama sa dobrom poslovnom idejom **iz cele Srbije**. Kroz ovaj program, koji sprovodi NVO ENECA, kompanija Philip Morris dodeljuje **bespovratne grantove** kojima kroz kupovinu neophodne opreme pomaže pokretanje sopstvenog ili porodičnog biznisa ljudima sa dobrom poslovnom idejom i preduzetničkim duhom. Osim grantova, preduzetnicima podržanim kroz ovaj program obezbeđene su i poslovne i stručne obuke kao i stalna savetodavna pomoć od strane ekonomskih stručnjaka.

Ukoliko sami imate dobru poslovnu ideju ili poznajete nekoga ko bi želeo da upliva u preduzetničke vode, uputite ga na www.pokrenisezaposao.rs čime može postati jedan od čak **100 preduzetnika** koji će ove godine osnovati sopstveno preduzeće širom Srbije. U poslednje **tri godine**, u okviru ovog programa, osnovano je ili unapređeno **160 malih porodičnih preduzeća** čija uspešnost i ekonomska održivost do sada ima **100% učinak** i koja upošljavaju oko **600 ljudi**.

018/528-228

WWW.POKRENISEZAPOSAO.RS

POKRENI SE ZA POSAO

VREME
BROJ 1146
20. decembar 2012.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić *(foto@vreme.com)*, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić *(kultura@vreme.com)*, Andrej Ivanji *(svet@vreme.com)*, Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić *(medjuvreme@vreme.com)*, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić *(strip@vreme.com)*, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić *(arhiva@vreme.com)*
Jelena Mrđa *(foto@vreme.com)*

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić; **korektori:** Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević; **lektori:** Katarina Pantić, Živana Raškov ić, Ivana Smolović; **daktilograf:** Zorica Nikolić

internet izdanje
http://www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
(marketing@vreme.com)
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: *redakcija@vreme.com*

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

08 Slučaj Mišković: Feliks Đeržinski iz našeg sokaka

14 Portret savremenika: Miroslav Mišković, drugi put

17 Zoom: Mišković i prijatelji

18 Nove izmene krivičnog zakonodavstva: Dulićevi uveoci i kaučuci

20 Mladi u Srbiji i Sloveniji: Gde je život

22 Portret savremenika: Jasenko Houra

25 Obrazovanje za XXI vek: Klasne obrazovne razlike

33 Nuspojave: Juriš na kontinent

34 Ljudi i vreme

KULTURA

36 Nil Jang, pre četrdeset godina i danas: Putovanje nakraj noći

41 Knjige: "Pohvala ljubavi" – Alen Badju

42 Odgovor na tekst "Kursadžije iz Muzeja savremene umetnosti": Jugoslovenski drangularijum

43 Reč o delu: "Pariska kiša" – Andraš Heveši

44 TV manijak: Dan pre kraja sveta

45 Japan u Srbiji: Kulturne veze i uticaji

SVET

56 Afere: Istraga u Dojče banci

59 Evrozona: Bankarska unija

60 Masakr u Konektikatu: Pucnji koji su potresli Ameriku

64 Severna Koreja: Mali Kim je veliki kockar

MOZAIK

66 Hronologije apokalipse: Uspon i pad Sudnjeg dana

71 Moj muški život: Smeh

72 U Danskoj, zemlji radnika i seljaka: Samoupravni kapitalizam

75 Pošta

76 Strip: Prizori iz polusna

78 Vreme uživanja: Nevera

Četiri dana pred zakazani nastup Prljavog kazališta u Beogradskoj areni, uprkos pakosnim priželjkivanjima, nema naznaka da bi mogao biti otkazan

Piše: Jovana Gligorijević

Nemačkoj banci se na teret stavljaju pranje para, utaja poreza i ometanje pravde. U "aferi trgovine CO2-sertifikatima" uhapšeno je petoro službenika. Istraga je u toku, a niko ne može ni da pretpostavi kakvi će sve prljavi poslovi isplivati na površinu

Piše: Andrej Ivanji

Nedavno je ministar sporta podneo ostavku jer mu se našlo da je prekoredno "pustio" pare reda veličine 20.000 evra nekom tamo sportskom društvu u kome je njegov brat, ili već neki rođak "nešto". Danima je štampa o tome raspredala kao o velikom skandalu i završilo kako se završilo – ostavkom

Piše: Zoran Majdin

Na naslovnoj strani: **Miroslav Mišković**
Foto: **Marko Đurica/ Reuters**

Britanska kraljica Elizabeta II razgleda zlatne rezerve tokom posete Banci Engleske.
London, 13. decembar 2012. godine.
Foto: Edi Mulholand/Pul/ Reuters

20/12/12 – 26/12/12

prognoza vremena

19/12/12
http://www.meteos.rs

min°C max°C	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	0 2	-1 3	0 3	0 3	-1 2	-2 4	0 5
Vojvodina	-1 2	-2 3	0 3	-1 3	-2 2	-3 3	-2 4
centralna i južna Srbija	-2 2	-3 3	0 3	0 3	-2 1	-3 3	-3 4

U većem delu perioda relativno nepovoljne biometeorološke prilike uz povremene tegobe uzrokovane meteorološkim prilikama kod meteoropata i hroničnih bolesnika. Najčešće će se javljati glavobolja, reumatski bolovi i nervoza. Krajem perioda blago poboljšanje prilika.

Famoso
café pizzeria
Braće Ribnikar 65, Novi Sad

broj nedelje

328

Od 1. januara 2008. do 25. oktobra ove godine sudije u Srbiji izrekle su čak 119.876 dana neosnovanog pritvora ili 328 godina osobama koje su pravosnažno oslobođene.

LJUDSKA PRAVA

Penzije i domaćicama

U Srbiji ne postoji evidencija o broju domaćica. Žena koje svakoga dana rade poslove "koji se podrazumevaju" (kuvanje, pranje, čišćenje, održavanje domaćinstva, jednom rečju), nema ni na platnom spisku, niti u evidenciji nezaposlenih. Ipak, postoji mogućnost da i one dobiju priznanje i nadoknadu za svoj svakodnevni rad. Inicijativu za to pokrenule su članice nekoliko samostalnih sindikata, uz tvrdnju da i ova kategorija žena daje značajan doprinos društvu i da se mora pronaći način da se njihov rad prizna i vrednuje kao takav.

Reč je o zajedničkoj inicijativi Sekcije žena Samostalnih sindikata za građevinu, šumarstvo i putnu privredu, pokrenutoj tokom Okruglog stola koji je održan 10. decembra, povodom Međunarodnog dana ljudskih prava.

"U okviru regionalne kampanje 'Danas i uvek – dostojanstven rad za žene' organizovale smo Okrugli sto kome smo prisustvovale Biljana Maletin, nezavisna konsultantkinja za pitanja roda i rodne ravnopravnosti, Natalija Ostojić iz Uprave za rodnu ravnopravnost, i ja ispred Ženskog komiteta sindikata. Taj dan je doneta odluka da se pokrene inicijativa za pomoć ženama koje su nevidljive u društvu, ali rade čitav život", kaže za "Vreme" Aleksandra Stojković, potpredsednica Ženskog komiteta Internacionale radnika građevinarstva i šumarstva.

Prema navodima iz Fonda za penzijono i invalidsko osiguranje, opcija za samostalno uplaćivanje doprinosa već postoji i za kategoriju domaćica i studenata, te građani mogu da biraju jednu od 13 osnovica prema kojima će uplaćivati svoje doprinose. Najniža osnovica je 35 odsto prosečne republičke plate, a najniža uplata doprinosa iznosi 4.405 dinara.

"Glavna ideja je da se nekim zakonskim aktom ili propisom unutar zakona reguliše nadoknada od strane države za žene koje nisu nikad radile, tj. one koje su, kao domaćice, svoj rad utrošile kod kuće", dodaje Stojković. "Sama inicijativa nema ideju kako bi se to moglo zakonski regulisati, ali je bitno da je ta zamisao pokrenuta i, uz pomoć pravne službe Saveza sindikata, da se radi na daljoj razradi. Mi danas imamo više domaćica nego šezdesetih jer se žene teže zapošljavaju tokom krize od muškaraca, i mora se pronaći način da se tim ženama pomogne."

Meho Omerović, predsednik Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova u Skupštini Republike Srbije, ističe za naš list da država nema para ni za one koji su radili i u vidu doprinosa već odvajali za budžet. "Žene koje drže domaćinstvo i vode računa o kući u svakom slučaju zaslužuju priznanje i neku vrstu nadoknade za to što rade, pa makar bilo i simbolično od države. Ono što se ovde postavlja kao pitanje nije to, već koliko je država u ovom trenutku spremna da odgovori i na taj izazov jer mi, nažalost, para nemamo ni za one koji to sada zakonski zaslužuju."

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, u Srbiji je 2011. godine stopa nezaposlenosti za žene bila 17, 8 odsto.

SANJA PAVLOVIĆ

U četvrtak 27. decembra izlazi novogodišnji dvobroj nedeljnika "Vreme" na 128 strana

Kul

Tenis je kul.

Tesla je kul.

Federer bi da bude kul kao Nole.

Taj auto je impresivan i kul.

Publika je bila skroz kul.

Prepisivanje u školi je kul.

Štreberi postaju kul.

Privatno sam kul.

Pet razloga zašto je kul biti sa strancem...

Kul načini da pokažete partneru da mislite na njega...

Ma sve je kul, bejbe, s ekipom blejim, drinkam enerdžiz, kaže neka reperska pesma.

Bio sam na Saboru u Guči i bilo mi je kul.

Mi smo (bre) kul i kvalitetni.

Naše starlete bi volele da su kul, ali su zapravo samo nekako jadne i željne pažnje!

I kulovi (prostaci) bi da budu kul...

JUL je kul!

U engleskom jeziku *cool* je izraz za umereno hladno, ni toplo ni hladno, sveže, a u psihologiji, *cool* opisuje oblik pasivnog pokazivanja nedopadanja, kao u izrazu "odnosi su bili hladni i ljubazni" (*cool and polite*). Označava i pomodnu atraktivnost ("njena haljina je zaista cool"); i nekoga ko poseduje veštinu socijalnog prilagođavanja ("cool dude"; super ortak) i uputstvo za ponašanje "nije cool da se stigne na party prerano".

Izraz *Cool jazz* označava muzički stilu iz 1940-ih, koji je bio protivteža bip-bapu, opušteniji i prigušeniji. Čet Beker.

Kusturica: Ne pripadam tzv. kul kulturi, "lakoj umjetnosti". U Bruklinu postoji NGO Cool culture koja umetnost čini dostupnom siromašnima.

Biti kul u citiranim rečenicama iz našeg narodnog govora znači biti uspešan, privlačan, poželjan, seksi, zgodan, čak prekrasan, in, samopouzdani individualista, sa smislom za humor i hladnu samokontrolu, ali i biti hladne glave u krizi, sklopiti perorez, olabaviti, smanjiti doživljaj...

Rambo Amadeus: Ko je kul, a ko pacijent?

Kuliraj! Smiri živce, o'ladi, budi 'ladan ko špricer, budi mrtav 'ladan... Opušteno!

Da li toliko raširena upotreba jedne pozajmljene reči govori o tome da kuler (hladnjak) "globalizacije odozdo" hladi mentalitet u vreme erupcija nezadovoljstva i besa, i ukidanja bensedina? Kul označava spokojstvo, hladnokrvnost, nekoga ko nije zahvaćen strašću, a to je tako suprotno violentnim tipovima, ognjevitim ljudima vrlo jakih temperamenata, koje karakteriše smena jako aktivnih perioda sa dobima potpune pasivnosti (Cvijić: "Dinarci i njihov karakter")?

Ima li taj kul u svakom kontekstu veze s novim obožavanjem one genijalne lenjosti koju Vladimir Dvorniković pominje u "Karaktelogiji Jugoslovena"?

MILAN MILOŠEVIĆ

PIŠE: ZORAN STANOJEVIĆ

Ko tebe hejtom, ti njega lajkom

Prošle nedelje su Unicef, Ministarstvo prosvete i Telenor objavili veoma zanimljivo istraživanje o vršnjačkom nasilju na internetu, prvo takvo u Srbiji. Rezultati pokazuju da je nasilje na internetu prisutno, ne bi se moglo reći da je izraženo, manje ga je nego nasilja u realnom svetu.

Svi oblici nasilja (mobilnim telefonom, porukama, Fejsbukom, Tviterom, elektronskom poštom) prijavljuju se kod manje od deset odsto đaka osnovnih i srednjih škola uz visoko izraženu informisanost i razumevanje šta je to neprihvatljivo ponašanje u digitalnom svetu. Sudeći po anketi, ovdašnji đaci su na internetu prilično oprezni, ne daju lako svoje podatke niti naivno ulaze u komunikaciju sa nepoznatima. Naravno, ima zabrinjavajućih primera. Njihov broj nije masovan, ali nijedan slučaj ne sme se ignorisati, jer su posledice ozbiljne.

Problem nasilja na internetu je njegov intenzitet i sveprisutnost. Ako ste meta nasilnika u školi, moguće je skloniti se. Slično je i sa drugim oblicima nasilja, kao što je preterano zadirkivanje, ponižavanje od strane grupe. U drastičnim slučajevima moguće je promeniti razred ili školu.

Od digitalnog nasilja nema bekstva. Svaki put kada se dete-žrtva uključi na internet, na socijalne mreže, tamo ga čekaju neprijatnosti. A pratiće ga i kada fizički pokuša da se izmesti, otud je digitalno nasilje mnogo intenzivnije od uobičajenog.

S druge strane, savet da se društvene mreže ne koriste jednak je savetu da dete ispišete iz škole i ostavite ga kod kuće. Današnje generacije najveći deo života provode u digitalnom okruženju, odatle je odsustvo poseban oblik otuđenosti. Najdrastičniji primer je Adam Lanza, masovni ubica iz Konektikata, čija se neuklopivost u društvo ilustruje i time da nije imao ni Fejsbuk profil.

Saveti stručnjaka su različiti. Od toga da dete do 14 godina ne sme da ima kompjuter u svojoj sobi, da roditelji osnovaca moraju imati šifre svih njihovih naloga, zlu ne trebalo, da u svakom trenutku mogu da bace pogled na ekran i da moraju znati po kakvim se to adresama njihovo dete kreće. Dobar pristup je da zamole svoje dete da ih "nauči" kako se pravilno koriste društvene mreže, a najvažnije je poverenje. Najopasnija je potpuna nezainteresovanost i verovanje da je dete bezbedno dokle god je samo u svojoj sobi.

Nešto drugo se iz ovog istraživanja čita, što je meni mnogo interesantnije. Već u nižim razredima osnovne škole, do četvrtog, upotreba računara i mobilnih telefona je masovna, a kada se dođe do srednjoškolaca postaje apsolutna, čak do 99 odsto. Nailazi nam čitava generacija koja je potpuno digitalizovana, mimo obrazovnog sistema koji je potpuno nesposoban da je prati, a o usmeravanju da i ne govorimo. I to u društvu u kojem sve što je digitalizovano mora da se prevede u analogno. Jer, kako da na ekran udariš pečat, taj impresivni simbol našeg primitivizma.

foto: FoNet

DRUŠTVO

Licenciranje socijalnih radnika

Od naredne godine u Srbiji počinje licenciranje svih ustanova i radnika koji pružaju usluge socijalne zaštite. Prvi put, svi koji rade u ovoj oblasti moraće da prođu kroz sistem licenciranja, što će predstavljati garant njihove stručnosti i sposobnosti da pružaju usluge socijalne zaštite.

Licenciraće se, kako socijalni radnici tako i ustanove koje se ovom delatnošću bave. Licenca će se izdavati na šest godina, a za njeno izdavanje, obnavljanje i oduzimanje biće zadužena Komora socijalne zaštite.

Svi stručnjaci, socijalni radnici, andragozi, psiholozi, koji duže od godinu dana rade u socijalnoj zaštiti dobiće "nulte licence", a provera i potvrda licenciranja očekuje ih kroz šest godina. Stručnjaci koji rade kraće od godinu dana moraće da polažu ispit za sticanje licence pred Komorom.

Cilj projekta Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike je da ovim potezom unapredi kvalitet socijalne zaštite u Srbiji. Da bi se licenca izdala, Komora utvrđuje da li socijalni radnik ili ustanova ispunjavaju kriterijume za rad sa socijalno ugroženima. Nakon perioda važenja licence za njeno obnavljanje potrebno je da se ispunjavaju uslovi koji su usmereni ka profesionalnom usavršavanju. Stručni radnik je dužan da u roku od šest godina ostvari 120 bodova, koje stiče tako što realizuje ili pohađa programe obuke, objavljuje stručne radove, učestvuje u konferencijama, kongresima i stručnim skupovima iz oblasti socijalne zaštite i ispunjava druge uslove koji su propisani pravilnikom.

Sekretar Asocijacije centara za socijalni rad Saša Miodragović za "Vreme" kaže da ovaj princip licenciranja ne bi trebalo da predstavlja problem ni socijalnim radnicima, ni ustanovama koje se ovom delatnošću bave, jer bez obzira na godine rada u ovoj oblasti, dodatna edukacija može samo da doprinese kvalitetu rada. "Godinu dana je sasvim dovoljan period da se ostvare uslovi za dobijanje 120 poena, koji su propisani pravilnikom za obnavljanje licence", objašnjava Miodragović.

S druge strane, predsednik Društva socijalnih radnika Srbije Miodrag Tasić kaže da ne može još da daje konačan sud, niti zvanične izjave.

Do sada su inspekcijske službe resornog Ministarstva imale ingerenciju nad izdavanjem dozvola za rad, ustanovama i organizacijama koje pružaju usluge socijalne zaštite, a sada se postupkom licenciranja uspostavljaju nadzor i provera kvaliteta pružene usluge. Poboljšanjem kvaliteta i efikasnosti usluga doprinosi se samom cilju socijalne zaštite, odnosno lakšem osamostaljivanju ili otklanjanju zavisnosti pojedinca i porodica od socijalnih službi.

DRAGANA PRICA

Zdravlje na testu

"Gojazna deca provode ispred računara dva sata duže od vršnjaka koji nemaju višak kilograma. Između 50 i 70 odsto osnovaca i adolescenata ima nepravilno držanje tela, koje se može korigovati redovnom fizičkom aktivnošću", izjavila je doktorka Mirjana Bratić za "Vreme", komentarišući sve učestalije slučajeve u kojima deca između sedam i 18 godina imaju probleme sa kičmom, ravnim tabanima ili pate od nekog poremećaja u ishrani. Zarad unapređivanja mentalnog i fizičkog zdravlja učenika, za sledeće polugodište je planirano veliko testiranje njihovog razvoja i sposobnosti, koje bi se sprovodilo u celoj Srbiji.

Projekat pojačane kontrole zdravlja najmlađih započet je pre dve godine, tokom kojih su stručnjaci utvrđivali parametre za ocenjivanje kvaliteta obrazovanja, vaspitanja, fizičke spremnosti i mentalnih sposobnosti učenika. Prema rečima doktorice Bratić, da bi se postigli vidljivi rezultati na tom polju, neophodna je čvrsta saradnja između roditelja, škole i zdravstvenih ustanova. Takođe, neophodno je razviti svest da je na časovima fizičkog nerealno očekivati da sva deca pokazuju isto interesovanje i spremnost za rad. "Godinama postoji isti stav među nastavnicima u školama, a to je da svi moraju raditi sve. Zbog toga mnogo đaka dolazi sa molbom da budu oslobođeni fizičkog jer ne žele da dobijaju loše ocene. Radije pristaju na to da budu neocenjeni, i tako celu godinu provedu na klupi izgubivši i ona tri časa rekreacije nedeljno", rekla je doktorica.

Druga strana gojaznosti kod sve većeg broja osnovaca i srednjoškolaca povezana je sa lenjošću pojedinaca i nekvalitetnom ishranom. Deca preskaču obroke ili pak u zanosu ispred ekrana jedu više nego što je to preporučeno. Najčešća posledica ovih nezdravih navika u poslednje vreme je pojava dijabetesa tipa dva u mladosti, od kojeg su, kako kaže doktorica, do pre nekoliko decenija obolevali uglavnom stari ljudi. Prema strateškom planu rada Službe za zdravstvenu zaštitu dece i omladine u Novom Sadu, između aprila i decembra prošle godine, 958 dece je izdvojeno jer su ocenjeni kao pogodni za razvoj metaboličnog sindroma koji obuhvata gojaznost i hipertenziju.

Veliko testiranje bi moglo poboljšati trenutnu situaciju, prvenstveno promenom sadržaja i kvaliteta nastave i samog programa. Istraživanja pokazuju da osnovci i srednjoškolci svakodnevno nose knjige teške i do jedne trećine mase njihovog tela, da trenutno odrastaju generacije koje zbog nekontrolisane upotrebe novih tehnologija i interneta svet posmatraju dvodimenzionalno, kao i da se indeks telesne mase svake godine znatno povećava.

MAJA GUZIJAN

Vip ekomotivacija traje i tokom praznika!

Zameni stari telefon za novi uređaj, uz 5.000 din popusta

Nokia Asha 306
~~4.990 din~~
1 din
uz Standard 100
za 590 din mesečno

Samsung Galaxy Y powered by Android™
~~4.990 din~~
1 din
uz Sigurica 2000
za 1.000 din mesečno

Samsung Galaxy Tab 2 10.1" powered by Android™
~~19.990 din~~
14.990 din
uz Neograničeni Internet 20
za 2.490 din mesečno

060 1234 www.vipmobile.rs

Vip te ekomotiviše i tokom praznika: donesi bilo koji stari mobilni telefon i dobićeš 5.000 dinara popusta na bilo koji uređaj iz Vip postpaid ponude.

Promocija važi do 15.01.2013. ili dok traju zalihe, uz određene postpaid tarife i korišćenje novog uređaja uz ugovornu obavezu od 24 meseca. Iznos naknade za aktivaciju uređaja može biti snižen do maksimalno 1 dinar.

Druga priča vip

Feliks Đeržinski iz

Korupcija je zaista rak-rana srpskog društva i države i nimalo nije sporno da svako ko se bori protiv nje mora dobiti podršku. Izvesno je i da Miroslav Mišković mora da odgovara za ono što mu Tužilaštvo stavlja na teret. Problem je, međutim, kada cilj antikorupcijske kampanje postane sticanje i učvršćivanje političke moći licenciranjem ko je podoban, a ko ne, ko je pošten, a ko iskvaren i potkupljen

Vlasnik Delta holdinga Miroslav Mišković, njegov sin Marko, Milo Đuraškovć i još nekoliko osoba već osmi dan sjede u pritvoru zbog sumnje da su zloupotrebom položaja u nizu firmi stekli oko trideset miliona evra. Ćeliju od deset kvadratnih metara – piše "Blic" – Mišković dijeli sa Jožefom Kasom pritvorenim u aferi "Agrobanka" i ima pravo, uz saglasnost suda, na televizor, štampu, kompjuter bez interneta i ishranu mimo zatvorskog kazana.

Nakon utamničenja najbogatijeg čovjeka u Srbiji nastao je politički zemljotres. Sada se očekuje cunami. Aleksandar Vučić – šef Biroa za koordinaciju rada službi bezbjednosti, lider Srpske napredne stranke (SNS), prvi potpredsjednik Vlade i, zaista na posljednjem mjestu, ministar obrane – tvrdi da su mnogi političari na strani Miškovića i da je bar njih dvadesetak od vlasnika Delte mjesečno primalo od trideset do pedeset hiljada evra. Na koga li samo

našeg sokaka

SRPSKA POSLA:
Milka Forcan, Miroslav Mišković
i Aleksandar Vučić, odavno
Foto: Miloš Rafailović

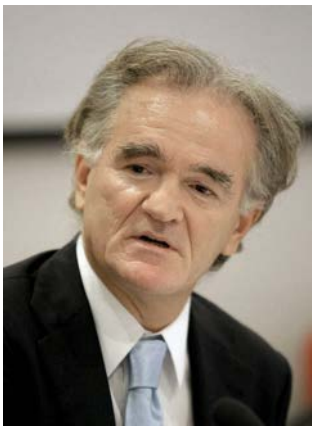
misli? Vučić ne obznanjuje imena i tvrdi da je sam Mišković prije zvaničnog saslušanja u Tužilaštvu rekao da je mnoge pomagao; sada ga poziva da kaže tko su ti ljudi, a saznanja o mjesečnim isplatama u desetinama hiljada evra nije dalje eksplicirao. Ali, gdje Vučić stane – tabloidi nastave. "Informer" tako na naslovnoj strani objavljuje da su lider Liberalno demokratske partije (LDP) Čedomir Jovanović, ministar Milutin Mrkonjić, bivši ministri Božidar Đelić i Slobodan Milosavljević i direktor Srbijagasa Dušan Bajatović osumnjičeni da su na Miškovićevom platnom spisku. Svi prozvani, kao i njihove partije, odmah su demantirali da su ikad dobijali pare od vlasnika Delta holdinga. Čudi li ikog da su na ovoj listi ljudi od ranije na nišanu SNS-a? Jovanović – pošto istrajno podsjeća Vučića na radikalsku prošlost i predbacuje mu populističku kampanju, dvojica predstavnika bivšeg "kleptokratskog režima" (termin omiljen među narodnjacima i njima bliskim "bijelim listićima") i dvojica socijalista koji nisu pokazali entuzijazam za učešće u vladi s narodnjacima, a i nalaze se na prilično lukrativnim funkcijama. Sasvim je sigurno da će se "Miškovićev spisak" još širiti i dopunjavati u narednim danima.

Lider Ujedinjenih regiona Srbije (URS), ministar finansija i privrede Mlađan Dinkić kaže da su se svi političari, od njega do predsjednika Srbije Tomislava Nikolića, sastajali sa Miškovićem: slika sa prijema i jubileja bar ima dovoljno. Međutim, nakon hapšenja vlasnika Delta holdinga čini se da ga se malo tko iz tog svijeta sjeća, a sve stranke izuzev LDP-a djeluju kao da su satjerane u ćošak. Vučićevi koalicioni partneri iz Socijalističke partije Srbije (SPS) Ivice Dačića i Dinkićevog URS-a gledaju u plafon i unisono mrmljaju mantru da "nitko nije iznad zakona". Uz napomenu da su baš oni prvi pokrenuli dio istraga protiv Miškovića, slično se ponaša i opoziciona Demokratska stranka (DS) Dragana Đilasa, koga je u toku partijskih izbora bivši predsjednik Boris Tadić optuživao za bliskost tajkunima. Tradicionalno suzdržana i namrgođena Demokratska stranka Srbije (DSS) Vojislava Koštunice ovaj put ne štedi na komplimentima naprednjacima... Baš kao i dio "druge Srbije". Sociološkinja Vesna Pešić kaže da je ova "vlada bolja od prethodne, a sigurno bolja od one koja je mogla nastati da je sve ostalo po starom". Donedavno član ►

Foto: Tanjug

AKTERI: Šef radne grupe, tužilac, advokat i hapšenje Miškovića i Miškovića juniora Foto: REUTERS

Foto: Tanjug

Glavnog odbora Nenad Prokić još je eksplicitniji i poziva građansku Srbiju da podrži vladu SNS-a i SPS-a.

Koliko je prvom potpredsjedniku Vlade uspjelo da tihim, sporim, zagrobnim glasom očara javnost i da diktira politički život otkriva i ovlašni pogled na medije. Em je Vučić na svim naslovnim stranama i u udarnim terminima, em je njegovo gostovanje na Radio-televiziji Srbije na dan kada je uhapšen Mišković najgledaniji intervju od kada se mjere rejtinzi. Posebno su tabloidi u ekstazi: riječ država nikad nije bila modernija i više upotrebljavana, a lansiraju se i termini kao što su "sanaderizacija" i "putinizacija" Srbije. Prvi bi trebalo da bude naziv za konačni obračun sa korupcijom na najvišem nivou, a drugi uređivanje zemlje ("države") čvrstom rukom koja nikada neće zadrhtati da bi moglo da zavlada novo, srećno i berićetno doba reda, rada i discipline.

PRAVILA IGRE: Miroslav Mišković je karijeru privatnika započeo početkom devedesetih u sveopćem kaosu, ratovima i osiromašenju građana. Vrlo brzo je njegova Delta dobila pristup i povlašćenim kreditima i istim takvim poslovima sa devizama i deficitarnim robama; na taj način ostvarena je prvobitna akumulacija kapitala. Dvije stvari su sigurne: da bi ušao u tu igru, Mišković je, kao i ostali tajkuni, morao da ostvari izuzetnu bliskost sa režimom Slobodana Miloševića i da, redovno i po potrebi, plaća reket i čini razne usluge tadašnjim vlastodršcima. Nekad je davao za političke kampanje partija na vlasti, nekad za krpljenje rupa u raznim državnim firmama, a nekad, naprosto, za financiranje ratova u Bosni i Hrvatskoj. Problem sa ovom vrstom ekonomije bila je stalna nestabilnost i nemogućnost da se išta učvrsti a kamoli proširi na sigurnim osnovama. Mišković je zato imao sve razloge da se približi Demokratskoj opoziciji Srbije (DOS) – pogotovo kada je osvojila vlast oktobra 2000.

Zemlja je nakon Miloševića bila institucionalna i ekonomska ruševina. Glavni zadatak svih potonjih vlasti bio je razvoj privrede, a neoliberalizam njihova jedina i glavna doktrina. Mišković i ostali biznismeni zaplivali su kao ribe u vodi u takvom ambijentu. Kapital stečen devedesetih i na toj bazi lako dostupni krediti sada su se mogli plasirati kroz divlju privatizaciju, čija se ukupna vrijednost procjenjuje na nekih dvije milijarde i dvijesta miliona evra... Ukratko, Mišković je postao dobitnik, a veliki broj građana gubitnici tranzicije. Nema sumnje da je tome kumovala politika, odnosno sve stranke svojim činjenjem i nečinjenjem. Pitanje je, međutim, koliko je i kako Mišković uticao na političare da donose odluke koje su mu išle u korist? Po svoj prilici, nije se mnogo morao truditi. Kalkulanti, željni vlasti i popularnosti, nesposobni i nespremni na dalekosežne i nepopularne poteze, ovdašnji političari su bili prirodni medij za Miškovićevo lobiranje. Mišković se, svakako, u tom procesu morao i revanširati: moguće je da su to bili povoljni

krediti, garancije i uključivanje u poslove firmi s kojima su bile povezane razne političke strukture; moguće – i provizije kroz razne fondove i konzultantske usluge posrednicima koji su kao oficiri za vezu raznih stranaka imali dominantan uticaj na određene institucije; a – kao što je predsjednik Srbije Tomislav Nikolić svojevremeno priznao da su mu Mišković i Milan Beko platili troškove prevoza i gostovanje na televiziji – i direktno financiranje izbornih kampanja svih partija jer se nikad ne zna tko i kad može zatrebati... To su bila pravila igre i vrijedila su za sve krupne, ali i sitnije poslovne ljude. Mišković je, zahvaljujući svojim parama i uticaju, stekao poseban položaj: kod njega se dolazilo po opipljivu uslugu, a i zato što je mogao da otvori sva vrata i spoji razne ljude. Nimalo zato ne čudi općerašireno uvjerenje da je Mišković rušio i sastavljao vlade. Mada su stranački lideri konzultirali Miškovića o mnogo čemu i mada je on poput mnogih uspješnih biznismena vjerovatno počeo da vjeruje da se problemi u političkom životu rješavaju isto kao i u biznisu, ipak je to bio veoma klizav teren, to već nisu bila pravila igre. Politička kasta na svašta je spremna i mnogo toga je u stanju podnijeti i progutati, ali jednu stvar nikad – dovođenje u pitanje svog monopola na donošenje ključnih odluka. Mišković i ostali tajkuni mogli su i jesu u tom procesu samo ograničeno participirati na bazi određenih zajedničkih interesa. Na neki način, to kao da potvrđuje i njegova navodna rečenica iz pritvora kada je shvatio da je prepušten sam sebi: "Svima sam im pomogao."

I DA VAM KAŽEM: Aleksandar Vučić Foto: Tanjug

BAZA I TRANSFORMACIJA: Aleksandar Vučić sada je na vrhuncu karijere. Svoj politički život započeo je kao generalni sekretar Srpske radikalne stranke (SRS) Vojislava Šešelja istakavši se šovinističkim ispadima i bezrezervnom podrškom najpogubnijim političkim potezima tadašnjeg režima. Vučić je tako bio za Veliku Srbiju sa granicom na liniji Karlobag–Karlovac–Virovitica, suprotstavljao se mirovnim planovima poput Dejtonskog za Bosnu i Hercegovinu ili Plana Z-4 za Krajinu, glorificirao Radovana Karadžića i Ratka Mladića... Zajedno sa Nikolićem i Šešeljem pretio je odmazdama zapadnim zemljama, osporavao masakr u Srebrenici i, kao što sada proziva zbog krađe i korupcije, tako je onomad prozivao svoje političke oponente, novinare i pristojan svijet iz javnog života kao "izdajnike i strane plaćenike". U ovom periodu Vučić je osjetio i slast vlasti. Ministar informiranja u vladi Mirka Marjanovića od 1998. do 2000. zapamćen je po Zakonu o informisanju (oktobar 2008) čiji je cilj bio uništenje svakog nezavisnog i kritičkog novinarstva i uspostavljanje režimske propagande kao jedinog izvora svih saznanja. Uostalom, upravo je temelj ogromnom broju problema s kojim se danas Srbija nosi udaren tokom devedesetih, a tu je Vučić svojom političkom podrškom i učešćem u vlasti ostavio neizbrisiv pečat.

Petog oktobra radikali su izgubili vlast. Nakon kratkotrajnog nesnalaženja, već na izborima krajem 2003. staju na noge. Vučić i njegovi saborci i dalje zastupaju šovinističku i nacionalističku politiku, suprotstavljaju se Haškom tribunalu, lijepe plakate sa natpisom "Srpski heroj Ratko Mladić", ali i što je važnije, raznim oblicima socijalne demagogije uspjevaju se nametnuti kao predstavnici ogromnog sloja gubitnika tranzicije i tako postati najjača politička parlamentarna partija. Problem je, međutim, bio da takvi kakvi su bili – antievropski, autoritarni, nepredvidivi i krajnje opasnih namjera – ni za koga nisu bili prihvatljiv partner u zemlji i u inostranstvu. Ali i to je riješeno pet godina nakon što se Šešelj dobrovoljno predao Haškom tribunalu, a Nikolić i Vučić avanzovali u prvog i drugog čovjeka stranke. Ovaj tandem shvatio je da će im vlast vječno izmicati ukoliko nešto radikalno ne izmijene. I izmijenili su: odrekli su se Šešelja, preko noći postali zagriženi evroentuzijasti, uveliko ublažili nacionalističku retoriku, zaboravili mnoge dojučerašnje stavove, zakletve, prijatelje i kumove... U toj transformaciji veliku je ulogu odigrala Demokratska stranka, a tvrdilo se i da je sam Mišković pomogao da se Nikolić i Vučić ohrabre i dobiju neophodan legitimitet u uticajnim krugovima. Navodno, trebala mu je još jedna velika, proevropska stranka kao kontrateg demokratama.

Transformirani Vučić i Nikolić ipak nisu mogli da zaborave radikalska iskustva. Istu retoriku i postupke kao nekad prema "stranim plaćenicima i domaćim izdajnicima" usmjerili su prema demokratama optužujući ih za krađu, korupciju, kleptokratske veze sa tajkunima... Također, nisu se odrekli stalne aferaške politike visokog pritiska: najpoznatiji primjer je ►

KO JE SVE NA SLIKAMA: Veliki i mali svet Foto: FoNet

Foto: Tanjug

Nikolićevo sjedenje na stiroporu ispred Skupštine, odnosno štrajk glađu i žeđu kako bi se iznudili prijevremeni parlamentarni izbori, te u istoj akciji Vučićevo urlanje u megafon ispod prozora Predsjedništva u kome je tada stolovao Boris Tadić.

Ipak, naprednjaci su imali jednu prednost koja je došla do izražaja na izborima u maju 2012. Zbog svoje mračne uloge u devedesetima, imaju izuzetno malu otpornu moć na razne pritiske izvana. To je u kontekstu Kosova i još nekih važnih elemenata u regionalnoj politici prepoznato kako u pojedinim prestonicama Evropske unije i Vašingtonu tako i u okruženju. Zbog toga su naprednjaci ne samo postali prihvatljivi politički, već i željno očekivani partneri. Pokret "bijelih listića" u tome je i te kako doprinio: na jednoj strani optužbama demokrata za sva zla u Srbiji, a sa druge, isticanjem potpune amnezije kada je riječ o Nikolićevoj i Vučićevoj doskorašnjoj političkoj ulozi.

UTABANA STAZA: Ima jedna anegdota o Mirku Marjanoviću dok je stajao na čelu koalicione vlade u čijem je sastavu bio i SRS. Premijer je, naime, rekao da je primijetio da radikali ne rade ništa drugo već po cijele dane gledajući ispod oka fotokopiraju dokumente; valjaće im, valjda, za buduće obračune. Sve i da nije točna, ova anegdota sadrži dublju istinu. Radikali i njihovi nasljednici, naprednjaci, nikad nisu imali znanja i volje za istrajan, dalekosežan i temeljit rad čiji je cilj istinsko rješavanje problema u državi i koji, nerijetko, donosi negativne poene u javnosti i biračkom tijelu. Brz pogled na podjelu zaduženja u aktuelnoj vladi to i potvrđuje: premijer Dačić bavi se permanentnim problemom Kosova, Dinkić posrtanjem ekonomije, a Vučić nastavkom izborne kampanje kroz borbu protiv korupcije. U suštini, riječ je o utabanoj stazi, odnosno o nastavku procesa koji bi morala nastaviti svaka vlada. Naime, prethodna vlast je u sklopu približavanja Evropskoj uniji zatvorila suradnju sa Haškim tribunalom, postigla značajne rezultate u borbi protiv organiziranog kriminala i sada se na redu – htio to netko priznati ili ne – po logici stvari našla korupcija. Upravo u vrijeme vlade Mirka Cvetkovića, otvorene su neke od aktuelnih top-tema, poput "Agrobanke" i "Nibens-grupe", a kako kaže vojvođanski premijer Bojan Pajtić, još od 2009. postojale su indicije, ali bez dokaza da je u financiranju Miškovićevog "Belvila" bilo i para odbjeglog narko-bosa Darka Šarića. Dakle, baš ono što sada iznosi Vučić.

Lider naprednjaka našao se tako u situaciji da prepozna i iskoristi priliku. Svjestan da su i ranije gromopucateljno najavljivane razne kampanje protiv korupcije da bi, potom, u tišini zamrle, Vučić je udario na način za koji je svakom jasno da će izazvati maksimalni mogući odjek. A to je pokretanje postupaka protiv Miškovića.

Započelo je u pravom radikalskom maniru – aferom prisluškivanja u policiji. Ni nakon par mjeseci ne zna se tko je, da li je, kako i zašto vadio listinge Vučićevih i Nikolićevih telefonskih razgovora, ali je svrha postignuta – policajci sada znaju u čijoj je ruci i kolač i nož. Koliko, vidi se ovih dana iz izjave direktora policije Milorada Veljovića, koji kaže da je nastupio "istorijski moment za MUP pošto se pokazalo da nema nikog jačeg od države". Dakle, isto ono što Vučić i njegove kolege iz SNS-a neumorno ponavljaju.

Zatim je uslijedila Vučićeva optužba da Mišković sa Đilasom "uređuje" Srbiju, te da

namjerava da sa demokratama izbaci naprednjake iz vlade. U oba slučaja vlasnik Delte je, očito svjestan da nešto ozbiljno zakuhava, reagirao krajnje pomirljivo. U saopćenjima svoje kompanije podržao je vladu u borbi protiv korupcije i povukao se iz vlasništva iz dnevnog lista "Pres" da bi se ovaj odmah potom i ugasio. Ako je to bilo nuđenje primirja, nije uspjelo. Mišković je ubrzo pozvan na informativne razgovore: prvi zbog konverzije poljoprivrednog zemljišta u građevinsko pored autoputa Beograd–Zagreb, a drugi, zajedno sa sinom Markom, zbog djelovanja konzorcijuma Nibens grupe u privatizaciji putarskih preduzeća. Oba ova slučaja Vučić je obrazlagao sa dvadeset četiri sporne privatizacije po nalazu Savjeta za borbu protiv korupcije Verice Barać koje je kao takve označila i Evropska unija.

ČELIČNI FELIKS: Mišković je priveden 12. decembra u sedem sati ujutro, a njegov sin Marko petnaest minuta ranije. Ni tada nije moglo bez Vučića u prvom planu. Tabloidi su odmah izvjestili da je Mišković poručio prvom potpredsjedniku Vlade da neće dočekati veče, pa mu je obezbjeđenje odmah podignuto na najviši nivo. Demanti advokata da je njihov klijent zapravo rekao da se "Vučić ako ga ne uhapsi neće imati s čim pojaviti na televiziji", jedva da je primijećeno. Na kraju, ni pojašnjenje šefa policijske radne grupe Aleksandra Pušića da je Mišković izjavio pred operativcima da "Vučića treba spriječiti da gostuje na televiziji" i uz najšire tumačenje teško da se može shvatiti kao eksplicitna prijetnja. No, iz navedenog je svima bilo jasno tko je najzaslužniji za ovo hapšenje. Iste te čuvene večeri, Vučić je u emisiji "Svedok" RTS-a rekao da ne vrši nikakav pritisak na policiju i tužilaštvo sem onog da u svakodnevnim kontaktima nepopustljivo inzistira da rade svoj posao. Ovo je krajnje zanimljivo i signifikantno, pogotovo kada se zna što sve koordinator javnih službi javno izjavljuje i koga sve proziva i optužuje...

Miroslavu i Marku Miškoviću, Milu Đuraškoviću i još petorici osoba nakon četrdeset osam sati policijskog zadržavanja i saslušanja pred tužiocem, određen je pritvor u trajanju od mjesec dana. Tužilaštvo ih tereti da su zloupotrebom položaja iz privatiziranih putarskih preduzeća izvukli oko trideset miliona evra, a ova dospjela u stečaj. Konkretno: Mišković milion i dvjesta hiljada, njegov sin Marko između sedamdeset i devetnaest, a Đurašković deset miliona evra. Advokat vlasnika Delta holdinga Zdenko Tomanović tvrdi da njegov klijent nije počinio nikakvo krivično djelo, to jest da nije radio ništa što je zakonom zabranjeno. Pušić iz policijske radne grupe i tužilac Smiljko Radosavljević tvrde suprotno, to jest da su Miškovići i Đurašković čitavim nizom povezanih i nedozvoljenih radnji preko Nibens grupe ojadili putarske firme i na tome masno zaradili... Izvjesno je da predstoji složena istraga i suđenje, a najavljuje se i pokretanje postupaka protiv Miškovića zbog privatizacije "C marketa", poslovanja sa Šarićem prije nego što je nestao izbjegavajući hapšenje i štošta drugo.

Naprednjaci su imali jednu prednost koja je došla do izražaja na izborima u maju 2012. Zbog svoje mračne uloge u devedesetima, imaju izuzetno malu otpornu moć na razne pritiske izvana

Transparensi internešenel primjećuje da se Mišković tereti za zloupotrebu službenog položaja, ali ne i za korupciju, a javnost se pita što je radila, dok je trajala sporna aktivnost Nibens grupe, Agencija za privatizaciju i druge državne institucije. I Vučić je svega toga svjestan. Zato je odmah po hapšenju rekao da su mnogi neimenovani političari na Miškovićevim jaslama. Na taj način, lider naprednjaka dobija najmanje tri stvari: pod jedan – svoje koalicione partnere drži u šahu i pokornosti pošto nikad ne mogu biti sigurni da li će se i kada naći prozvanima i pod istragom; pod dva – opozicija, odnosno bivše vlasti, duboko se difamiraju i time gube svaku relevantnost; i, konačno, pod tri – naprednjacima iz dana u dan raste politički rejting, a svim oponentima njihove politike, bilo iz vlasti ili izvan nje, u predstojećoj izbornoj kampanji kad god ona bude lako će se moći zalijepiti etikete korumpiranih zaštitnika tajkuna.

Svako osporavanje i sumnje u Vučićeve poteze danas izgledaju bezizgledno kao i sredinom osamdesetih suprotstavljanje "antibirokratskoj revoluciji" Slobodana Miloševića – a zna se do čega je dovela. Kao što je nekad zastupao veliku Srbiju i negirao Srebrenicu i druge ratne zločine, Vučić sada progoni korupciju potpuno uživljen u ulogu Feliksa Đeržinskog, svemoćnog boljševičkog šefa tajne policije. To će reći – fanatično, "hladne glave, vrućeg srca i čistih ruku". Aplauzi stižu sa svih strana, pristalice – iz koristi, zbog osvete i iz pukog oportunizma – rapidno se umnožavaju, a priznanja se bilježe ne samo u Srbiji već i u Evropskoj uniji. Svoj novostečeni imidž beskompromisnog borca za pravdu Vučić utvrđuje izjavama da on zna da je, zbog svega što radi, sebi "potpisao presudu" i da neće moći izbjeći "egzekuciju" – za dvije, pet ili deset godina... Ipak, iza svega ovog stoji hladna računica: dovede li kampanja borbe protiv korupcije do bilo kakvih opipljivih rezultata, to će biti isključivo njegova zasluga; propadne li, uvijek će moći da se prikaže kao žrtva pokvarenih moćnika i njihovih tajkunskih saveznika.

STARE NAVIKE: Da se nekoliko stvari razjasni: korupcija je zaista rak-rana srpskog društva i države i nimalo nije sporno da svatko tko se bori protiv nje mora dobiti podršku uključujući i Aleksandra Vučića; izvjesno je i to da su Miroslav Mišković i razni političari iz svih partija imali uzajamne koristi od svojih odnosa i da to mora biti sankcionirano ukoliko je prekršen zakon; jasno je i da je proces privatizacije obilježio čitav niz protupravnih i koruptivnih radnji. Problem je, međutim, kada se vlast ne koristi da se ojačaju nadležne državne institucije da samostalno vode borbu protiv korupcije; problem je kada mediji i političari – Vučić u ovom slučaju – najavljuju hapšenja, a policija i pravosuđe kaskaju iza njih ispunjavajući im svaku želju; problem je kada je cilj antikorupcijske kampanje sticanje i učvršćivanje političke moći licenciranjem tko je podoban, a tko ne, tko je pošten, a tko iskvaren i potkupljen.

Vučić voli da sve one koji se ne slažu sa njegovim potezima etiketira kao plaćenike Miškovića i drugih tajkuna. Ne ulazeći ni na koji način u pitanje odgovornosti Miroslava Miškovića za djela koja mu Tužilaštvo stavlja na teret, dio javnosti i novinari "Vremena" zbog upozoravanja na posljedice populističke kampanje, lako se mogu naći na nišanu prvog potpredsjednika Vlade. Kao što je iste devedesetih etiketirao kao "strane plaćenike" i "domaće izdajnike" zato što su bili protiv ratova i šovinizma, tako ih i sada može proglasiti za podmićene tajkunske zagovornike zbog ukazivanja da pravna država ne počiva na demagogiji čija je svrha učvršćivanje vlasti. Ni njemu ni nama neće biti ni prvina, a ni ništa neobično. ◂

Filip Švarm i
Dokumentacioni centar "Vreme"

U vrtlogu srpske pol

Bez obzira na to kako će se na kraju završiti velika afera pokrenuta hapšenjem najkrupnijeg privrednika i najbogatijeg građanina savremene Srbije, Miroslava Miškovića, prvog čoveka poslovnog holdinga "Delta", već sada se može proceniti da će se vreme u novijoj istoriji srpske ekonomije, a možda i srpske politike, verovatno deliti na razdoblje "pre i posle obračuna sa Miškovićem

Sva je prilika da u "slučaju Mišković" nije reč o nekoj tekućoj političkoj ili policijskoj akciji u okviru navodne "borbe protiv korupcije" ili "borbe protiv zloupotreba položaja" (što bi bilo za nijansu preciznije) – već da je reč o značajnom, moguće i sistemskom, a sigurno ideološki motivisanom "antikapitalističkom zaokretu" trenutno vodećih političkih snaga Srbije. Te snage, budući da nemaju odgovor na produbljenu tranzicionu krizu, možda smatraju da samu tranziciju trenutno moraju suspendovati – sve zaklinjući se u Evropu i njene civilizacijske vrednosti.

Jer, po načinu na koji se popularišе i dimenzioniše cela akcija na pokretanja optužnice protiv Miškovića i njegovog "bogatstva i moći", u kojoj su ključne reči – "lopovske privatizacije", "finansijske malverzacije", "berzanske špekulacije", "simulirani konzorcijumi" "zelenaške kamate", "plaćeni političari", itd. – stiče se utisak da je reč o zaokretu "od kapitalističkog puta", odnosno "od propale tranzicije", ka novom-starom egalitarizmu, u okviru, možda, nekog novog oblika ovde uvek popularne "narodne demokratije".

Pritom, zasad glavni politički korisnik sudskog obračuna sa Miškovićem i njegovom "poslovnom imperijom", Aleksandar Vučić, čovek sa "prestižnim funkcijama" u izvršnoj vlasti, dobro razume da ovaj slučaj predstavlja izdašni resurs svenarodne popularnosti, pa on i njegovi saradnici već govore o "detronizaciji" navodnog "glavnog gazde Srbije", koji je navodno plaćao i držao u šaci i ministre u "prethodnoj vlasti" (a neki su se provukli i u "sadašnju"), što mu je navodno omogućavalo da preko njih piše zakone u svoju korist, a na štetu sirotinje i radnika. Pošto se "detronizacija" obično izvodi pod parolom "Dole kralj – živeo kralj", možda će i u ovom slučaju stvari ekspresno krenuti, jednostavno rečeno, ka nekoj modernoj verziji "putinski prosvećene diktature" jednog "novog vođe" ili jedne "preporođene stranke", a svaka se diktatura uvek obrazlaže i "dubokim moralnim i patriotskim razlozima".

NARODNO SHVATANJE PRAVDE: Na taj najopasniji smer "zavođenja reda i poštenja" preko bezbednosnih službi upućuje lansirani slogan da "Niko nije moćniji od države Srbije". Setimo se da je u Miloševićevo vreme učinjen pokušaj da se spasu socijalizam i Kosovo pod sloganom "Niko ne sme da vas bije", a sada, možda, ako se optužnica protiv Miškovića ne zadrži u uskim zakonskim okvirima, nego se razlije u ničim ograničena "narodna shvatanja pravde", sličnu slavu u obračunu sa tržišnom ekonomijom i tranzicijom može doživeti slogan "Niko ne sme da vas pljačka". A ishodi bi, na kraju, mogli biti slični.

"Vreme" je pre više od šest godina, 13. aprila 2006, objavilo novinarski portret Miroslava Miškovića pod naslovom: "Alfa i omega Delte", ali se, u međuvremenu, posebno poslednjih sedmica, očigledno nakupilo dovoljno razloga da pokušamo da "dopišemo" nastavak poslovne biografije ovog čoveka koji je podigao svoju kompaniju do visokih nivoa za Srbiju, ali je, kako je opštepoznato, trenutno u istražnom zatvoru, zajedno sa svojim sinom Markom Miškovićem, gde čekaju odluku tužilaca Specijalnog suda (i ko zna koga još), o tome – hoće li se protiv njih podići optužnica, to jest hoće li biti osumnjičeni zbog navodne zloupotrebe službenog položaja u finansijskim operacijama koje su pratile sudbinu nekoliko preduzeća za puteve okupljenih u "Nibens grupu" Mila Đuraškovića, a u kojima su, navodno, protivpravno stekli profit od oko 30 miliona evra. A možda će se tome dodati još ponešto.

Odmah moramo naglasiti da se u ovom "dodatku" portretu Miškovića od pre šest godina nećemo direktno baviti činjenicama i okolnostima tekuće afere, jer o tome pišemo u drugom tekstu, već ćemo se ograničiti na podsećanje na poslovne poteze i, koliko je to moguće (zbog retkih javnih istupa), na javna zalaganja Miroslava Miškovića u pogledu postavki privrednog sistema i tekuće prakse ekonomske politike u Srbiji.

Dakle, prethodni Miškovićev portret iz 2006, završili smo u trenutku kada je kapital njegove kompanije Delta procenjivan na oko 1,5 milijardi dolara; kada je ta kompanija zapošljavala oko 16.000 radnika; kada su okosnicu njene delatnosti činili maloprodaja i uvozni poslovi; kada je tek počeo da razvija poslove na oko 20.000 hektara obradivih poljoprivrednih površina i kada je Delta tek počinjala da se širi u okolnim zemljama.

Kad je reč o Miškovićevom društvenom uticaju, on je tada očigledno bio u porastu, a to se videlo i prilikom sklapanja "kohabitacione" vlade Koštunica–Tadić, a naročito se ispoljilo 2008. godine, prilikom uspostavljanja neočekivane koalicije SPS – Demokratska stranka. Mi ne znamo kako je on uticao na formiranje te koalicije, ali je sam Mišković piscu ovih redova, na jednom prijemu, usput, otprilike rekao: morao sam da intervenišem, jer "ovi" (političari) nikad ne bi sastavili nikakvu vladu, što bi za Srbiju bilo pogubno u ovim vremenima.

KRUPNE INVESTICIJE I GREŠKE: U nekoliko narednih godina Mišković je glavne napore svoje kompanije usmerio na krupne investicije. Prvi, veoma skup projekat bila je, 2007, izgradnja prvog šoping-mola u Srbiji, Delta sitija, u srcu Novog Beograda. Tamo je na nekoliko hiljada kvadrata poslovnog prostora isprepletao maloprodaju, zabavu i promocije najnovijih svetskih brendova. Nedavno, početkom

itike

Foto: Tanjug

proteklog novembra (2-4) proslavljen je peti rođendan ovog trgovačkog centra i tom prilikom iznet je podatak da ga je od otvaranja posetilo 45 miliona posetilaca, koji su u njemu pazarili oko 350 miliona proizvoda. To deluje impresivno, ali pisac ovih redova nema podatke o krajnjoj isplativosti ovog projekta, jer je reč o objektu sa značajnim troškovima poslovanja, a koji zavisi od platežno prilično moćne publike, kakve ni u Beogradu obično nema dovoljno.

Paralelno sa izgradnjom šoping-mola, u njegovom susedstvu, ista ćerka kompanija Delte, Delta rilestejt (Delta nekretnine) gradi celovito stambeno naselje Belvile sa oko 2200 stanova (vrednost posla je procenjena na oko 200 miliona evra), koje je prvo bilo namenjeno za učesnike Univerzijade u Beogradu (u leto 2009. godine), a kasnije su isti stanovi pušteni u prodaju. Sa ovim poslom počeće i prve velike poslovne komplikacije i kolebanja kod Miškovića, jer su stanovi na tržište dospeli kada su se već i u Srbiji osetile posledice svetske krize, koja je, zapravo, inicijalno i počela slomom na tržištu nekretnina u SAD, a za koju se prvo govorilo da neće direktno uticati na Srbiju. No, uticala je i te kako.

Zapravo, paralelna izgradnja Delta sitija i Belvila u Beogradu (plus slična ulaganja u Podgorici), sa sve do danas problematičnim ulaganjima i u prostor Luke Beograd radi izgradnje novog elitnog stambenog naselja (u kompaniji sa Milanom Bekom) bili su možda isuviše veliki investicioni zalogaj čak i za Deltu. Uprkos pričama o raznovrsnim povlasticima koje je prilikom tih investicija Mišković ishodovao. Na primer, tu je priča da je on same placeve za izgradnju u Novom Beogradu kupio povoljno, "nameštajući" prethodno aferu i hapšenje Geneksovom veteranu Mikiju Savićeviću (koji je sumnjičen da je u ime Geneksa iste placeve nudio nekoj drugoj strani "protivzakonito", i to isuviše jeftino, a Mišković ih je kasnije, navodno, platio gotovo istom cenom "po zakonu").

I okolnost da su stanovi u Belvilu građeni za Univerzijadu, o čijoj je finansijskoj strani brigu u ime vlade Srbije vodio tadašnji potpredsednik Božidar Đelić – takođe mu je išla na ruku, makar u pogledu administrativnih i drugih procedura, naročito kod opštinskih organa i banaka. No, pitanje je da li je sve to bilo dovoljno, pa se u tom kontekstu sada širi sumnja da je prilikom ovih ulaganja uzimao čak i keš pozajmice od nekoliko miliona evra i iz "sive zone", to jest od Šarićevog klana, pa i da je u ovom poslu na neki način "prao" Šarićeve pare (o takvim sumnjama pre neki dan govorio je i Bojan Pajtić, zamenik predsednika DS-a). U tom pravcu pojavila se samo indicija da je Mišković (ili njegov sin) imao transfer od tri miliona evra sa nekom of šor Šarićevom kompanijom, u vreme kada nismo ni znali šta je osnovna delatnost Šarićevog klana. No, ta priča ovakva kakva je zasad, ima neke nelogičnosti i, sa gledišta ukupne kreditne zaduženosti Delte, koja se krajem 2009. godine procenjivala na blizu ili preko milijardu evra, deluje sporedno, mada policijski izvori teže da joj daju veliki značaj.

Mnogo značajnije je to što su već tokom 2009. godine počele otvorene prozivke Miškovićeve Delte da je kompanija, produžavajući rokove plaćanja dobavljačima sa 90 na čak 180 dana, na račun partnera sebi obezbeđivala obrtni kapital, a "isušila" likvidnost privrede Srbije za preko pola milijarde evra. Teško je proceniti koliko je tom zaostatku plaćanja kumovao neki smišljeni, sebični motiv, a koliko je tom produženju rokova plaćanja proizvođačima-dobavljačima, koji su doista grcali u teškoćama, inerciju davao značajan pad prometa u celom Deltinom lancu trgovina, super i hiper marketa, što je sigurno razdoblje "utrživanja", to jest unovčavanja robe dobavljača, sigurno bitno produžilo (već četiri godine zaredom promet u maloprodaji Srbije pada po prosečnoj godišnjoj stopi od oko deset odsto). ▸

U MAKAZAMA RAZNIH POLITIKA: Mišković se tada našao u makazama visokih investicionih troškova i "nove kursne politike" dinara tadašnjeg guvernera Radovana Jelašića, koji je ubrzanim poskupljenjem evra poskupljivao i velike Miškovićeve kredite kod banaka, a poskupljivao je i uvoz robe koja se sve teže prodavala u njegovim prodavnicama. Pritom, na primer, u Belvilu su se stanovi prodavali relativno sporo i po cenama ispod očekivanja, a pritom je Delta neodmereno platila i susedni hotel "Interkontinental" oko 120 miliona evra (a danas ga, za hipoteku, banke mere sa 40 miliona). Tome treba dodati i značajna Deltina dugoročna ulaganja u voćnjake u Vojvodini i prodajni prostor u Bugarskoj, kao i u Bosni. Sve to vraća novac suviše sporo.

Miškovića je, sigurno, u takvim prilikama veoma ugrožavala pomenuta ubrzana "plivajuća devalvacija dinara", jer su njegove obaveze bile ili u devizama ili u bankarskim kreditima vezanim za evro, a prihodi u dinarima, pa je on, zajedno sa drugim "sapatnicima" iz poslovnog kluba "Privrednik", inicirao niz kritičkih predloga prema Narodnoj banci Srbije i njenom guverneru Radovanu Jelašiću. Mišković i drugovi su, naime, protestovali ne samo zbog brze erozije vrednosti dinara, nego i zbog visoke stope obavezne devizne i dinarske rezerve postavljene bankama, a bilo je i mišljenja da je i nivo državnih deviznih rezervi neracionalno visok – te da bi samo "dekretno" njihovo snižavanje otkočilo novčane slavine prema privredi, koja je počela da se guši u nelikvidnosti.

Kada je guverner Jelašić 23. marta 2010. naprasno, kada je već bio preživeo sve kritike, dao ostavku na svoj položaj, bilo je mišljenja da je to ipak Miškovićevo maslo, mada se za tu tezu nije moglo naći dovoljno dokaza. Jer, i potonji guverner Dejan Šoškić nastavio je monetarnu politiku sličnu svome prethodniku, a kasnije je čak i ušao u rat sa Miškovićevim krugom vodećih preduzetnika, da bi im se, na kraju, pred svoju smenu, dakle letos, čak i ogorčeno podsmehnuo u autorskom članku u "Politici" – kako navodno nisu u stanju da se bave industrijom, to jest realnim sektorom, nego stalno preprodaju tuđ rad i znanje, uzimajući prevelike profite. Ta jetka opaska je, u stvari, najviše bila usmerena ka Miškoviću lično.

Poseban udarac Miškovićevim poslovnim planovima zadao je Dulićev građevinski zakon iz 2010. godine, u kome je zatraženo da kupci kapitala privatizovanih preduzeća "ponovo" plate nekretnine u sastavu tog kapitala, pošto su te firme nad njima, navodno, imale samo pravo korišćenja. To je finansijski obesmislilo kupovinu niza privatizovanih a propalih preduzeća, što se naročito videlo na slučaju placeva "ispod" Luke Beograd i još nekih beogradskih firmi na lokacijama atraktivnim za novu stambenu i poslovnu izgradnju, a neke od tih lokacija kupio je i Mišković (na primer, Autokomandu u Beogradu), da ih ustupi "poznatim kupcima", to jest investitorima iz inostranstva ili da sam ponovo uđe u visoku maloprodaju.

Izgleda da je taj zakon bio okidač Miškovićevog razlaza sa Tadićevom ekipom na vlasti, što je tokom 2010. godine eskaliralo u sukob državnog vođstva sa poslovnim klubom "Privrednik", u kome je Mišković dominirao od njegovog osnivanja. Taj klub je neskriveno protestvovao i protiv "politike neizvesnog deviznog kursa" guvernera Jelašića i protiv pomenutog građevinskog zakona, a i protiv cele antikrizne politike Cvetkovićevog kabineta.

SUKOB SA TADIĆEM I POSLEDICE: Tada je tadašnji predsednik države Boris Tadić počeo učestalo da proziva domaće bogate ljude da pomognu poplavljenima na jugu Srbije; da ne računaju da će preko Kipra izbeći poreze, a naročito transakcione poreze kada budu prodavali svoje kompanije; da se u privrednoj krizi ugledaju na američke bogataše koji poklanjaju svoja bogatstva u humanitarne svrhe; da ga ne izazivaju preko televizije, jer im to neće biti korisno i da im on priprema nove poreske makaze. Mnogi su već tada prognozirali da Mišković to neće oprostiti Tadiću, te da će se na potonjim izborima okrenuti njegovom glavnom takmacu Tomislavu Nikoliću, čija zvezda je naglo rasla posle razilaska sa Šešeljem.

Čim je predsednik počeo da gunđa protiv bogataša, u srpskoj štampi pojavile su se čitave serije napisa o "tajkunima" i njihovoj "kiparskoj bazi i odstupnici", organizaciji "pranja najmanje jedne milijarde prljavog novca u poslednjih pet godina", "izbegavanju poreza na profit", sve većem "iznošenju kapitala iz zemlje" baš u doba najveće krize, "pljačkanju građana Srbije" preko monopolisanja trgovine i stanogradnje, apetitu na državne "devizne rezerve", uticaju na "otpuštanje" guvernera i skrivenom dilovanju sa "određenim ministrima", itd.

Kod mnogih novih vlasnika lanaca privrednih preduzeća ova politički motivisana kampanja pojačala je uverenje da će Srbija u narednom razdoblju ponovo postati zemlja bez profita i da se ne vredi boriti sa krupnim finansijskim teškoćama (a svi su se preinvestirali) kada vas država naprasno ostavlja na cedilu, a stare veze postaju sve slabije. Zbog toga je potiho počela preprodaja preduzeća ili najava takvih preprodaja, a neki su čak bili prinuđeni da se odreknu "založenog" kod poverilaca i najave ponovni odlazak iz zemlje. U tom kontekstu, po privrednoj čaršiji se već krajem 2009. godine počeo širiti glas da je Miroslav Mišković već "prodao" trgovački lanac svog Delta holdinga belgijskoj grupi Delez.

U stvari, tek početkom marta 2011. finalizovan je jedan od najvećih kupoprodajnih ugovora u ekonomskoj istoriji Srbije. Belgijska kompanija Delez kupila je trgovinski lanac Delta Maksi – za ukupnu sumu od 932,5 miliona evra. Prema rečima predsednika i generalnog direktora Deleza Olivija Bekersa, unutar ove sume bilo je 300 miliona evra duga dobavljačima srpske kompanije – koji su odmah namireni.

Mišković je na konferenciji za novinare nakon zaključenja prodaje, u Beogradu, 3. marta, izjavio da je i to jedan veliki korak Srbije ka Evropskoj uniji i da će najveći deo prodajne cene uložiti u domaći agrar. Pritom je dodao da dobavljači Delta Maksija ovim poslom dobijaju veće tržište, jer Delez ima značajne trgovačke kapacitete u Rumuniji, Grčkoj i Belgiji.

Inače, zvanična statistika je ovaj Miškovićev posao knjižila kao realizovano strano ulaganje, što je Srbiju statistički izguralo u vrh zemalja regiona po prilivu stranog kapitala i tokom 2011. godine. I deo poreza je plaćen u Srbiji, iako je većinski vlasnik Delte i pravi prodavac Maksija, kiparska firma Hemslejd u potpunom Miškovićevom vlasništvu. A i Maksiju nije bilo loše sa Delezom – navodno je već prve godine ostvario povećanje profita za 37 odsto i ugurao se na peto mesto među svim kompanijama Srbije (sa 104 milijarde dinara prometa).

Činilo se da prodaja Delta Maksija nije ugrozila Delta sistem, koji je na kraju dogurao do 119 firmi okupljenih u jedinstveni holding (samo što je broj zaposlenih spao sa blizu 25.000 na oko 7000). Ta ogromna razuđenost doista govori o izvesnoj pretencioznosti u Miškovićevom shvatanju modernog biznisa i njegove organizacije. Kao što smo primetili i u prvom delu njegovog portreta, pre šest godina, on se uvek ponašao kao čovek koji ne može da odoli nijednom predlogu biznisa, ma koje vrste on bio, ako će doneti neki profit. Oni koji su mu naklonjeni smatrali su drugačije, da je Mišković često imao suviše zvečećeg kapitala ili suviše otvorena vrata u svim poslovnim bankama s kojima

je radio, pa je stalno pokušavao da gotov novac ili mogućnost da ga pribavi – što više uloži u ono što će i sutra davati realnu zaradu, a ne onu koju obezbeđuje puki prinos na finansijski kapital, što je često neopipljivo, a nekada je sklono i brzom iščeznuću (istina, bavio se i finansijskim ulaganjima, pa ga baš povodom takvih poslova sada i istražuju).

Na kraju, u nemogućnosti da se ispriča celovita poslovna aktivnost Miroslava Miškovića u dodatnih šest godina (koja doista ima neverovatno mnogo detalja i pravaca), mora se reći koja reč i o njegovom navodnom ogromnom uticaju na vlast i političke stranke u Srbiji. Te priče nisu bez ikakvog osnova, naročito kada je reč o strankama, ali, načelno gledajući, bar kada je reč o tekućoj ekonomskoj politici, one nisu utemeljene na uverljivim dokazima.

Pogledajte samo hronologiju predloga vladi koje su činili klub "Privrednik" i Privredna komora Srbije (u kojoj je njegova grupa imala uticaja) – pa ćete videti da se filozofija ekonomske politike, koja je bila zvezda vodilja svih vlada Srbije u poslednjih sedam-osam godina, nije slagala sa "praktičnim inicijativama" srpskih preduzetnika, bilo šta mi o njima mislili. Niti su porezi smanjivani, niti je kurs dinara bio fiksiran ili predvidljiv, niti su devizne rezerve korišćene za podsticanje konjunkture, niti su dugovi povoljno reprogramirani uz dotacije iz budžeta ili "suspenzovani" na određeno vreme, niti je administriranje u zoni privrednih inicijativa i sloboda smanjeno, niti je građevinska izgradnja liberalizovana, niti je privatizacija dovršena, niti je razvijeno javno-privatno partnerstvo, niti su podržana ulaganja Srbije u druge zemlje regiona po principu reciprociteta, i tako redom. A neke od tih inicijativa su bile racionalne (a neke baš i nisu, to jest bile su u suprotnosti i sa osnovnom ekonomskom teorijom).

Teško je ovog trenutka prognozirati kako će se završiti tekuća "tužilačka istraga" nad Miroslavom Miškovićem i njegovim sinom, ali, privredno gledano, bez obzira na to kako se ona završi, cela afera će imati dalekosežne posledice i na sistem i na opšte prilike u Srbiji i, verovatno, na ponašanje Delta holdinga. Jer to je preduzeće koje je prošle godine, sa ukupnim prihodom od 112 milijardi dinara i profitom od 9,7 milijardi dinara (ali i dugovima od 40 milijardi dinara) zauzelo četvrto mesto na rang-listi najvećih kompanija Srbije, a ujedno bilo i najveće privatno preduzeće u državi. ◂

Dimitrije Boarov

piše: Dragoljub Žarković

Mišković i prijatelji

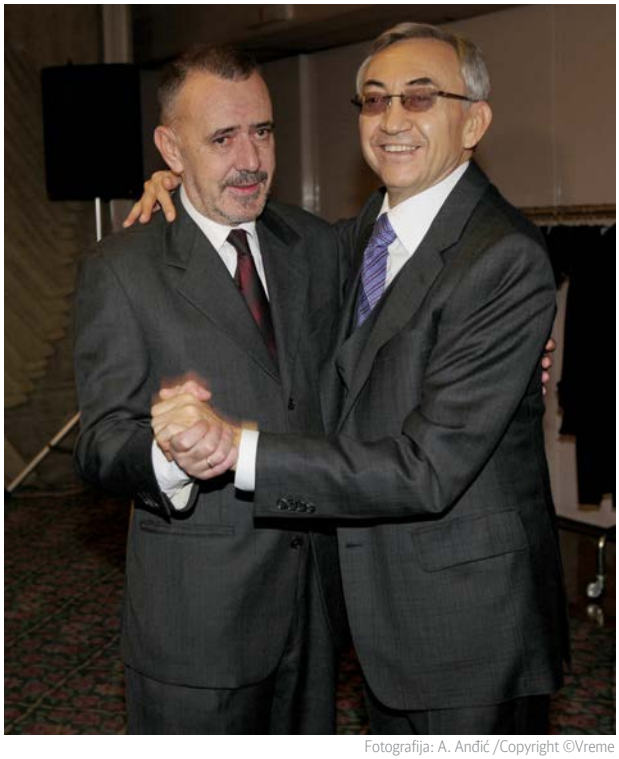
Slika koju objavljujemo uz ovaj tekst pripada arhivu "Vremena" i svako ko je prenese bez naše saglasnosti biće tužen slepoj pravdi

POZNAJEM LJUDE KOJI tri dana nisu prali ruke posle upoznavanja i rukovanja s Miroslavom Miškovićem. Očekivali su valjda da će zlatni prah ostati i na njihovim dlanovima.

Danas se prave da ne poznaju Miškovića. Svetislav Basara je pre neki dan napisao u dnevnom listu "Danas":

"Kada bi, recimo, upravnik beogradske Proklete avlije počem pustio Miškovića da slobodno prošeta od Albanije do Kalemegdana, tvrd vam stojim da mu se niko ne bi javio, kamoli prišao. Kakvo crno javljanje! Lokalni dilberi ubrzano brišu tragove bilo kakve veze sa palim komercijalnim anđelom..."

Slušam i gledam te dojučerašnje prijatelje koji ritualno izgovaraju mantre poput one da pravosuđe treba da kaže završnu reč, kunu se da su s Miškovićem bili na distanci, a neki, poput nekih ministara, tvrde da su ga čak upozoravali da "malo prikoči", osim što je dotični ministar pobrkao predmet kočenja.

Fotografija: A. Anđić /Copyright ©Vreme

Sasvim je civilizovano zagovarati da odluku o celom slučaju donese nezavisno pravosuđe. Pretpostavljam da dojučerašnji prijatelji ne bi hteli da svojim izjavama ometaju proces. To je sasvim u redu.

Ali, nije u redu da ćute o tome kako drugi ometaju taj isti proces u barem dve stvari: Miškovićevom pravu na pretpostavku nevinosti, ali, hajde, da to zaboravimo, i na drugu stvar koja je najbolje sažeta u poruci Aleksandra Vučića.

On je, naime, taj vodeći borac protiv korupcije i pobornik pravne države, na mreži Fejsbuk objavio da *"Mišković neće pobediti"*. Posle te poruke Miškoviću je određen pritvor od 30 dana. Prema prvom oglašavanju tužioca Miljka Radosavljevića nije jasno za šta se Mišković stvarno tereti, a i sam tužilac priznaje da tek predstoji sakupljanje dokaza mada će to, kaže, biti teško.

Dakle, oni, Miškovićevi prijatelji, mogli bi barem da kažu da je Vučić taj koji svojim izjavama pritiska pravosuđe; ali, jok, oni misle da je pravda slepa, narod ćorav, a da je Vučić zauvek uhvatio Boga za bradu, pa ne pušta... I sve mu se više dodvoravaju.

Slika koju objavljujemo uz ovaj tekst pripada arhivu "Vremena" i svako ko je prenese bez naše saglasnosti biće tužen slepoj pravdi. ◂

Nove izmene krivičnog zakonodavstva

Dulićevi uveoci i kaučuci

Izmene – tačnije, izbacivanje – krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja kao rastegljive norme pod koju se moglo podvesti sve i svašta, na dnevnom redu su u javnosti Srbije, stručnoj i laičkoj, već godinama. I prošla vlast je to najavljivala, sve ne bi li se dodvorila Evropskoj uniji i ne bi li nekako umanjila kritike

Slučaj bivšeg ministra Olivera Dulića – uhapšenog najprije u tabloidima, potom procesuiranog – ovdje nam može poslužiti kao ogledni primjer. Tužilaštvo za organizirani kriminal je protiv njega najprije podiglo optužni prijedlog, temeljem ovlaštenja koja su "specijalcima" (novi ZKP se, naime, primjenjuje i u postupcima za ratne zločine) u rukama otprije godinu dana. Riječ je o optužnom aktu koji se podiže bez provođenja istrage, usprkos tome što je riječ o jednom od najtežih krivičnih djela, zloupotrebi službenog položaja za koje je zaprijećena kazna od 12 godina zatvora i gdje vrijednost imovinske koristi prelazi milijun i pol dinara. Nakon toga, tužilaštvo je protiv Dulića – pozivajući se na naknadno prikupljene dokaze – podiglo optužnicu, koja je ovih dana "pala" pred vijećem Specijalnog suda i koja je vraćena nadležnim tužiocima na preispitivanje i dopunu. Nije tu problem ono što je u tabloidima odjeknulo, da je dio materijala bio nepreveden sa slovenskog jezika (imali smo dosad i primjera da dokumente na engleskom nitko nije prevodio, pa je ishod bio isti, vraćanje optužnice na doradu), već o težim propustima tužilaštva kojem je sudsko vijeće naložilo da se mora donijeti naredba o provođenju istrage i istraga provesti.

Dulićev advokat Vladimir Horovic objašnjava problem: naš ZKP, u dijelu u kojem se zasad primjenjuje samo u "specijalnim postupcima", daje nesrazmjerno velika ovlaštenja tužilaštvu kad je riječ o podizanju optužnog prijedloga, jer tužilac može prijedlog podići "ako prikupljeni podaci o krivičnom delu pružaju dovoljno osnova za optuženje". Takva formulacija, kaže advokat Horovic za "Vreme", tužilaštvu daje preširoka ovlaštenja da samo procjenjuje – bez poštovanja načela kontradiktornosti postupka – da li postoji stvarno dovoljno dokaza i osnova za podizanje neposredne optužnice. Ta odredba ne daje mogućnost okrivljenom da prije podizanja optužnice u postupku sudjeluje zato što je tužilaštvo ovlašteno da izuzetno javni tužilac može ispitati svjedoke i bez pozivanja osumnjičenog i njegovog branioca da prisustvuju ispitivanju, ako ocijeni da njihovo prisustvo može utjecati na svjedoka, što je diskriminatorno i po branioca i po samog optuženika", kaže Horovic.

ODGODE, IZMENE, ZLOUPOTREBE: U konkretnom, Dulićevom slučaju, vijeće Specijalnog suda je, preispitujući optužnicu – Horovic kaže "na svu sreću, ali zakon ne može predviđati sreću ili nesreću" – predmet vratilo tužilaštvu i naložilo istragu; pa i prevođenje dokumenata sa stranog na srpski jezik, da dodamo.

Jasno da u "slučaju Dulić" u ovom trenutku nitko, ni njegovi advokati, niti mediji, ne ulaze i ne bi trebali ulaziti u sam meritum optužbi protiv njega (koje će se, očito, trebati doraditi), ali tok tog postupka i postupanje tužilaštva – a ovaj slijed, optuženje i vraćanje optužnice na doradu, nipošto nije rijedak u specijalnim odjeljenjima za organizirani kriminal i ratne zločine – valjalo bi ipak staviti pod lupu stručne javnosti, koja niti od nove vlasti nije dobila previše prilike da se izjasni o ključnim izmjenama krivičnog zakonodavstva.

Kao prvo, tužilačkoj istrazi koja bi se sa "specijalnih tužilaštva" u kojima je u primjeni od 15. janura ove, u oktobru 2013. godine trebala "preseliti" i na sva ostala tužilaštva u zemlji. Advokat Horovic već treće odlaganje primjene ZKP-a i posebno tužilačke istrage tumači nedovoljnom osposobljenošću u prvom redu u tehničkom smislu i opremljenosti javnih tužilaštava za provođenje i postupanje po ovom ZKP-u. Sami tužioci koji već primjenjuju tužilačku istragu još su skeptičniji od njega, iako teško da će netko od njih to – mimo Udruženja tužilaca Srbije koji na probleme upozoravaju već prilično dugo – i svjedočiti vlastitim iskustvima o svim problemima s kojima se susreću u primjeni odredbi ZKP-a koje jedino oni u ovom trenutku provode u praksi.

Kako god, u ovom trenutku je u skupštinskoj proceduri (ne treba sumnjati da će sve biti izglasano u vrijeme kad "Vreme" u četvrtak već bude na kioscima) nekoliko prijedloga izmjena ili dopuna krivičnih zakona. O odlaganju primjene tužilačke istrage advokat Horovic ima optimističan stav, točnije nadu da je posrijedi "uviđanje i razumevanje zakonodavca da ovakav ZKP ima niz spornih odredaba čija se spornost prevashodno ogleda u njihovoj neustavnosti, u suprotnosti sa međunarodnim zakonima koji se u delu ljudskih prava neposredno primenjuju i u Republici Srbiji".

Izmjene – točnije, izbacivanje – krivičnog djela zloupotrebe službenog položaja kao rastezljive norme pod koju se moglo podvesti sve i svašta, na dnevnom redu su u javnosti Srbije, stručnoj i laičkoj, već godinama. I prošla vlast je to najavljivala, sve ne bi li se dodvorila Evropskoj uniji i ne bi li nekako umanjila kritike zbog postupaka protiv Stanka Subotića Caneta i Bogoljuba Karića (kao i mnogih drugih o kojima se nije toliko javno raspravljalo), da će izmijeniti zakonodavstvo i uskladiti sve sa dobrom evropskom praksom. U svemu tome naglasniji je bio tadašnji državni sekretar Slobodan Homen, koji je najavljivao nekakva rješenja koja će "u životu" održati tadašnjih više od 800 postupaka zbog zloupotrebe službenog položaja, da bi se potom sudilo samo za točno određena krivična djela. Ili, jednostavnije: zloupotreba službenog položaja neće odmah biti brisana, već će ostati u zakonu, ali će se druga klasična krivična djela vezana za korupciju bliže odrediti i proširiti. Tu su primanje i davanje mita, zloupotreba ovlaštenja u privredi, trgovina utjecajem, pranje novca, namjerno tjeranje firme u stečaj... "Po usvajanju zakona, Republičko javno tužilaštvo daće obavezno uputstvo tužilaštvima da ubuduće gone okrivljene po ovim krivičnim delima, a da izbegavaju gonjenje za zloupotrebu položaja", izjavljivao je Homen u junu prošle godine.

IMA, NEMA DELA: Advokat Slobodan Beljanski je još tada, u svom autorskom tekstu, napisao, među ostalim: "Jedno odavno preživelo krivično delo poživeće kod nas još dovoljno dugo da bi se okončali predmeti koji su u toku, pretpostavlja se osuđujućim presudama,

da ne bi, kako Homen kaže, ovi postupci "pali u vodu". Tako ćemo, nasuprot pravilu da nema krivičnog dela bez zakona (*nullum crimen sine lege*) biti u situaciji da krivičnog dela i ima i nema, jer se u pojedinim slučajevima neće primenjivati iako je propisano, a u pojedinim će se primenjivati iako je po opštem mišljenju izgubilo svaki *ratio legis*. Potom, u tom razdoblju, ne kraćem od tri godine, na sceni će biti eklatantno kršenje jednakosti građana pred zakonom, jer će bar 850 okrivljenih biti suđeno, dok će nebrojeno drugih, koji su učinili ili će učiniti isto, biti pošteđeno", dodajući da će to krivično djelo "još jedno vreme izdašno poslužiti za zloupotrebu prava i pravosuđa u nepravne svrhe".

SLOBODAN DO DALJEG: Oliver Dulić foto: Tanjug

U ovom trenutku, nove vlasti su – bez ozbiljne javne rasprave, kao što je to i inače slučaj kod nas – predložile izmjene krivičnog zakonodavstva kad je o zloupotrebi službenog položaja (i još ponečemu) riječ. Teško da u tim izmjenama ima dosljedne evropske prakse i napuštanja naše iskvarene socijalističke, jer se krivično djelo ne ukida, već se – po objašnjenju predlagača – uvodi tek "bitna razlika između odgovornog i službenog lica". "Najvažnija razlika u odnosu na postojeće rešenje jeste ta što se vlasnik subjekta privrednog poslovanja samim tim ne smatra i odgovornim licem, osim ako ne vrši određene funkcije i poslove koji mu daju svojstvo odgovornog lica", kaže se u obrazloženju Prijedloga izmjena spornih članova Krivičnog zakona.

Prijevod na svima razumljiv jezik kaže da je službeno lice onaj tko ima funkcije u državnim ili javnim poduzećima (uključujući ministre), a odgovorno lice radi u privrednim poduzećima ili akcionarskim društvima; u ovim drugima ne postoji zloupotreba službenog položaja – što jest evropska praksa – već se neka krivična radnja može kvalificirati na drugačiji način, na primjer primjenom postojećim krivičnim djelom zloupotrebe ovlaštenja u privredi, ili još nekim propisanim konkretnim krivičnim djelom.

Kad je o vlasnicima riječ, oni za zloupotrebu službenog ovlaštenja ne mogu odgovarati, osim ako nisu u svom poduzeću na nekoj izvršnoj funkciji; odatle i sumnje koje se čuju u javnosti da su i ove izmjene potaman nekima koji su bili žrtve "kaučuk-zloupotrebe", a sad je već kasno da ih se procesuira po nekom drugom osnovu, jer je – kao nerijetko u našoj praksi – zastara na vidiku.

Osim toga, vlasnici firmi ne mogu odgovarati za bilo kakvu stečenu korist, već samo protupravnu.

Treba sačekati kako će sudska praksa odgovoriti na najnovije izmjene krivičnog zakonodavstva, kad je zloupotreba službenog položaja posrijedi. Teško da neki "dvostruki kolosijek" može opstati, i zbog Ustava, i zbog toga što bi te izmjene trebale suštinski od krivične odgovornosti isključiti sve one okrivljene za zloupotrebu iz akcionarskih društava i privatnih poduzeća. Oni više ne mogu biti gonjeni već temeljem onog postulata kojega je iznio advokat Beljanski: nije krivično djelo ono koje nije predviđeno zakonom. O retroaktivnosti nema ni govora, kaže advokat Horovic, jer je također ustavno načelo i načelo krivičnog zakonodavstva da nitko ne može odgovarati za krivično djelo koje to više nije po zakonu.

"Jedino rešenje je ono koje se već u istorijatu našeg krivičnog zakonodavstva i primenjivalo, a to je da su javna tužilaštva dužna, a tako je i sud dužan, da na postojeće činjenično stanje u predmetu primene zakon. Dakle, krivično delo koje je postojalo u vreme kad je okrivljeni delao – kada je delo učinjeno – bez obzira što je to krivično delo blaže od onog koje je ukinuto i čiji elementi više ne postoje. Samo ovakvo postupanje jeste zakonito i ako bi tužilaštvo ostalo kod pravne kvalifikacije krivičnog dela koje je ukinuto – stavljeno van snage – sud je tada dužan da donese odbijajuću presudu, jer krivično delo nije predviđeno zakonom i da okrivljenog oslobodi", kaže advokat Horovic.

NESIGURNOST I SAVETI: U ovom trenutku, nitko ne može biti siguran u varijantu u kojoj će se novi propisi primjenjivati u praksi, što je samo još jedan dodatak potpunoj pravnoj nesigurnosti koja vlada u Srbiji. Nije tu u pitanju samo krivično-pravna oblast, tu su i na brzinu i bez promišljanja usvojeni Zakon o parničnom postupku (koji već pokazuje silne probleme u primjeni), pa i Zakon o izvršnom postupku. "Po mom mišljenju, stalno menjanje stubnih i nosećih zakona je jednako slici i stanju u društvu koje je u potpunom previranju, rasulu, nestabilnosti i u konačnom značenju, pravnoj nesigurnosti u Srbiji", kaže advokat Horovic.

Ironiji, pak, treba suprotstaviti mišljenje – rijetko primjenjivo na naše uvjete – koje je prije nepunih mjesec dana, na seminaru o kvalitetu pravosuđa u Srbiji, izrekao francuski ambasador u Srbiji Fransoa Ksavije Denio: "Građani žele pravedno i pošteno pravosuđe, koje isključuje popuštanje moćnicima i bogatašima i koje ostavlja i onima koji su najslabiji mesto koje im pripada."

Zloupotreba službenog položaja, ma koliko se najmanje odnosila na običnog građanina pokornog, bit će prvi test spremnosti na stvarne promjene i ispravljanje grešaka njihovih prethodnika. ◂

Tatjana Tagirov

Mladi u Srbiji i Sloveniji

Gde je život

Dok se u istraživanju mladih u Srbiji otkriva visok nivo nezadovoljstva sopstvenim finansijskim položajem i snažan osećaj nedostižnosti poželjnog i potrebnog za normalan život, izjave slovenačkih studenata su u velikoj meri drugačije

Foto: A. Golić

Foto: Reuters

SAN I JAVA BALKANSKE MLADEŽI: Trubači i zviždači

MLADI I NJIHOVA priprema za uloge odraslih, čini se, sve više postaju preovlađujuća tema istraživanja u savremenim društvima. Kao da je već svima jasno da baš ta "generacija Y", a to su rođeni između polovine sedamdesetih i polovine devedesetih, nosi u svojoj sudbini zametak moćnih promena, mada još nedovoljno oživljenih. U svetu koji razara globalna ekonomska kriza, svetu krupnih promena na tržištu rada, neizvesnosti egzistencije i odrastanja, mladi se pojavljuju kao bezmalo nova klasa.

Stare podele su ukinute, u Evropi odavno ne postoje istočni i zapadni blok, na Balkanu više ne postoji Jugoslavija, a istraživačima mladih su ostale pune ruke posla u proučavanju nekih sasvim novih kulturnih modela tranzicije u odraslost. I bez obzira na zajedničku prošlost, na primer, u jugoslovenskom društvu, danas su se u njenim novim državama pojavile velike razlike u tranziciji mladih: u brzini odrastanja, u načinima zasnivanja porodice, u oblicima stambene autonomije.

NOVE PODELE: Kroz dve velike studije mladih, u Sloveniji 2010. i u Srbiji 2011. (o kojoj je "Vreme" pisalo u broju 1085) najbolje se može videti u kakav nasleđeni svet su upali mladi ove dve države, u kojim pravcima su se razišli i u kojim granicama ostali zarobljeni. A razlike u sazrevanju mladih u Srbiji i u Sloveniji, počev od osnove, ekonomske krize, pa dalje ka načinu i organizaciji života, postaju sve veće i sve dublje.

Sagovornik "Vremena", profesor sociologije na Filozofskom fakultetu u Mariboru dr Sergej Flere, inače jedan od autora istraživanja mladih u Jugoslaviji 1986. i u Sloveniji 2010. daje kratak društveni portret mladih u Sloveniji danas: "Gledano iz srpske perspektive svakako da mladi Slovenije ne žive u oskudici. To im, naravno, omogućava drugačiji način života ne samo u smislu kupovine materijalnih dobara, nego su oni na primer i mnogo mobilniji od srpske omladine, kada govorimo o prosečnom delu te populacije.

Međutim, ono što je najkarakterističnije za omladinu Slovenije jeste da je ona izrazito uključena u visoko školstvo. Proporcionalno gledano, 2008. godine broj studenata među mladima Slovenije između 20 i 24 godine bio je najveći od svih 27 zemalja članica Evropske unije. To, u stvari, znači da mi imamo preteranu ekspanziju visokog školstva, što je s jedne strane povezano sa velikim povlasticama i bonitetima koje uživaju studenti, ali nažalost povezano je i sa nemogućnošću zapošljavanja.

Preovlađujući oblik zapošljavanja za mlade čine privremeni i povremeni poslovi koji, naravno, nisu u okviru kvalifikacija. Danas onaj koji je zaposlen sa pola radnog vremena i u okviru struke može se smatrati srećnim. Međutim, to opet ne znači da su mladi u oskudici, to samo onemogućava njihovo uključivanje u odraslost koje u punom smislu te reči znači da postaješ svoj čovek."

Dok se u istraživanju mladih u Srbiji otkriva visok nivo nezadovoljstva sopstvenim

Slovenija na raskršću

"Nemiri u Sloveniji mogli su se i ranije očekivati. Već nekoliko godina se veoma bogato formirana i raščlanjena slovenačka socijalna država umanjuje. Umanjuje se opseg njene delatnosti, socijalne zaštite, socijalne pomoći, koja je bila izražena i kroz sistem zdravstva, zaštitu dece i naročito omladine, gde su postojale mere od kojih su neke retko viđene, kao na primer sistem beneficiranja studentske omladine. Sve je to bio jedan veliki socijalni sigurnosni ventil u Sloveniji. Sada imamo dugotrajni proces sužavanja socijalnih prava, čak i penzionih, i to je dovelo do očekivanog nezadovoljstva.

S druge strane, pojavili su se politički skandali, korupcionaški, imovinsko-pravne zloupotrebe u političkoj eliti. Tu su i razna lokalna nezadovoljstva, kao što je bilo sa mariborskim gradonačelnikom koji je učinio represivan zahvat uvodeći neke merače brzine i ograničavajući ulazak starijih automobila u središte grada. Dotakli su se, s jedne strane, smanjenje socijalnih prava i, s druge, korupcionaške afere, nemoć sudstva u odnosu na njih, i to je proizvelo delegitimacionu krizu. Suština je sada u propitivanju naroda kako treba državu rekonstruisati."

finansijskim položajem i snažan osećaj nedostižnosti poželjnog i potrebnog za normalan život, izjave slovenačkih studenata su u velikoj meri drugačije. "Moja materijalna situacija je sada veoma dobra", kaže 23-godišnja studentkinja psihologije iz Slovenije, "imam stipendiju i radim. Finansijski sam nezavisna od roditelja i mogu da planiram da kupim određene stvari sa dečkom... Kola, na primer." Ili, takođe studentkinja, 18 godina: "Nije ružičasto, ali mogu dosta toga sebi da priuštim. Pre toga moram da smislim šta želim, da uštedim i onda da kupim."

ŽIVOT U TRENDU: Mladi u Srbiji su, međutim, gotovo u potpunosti zavisni od roditelja i tokom školovanja i tokom traženja posla, a sve češće i nakon zaposlenja. Stambeni status kao važan preduslov osamostaljenja je isto veoma nepovoljan i u velikoj meri mladi se oslanjaju na porodične resurse i ostaju da žive kod roditelja. Podaci iz Slovenije govore o istom trendu. U periodu od 2000. do 2010. procenat mladih Slovenije između 25 i 29 godina koji ostaju da žive sa roditeljima skočio je sa 45,4 odsto na 66,8 odsto. Naravno oko 90 odsto mladih do 18 godina zamišlja kako će se do svoje 29. godine odvojiti od roditelja, ali to zaista ostvari tek nešto više od 30 odsto njih.

Profesor Flere kaže da porodica u Sloveniji omogućava ostanak u svom okrilju. "Čak mladi koji se odvoje od roditelja i osamostale više pokazuju znake nezadovoljstva. Prema izjavama ispitanika, oni mladi koji ostanu u svojoj porodici uživaju punu slobodu, kako sinovi tako i kćeri, a i same stambene prilike su mnogo bolje nego u Srbiji. Još u vreme socijalizma, Slovenci su gradili kuće na periferijama, izvan gradova, i to se sada pokazalo kao jako dobro rešenje za omladinu. U krajnjem, uvek se može dograditi jedno krilo kuće i to relativno jeftino. Sve zajedno, to ukazuje da mladi ljudi ne mogu da se osamostale, ali isto tako da oni nisu ni nezadovoljni kod roditelja."

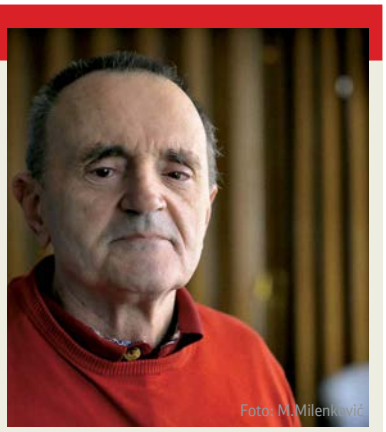
Razilaženje tradicionalnog i savremenog stila života između mladih Srbije i Slovenije možda je najrečitije kada se uporede podaci o načinu održavanja partnerskih veza. Kada je Srbija u pitanju alternativni oblici partnerskog življenja nisu široko prihvaćeni. Pokazalo se da porodice u Srbiji, sa svojim tradicionalnim stavovima o životu, još uvek imaju dominantnu ulogu i određuju stavove mladih vezane za brak i partnerske odnose. Dakako, institucije braka i crkvenog venčanja u Srbiji i dalje preovlađuju.

"Duži ostanak mladih u Sloveniji kod roditelja" objašnjava prof. Flere, "može biti povezan i sa pojavom LAT unija koje u Srbiji gotovo da nisu poznate. To znači da parovi žive u različitim gradovima i viđaju se određenim danima, a opet su društveno priznati kao parovi. Čak bih rekao da u slovenačkom društvu nema ni stigmatizacije tog oblika partnerstva u poređenju sa brakom.

Nova stvarnost

"Mi istraživači govorimo o tome da slovenačka omladina nije preduzetna. Ova nova situacija traži od svakog pojedinca da bude preduzetan. Nije stvar u tome da se samo završi fakultet, nego da uz pomoć tog fakulteta i uz druge resurse koje si stekao pronađeš svoju nišu u sistemu rada. Kada roditelji govore 'samo ti završi fakultet a posao će se naći', onda je to sasvim pogrešan put. Mladi moraju da gledaju na mnogo strana, moraju mnogo više da nauče, ali moraju da imaju i inovativan, rizikujući stav i naravno da budu mobilni. Jer tržište nije ograničeno na naš zavičaj."

DR SERGEJ FLERE

Foto: M. Milenković

Te zajednice nisu fenomen samo Slovenije, ali u slovenačkom društvu LAT unija je prisutna kod velikog broja mladih i sigurno je najizrazitija u poređenju sa svim susednim zemljama. Da je Slovenija u tom smislu specifična, možemo govoriti i na osnovu jednog drugog podatka, a to je da je stopa nupcijaliteta, sklapanja braka, niža nego u svim ostalim članicama EU."

Na pitanje čime bi se mogao takav trend objasniti, naš sagovornik smatra da je reč o procesima svojstvenim modernim zajednicama, da su naprosto radni uslovi takvi da zahtevaju mnogo angažmana i veliku mobilnost. I zaključuje da sa stanovišta svetskog privrednog sistema, sva je prilika da klasičan brak postaje suvišan i disfunkcionalan.

Ono što je važno, po njegovom mišljenju, jeste da se slobodne veze u Sloveniji priznaju. "Roditelji su jako srećni kada dete ima bilo kakvu vezu i, u proseku, ne insistiraju na braku, kao ni na crkvenom braku koji je postao potpuno marginalan. Crkveni brak kod većinskog slovenačkog katoličkog stanovništva, kao i sam katolički identitet, opada. Između dva popisa stanovništva radikalno se smanjio broj onih koji su se izjasnili kao katolici, njihov procenat je opao sa 67 odsto na 56 odsto. A prednost dobijaju oni koji su religiozno neopredeljeni, bez identifikacije."

YU NASLEĐE: Imajući u vidu da je prof. Flere učestvovao i u istraživanju mladih Jugoslavije osamdesetih godina, postavlja se pitanje da li su današnje tranzicione razlike nove ili vuku korene još iz perioda suživota.

"Mislim da tu ima nekoliko ključnih indikatora koji se mogu uzeti u obzir", kaže on. "Jedan je autoritarnost, kao dubinski psihološki prediktor, a drugo su stavovi prema tradiciji odnosno pojedinim elementima tradicije, kao što je raspodela poslova u kući ili ko ima odlučujuću reč u kući. Po mom mišljenju značajni je su bile razlike u pogledu političkih stavova. Naše istraživanje iz 1986. pokazalo je da je slovenačka omladina već tada zagovarala, iako to nije bilo poželjno, pluralizam, uključivanje u Evropu i bila jasno opredeljena za to da je slovenački identitet važan. Dok je srpska omladina bila još na stavovima autoritarno protumačene i zvanične ideologije. Kad kažem srpska omladina, mislim na omladinu Vojvodine i Srbije, mada se ni omladina Bosne u tome nije razlikovala, pa čak ni omladina Hrvatske."

Ako govorimo o stepenu prisutnosti nacionalizma među mladima u Sloveniji... "Ne bi valjalo da kažem da nema nacionalizma, međutim, ubeđen sam da su predrasude i etnička distanca u Sloveniji u opadanju. I mislim da su niže nego u Srbiji, s obzirom na egzistencijalnu situaciju omladine u Srbiji. Srpska omladina je suočena s jedne strane s tim da nije mogla putovati, i podložnija je manipulacijama, a s druge strane s kosovskim problemom koji pritiska srpsko društvo i tera ga na to da se skupi, mobiliše. Međutim, ukoliko se kriza u Sloveniji produbi, nacionalizam može odjednom da prevlada. Za sada ne mogu da kažem da je to više od marginalne pojave."

A na pitanje, kada bi se moglo vratiti vreme, da li bi kao mlad čovek izabrao život u SFRJ ili u Sloveniji danas, profesor Flere odgovara: "Kada se sve sabere i oduzme, trenutno je bolje, ali mislim da je tendencija negativna. I kratkoročna i dugoročna." ◂

Ivana Milanović Hrašovec

Portret savremenika: Jasenko Houra

Sve je lako kad si mlad

Koncert Prljavog kazališta u Beogradu, prvi put je najavljen u avgustu ove godine u okviru Birfesta, ali je odložen za 22. decembar. Štampa u Srbiji u poslednja dva meseca, na svaka dva-tri dana objavi poneki intervju ili izjavu Jasenka Houre, sve odreda pedantno ekavizirane i sa obaveznim pitanjem hoće li svirati "Ružu hrvatsku" i da li su njegove pesme provokacija za Srbe

Četiri dana pred zakazani nastup Prljavog kazališta u Beogradskoj areni, uprkos pakosnim priželjkivanjima, nema naznaka da bi mogao biti otkazan. U petak, 14. decembra, sajt Arene bio je na meti hakera koji su postavili fotomontažu na kojoj je frontmen grupe, Jasenko Jajo Houra, u ustaškoj uniformi, uz natpis "prljave ustaše". Houra, međutim, u mnogobrojnim intervjuima za srpske medije koje ovih dana daje, tvrdi da na koncertu Kazališta neće biti nikakvog posebnog obezbeđenja. Srpski nacionalisti trebalo bi da su se do sad ispucali, naročito nakon što su u Beogradu uspešne koncerte proteklih godina održali i izvođači poput Tereze Kesovije ili Dina Merlina, koje ovdašnji desničari naročito uzimaju na zub. Najveća potencijalna provokacija na koncertu bi mogla da bude izvođenje pesme *Mojoj majci*, sa alternativnim nazivom *Ruža hrvatska*. Pesma je prvi put objavljena 1988. godine na albumu Zaustavite zemlju i posvećena je Hourinoj majci. Međutim, ubrzo je zadobila druge konotacije.

Po objavljivanju albuma, Prljavo kazalište krenulo je na turneju čiji se vrhunac odigrao 17. oktobra 1989. na koncertu održanom na Trgu bana Jelčića (u to vreme Trg Republike) u Zagrebu. Procene kažu da se tog dana okupilo između sto i sto pedeset hiljada ljudi. Egzaltacija publike za vreme izvođenja *Ruže hrvatske*, bila je za mnoge "budnica", najava, kako danas o tome pišu hrvatski mediji, nadolazećih promena. U to vreme, bilo je i onih koji su pesmu tumačili kao posvetu Savki Dabčević-Kučar, jednoj od vodećih ličnosti Hrvatskog proljeća 1971. godine, koja se baš u to vreme ponovo politički aktivirala. Kasnije, početkom devedesetih, Savka Dabčević će upravo ovu pesmu koristiti u predizbornoj kampanji Hrvatske narodne stranke.

Kada je u avgustu 2009. Savka Dabčević preminula, Houra je za Jutarnji list izjavio: *Ruža hrvatska* doista je, kako sam u niz navrata isticao, napisana kao posveta, odnosno u spomen mojoj majci, što sugerira i sam naslov pjesme. Naravno, vrlo brzo sam postao svjestan kako je ta pjesma zadobila neke druge konotacije, neovisno od izvorne posvete, no to me nikada nije smetalo. Tako, naravno, nisam imao ni ništa protiv toga što su mnogi tumačili kako se ta pjesma, između ostalog, odnosila i na Savku Dabčević-Kučar, a nije me smetalo ni to što je pjesma bila i korištena u njezinoj predizbornoj kampanji", rekao je Houra.

Houri već u to vreme nije bilo strano nastupanje u predizbornim kampanjama, što mu je i dobar deo publike u Hrvatskoj ozbiljno zamerio. Nakon što su u predizbornoj kampanji 2003. svirali na završnom skupu Hrvatske demokratske zajednice, 2009, takođe u predizbornoj kampanji došlo je do malog skandala: Prljavo kazalište odbilo je da nastupa na predizbornom skupu SDP-a u Šibeniku, pravdajući se da tog dana nastupa u Nemačkoj. Međutim, dogovoreni nastup nije bio u Nemačkoj, već dve ulice niže, takođe u Šibeniku, na skupu HDZ-a.

Ipak, kako zasad stvari stoje, *Ruža hrvatska* će biti izvedena na koncertu u Beogradu. Međutim, *Lupi petama (i reci sve za Hrvatsku)* sa istoimenog albuma iz 1993 – neće. Zbog ove pesme "prljavci" su optuživani da su "zajahali" na nacionalističku euforiju koju su iskoristili u estradne svrhe. Houra je i to demantovao: "Na tom sam albumu želio švejkovski opisati kakav se košmar događa kada putuješ na turneji od Zagreba do Vinkovaca devet sati. Taj album počinje pjesmom *Pet dana ratujem, subotom se zaljubljujem*. Imaš dečke koji sjede u rovu, mi se vozimo od Splita, preko Paga, pa do tko zna kuda i želio sam imati švejkovski odmak. Album završava s pjesmom *Uzalud vam trud svirači*, i nisam imao nikakvih primisli. To su bili takvi trenuci, bilo je tragikomičnih situacija. U tragediji nastaju i komične situacije, a ja sam želio imati švejkovski pristup. Reći ću vam kako je nastala pjesma *Lupi petama*. Moje društvo se zapilo do zore, neki su imali oružje, neki nisu, neki su bili u onim gumenim čizmama, fajrunt je u birtiji, jedan odlazi i kaže "Znate kakvo je ovo vrijeme?". Mi smo zastali i gledamo ga, a on kaže: "Ovo ti je vrijeme lupi petama i reci evo sve za Hrvatsku." Sjedio sam za stolom, razmišljajući o tome što je taj čovjek rekao. Funkcioniram na takav način, a to što ljudi misle da sam proračunat, nije istina.

Foto: wikimedia.org

Nisam isplanirani hitmejker, pišem o onom što vidim i čujem."

KLINCIMA U MOZAK: Neplanirani hitmejker, rođen 1960. godine, muzičku karijeru započeo je 1977. kada je na talasu panka u zagrebačkom naselju Dubrava nastalo Prljavo kazalište. Zagreb je, inače, u pesmama Kazališta uvek igrao važnu, katkad i glavnu ulogu, iako je svojevremeno, na jednom gornjogradskom zidu u Zagrebu osvanuo grafit sa porukom Branimiru Štuliću: "Džoni, vrati se, jebe nas Jajo". Ime grupe potiče iz epizode stripa "Alan Ford", kada članovi družine T.N.T. dolaze u pozorište nazvano Prljavo kazalište. Prvu postavu grupe činili su Jasenko Houra (gitara), Zoran Cvetković (gitara), Davorin Bogović (vokal), Niko Hrastek (bas) i Tihomir Fileš (bubnjevi). Debi album promovisali su 1979. godine, kao predgrupa Bijelom dugmetu na stadionu JNA. Između ostalih, odsvirali su i *Some boys*, sa čuvenim stihom "Ja sam za slobodnu mušku ljubav". Pretpostavlja se da baš zbog tog teksta, ondašnja komisija za šund nije oslobodila ploču poreza. Pa ipak, za čitavu jednu generaciju jugoslovenskih klinaca, taj prvi album Prljavog kazališta, koji se i zvao *Prljavo kazalište*, bio je jako važan. "Pogodili smo klince u mozak, a znaš zakaj? Onda smo i sami bili klinci", rekao je 1981. tadašnji pevač Kazališta Davorin Bogović za "Polet".

"Taj prvi album bio je himna našoj zajedničkoj nezrelosti", zabeležiće kasnije u knjizi *Sretno dijete*, nazvanoj upravo po jednoj pesmi sa te ploče, zagrebački novinar Igor Mirković. "Nije tu bio problem u onome što se govori – te bi iste konstatacije u Poletovim tekstovima, na primjer, prošle bez problema – koliko u činjenici da ih, izravno i tvrdokuhano, koncentrirano u svega nekoliko stihova, izgovaraju osamnaestogodišnjaci", beleži Mirković, uz opasku da je Houri u to vreme za bilo kakav ozbiljan tekstopisački rad falilo elementarno životno iskustvo. Ali, bez obzira na svu tu naivnost, ili baš zbog nje, Houra i Kazalište odmah su osvojili simpatije i publike i rok kritičara. Novi talas je počeo.

POSVETE: Prvi album prodat je u 25.000 primeraka, a čitaoci "Džuboksa" odabrali

su Kazalište za najveće mlade nade. Posvetu Rolling Stonesima dali su na omotu koji je realizovao Piko Stančić, odlučivši se za crtež na kome je iseckan jezik Mika Džegera proboden zihernadlom. Drugi LP *Crno bijeli svijet* snimaju 1980. godine u Milanu. Već tada odustaju od panka i prave pop ploču sa elementima tada popularne ska muzike. A zašto su se u početku držali panka, Houra će kasnije objasniti svojim slabim poznavanjem veštine sviranja: "Punk sam poistovjećivao s mojim znanjem sviranja gitare, a to su bila tri akorda. Da sam i pokušao, ne bih tada mogao svirati kao Pink Floyd."

"Punk sam poistovjećivao s mojim znanjem sviranja gitare, a to su bila tri akorda."

Foto: dnevnik.hr

Na albumu *Crno bijeli svijet* Houra opet postiže pun pogodak hitovima *Mi plešemo* (u originalu je trebalo da se zove *Mi pijemo*), *Crno bijeli svijet*, *Neki moji prijatelji*, *Nove cipele* i obradom *Sedamnaest ti je godina tek* Ive Robića. U to vreme Houra već pokazuje interesovanja za hrvatsku narodnu muziku, pa im se na promotivnom koncertu u Maloj dvorani Doma sportova, u jesen 1980. godine u pesmi *Mi plešemo* priključuje tamburaški orkestar. Januara 1981. godine u beogradskom domu omladine u okviru manifestacije "Pozdrav iz Zagreba", Prljavo kazalište trijumfuje pred publikom. Pod pritiskom sve intenzivnijih angažmana, Davorin Bogović se povlači, iako će se vratiti dve godine kasnije, na albumu *Korak do sna*. "Iz današnje perspektive jasan mi je i odlazak Davorina Bogovića. Raznijelo nas je, ne u prijateljstvima ili novcu, nego u glavama, budalaštinama. Čekalo nas je 36 profesionalnih koncerata, trebalo je ustrajati 36 dana, snimati ploču, a Bogovića niotkuda, glumio je poštara na Krku", ispričao je Houra kasnije.

Na trećoj ploči, *Heroj ulice*, snimanoj u Švedskoj, ulogu pevača preuzima Houra. Ponovo pravi posvete autorima koji su mu važni: posvetu Brusu Springstinu Houra je dao u pesmama *Heroj ulice* i *Široke ulice*, a Filu Kolinsu u baladi *Noćas sam izašao na kišu*.

UZALUD VAM TRUD SVIRAČI: Kako vreme odmiče, "prljavci" se sve više okreću mejnstrimu i pop zvuku, pa je naredni album *Korak do sna* napravljen u saradnji sa Rajkom Dujmićem iz Novih fosila. Izdvaja se pesma *Sve je lako kad si mlad*, a tu je i obrada pesme *Milioner* Zvonka Špišića. Prateće vokale pevao je tada malo poznati Mladen Bodalec, jedno vreme član grupe Patrola, koji će kasnije postati stalni vokal u Prljavom kazalištu. Početkom 1986. godine objavljuju *Zlatne godine*, prvu ploču koju je u celosti, umesto Bogovića, otpevao Bodalec. Najveći hitovi ostaće *Ne zovi mama doktora* i *Kog me boga za tebe pitaju*. Sledeći album, *Zaustavite zemlju* (1988), jedan je od najznačajnijih u karijeri Prljavog kazališta. Pored *Ruže* i *Zaustavite zemlju*, na njoj su *Marina* i *Moj bijeli labude*, pesme koje već spadaju u evergrin jugoslovenskog popa i roka. Osim što se tu nalazi famozna *Ruža hrvatska* i što je zahvaljujući njemu Kazalište okupilo neverovatan broj ljudi na koncertu na Trgu Republike u Zagrebu, to je ujedno i poslednja ploča Kazališta iz osamdesetih. Naredni album zvao se, simbolično, *Devedeseta* i sa njega je još jedna pesma koja se i dan-danas vrti u svim postjugoslovenskim zemljama – *Na Badnje veče*.

Tokom rata, grupa pauzira, a 1993. godine objavljuju CD *Lupi petama* sa pesmama *Reci sve za Hrvatsku*, *Pet dana ratujem, subotom sezaljubljujem* i sličnim. Na tom je albumu i *Uzalud vam trud svirači*, u kojoj gostuje tamburaški orkestar iz Vinkovaca. Pesma je, bez obzira što se nalazi na istom albumu na kom i *Reci sve za Hrvatsku*, u isto vreme postala ogroman hit i u Srbiji, i to i radijski i kafanski. Od toga verovatno nema boljeg dokaza da ovdašnja publika, uprkos tome što će Kazalište nastupiti u Areni posle 26 godina pauze, nijednog trenutka nije prestajala da prati njihov rad, i još bitnije – da ih voli.

Posle ovog, slede albumi *S vremena na vrijeme* (1996), *Dani ponosa i slave*, (1998), *Radio Dubrava* (2003), *Moj dom je Hrvatska* (2005), *Tajno ime* (2008) i, konačno, ovogodišnji *Možda dogodine*, na kom se pojavljuje i Davorin Bogović.

Osamnaestogodišnjaci sa početka priče, odrasli uz muziku, bave se i nekim smrtno ozbiljnim zanimanjima. Houra, na primer, ima kompaniju koja trguje umetničkim delima i, navodno, već osam godina pokušava da utvrdi ko je autor slike kojoj su nadenuli naziv 'Djevojka koja pere rublje', a na kojoj u potpisu stoji 'S. Vincent', a nagađa se da bi autor mogao da bude Van Gog.

GODINA JE 2012: Koncert Prljavog kazališta u Beogradu, prvi put je najavljen u avgustu ove godine u okviru Birfesta, i još tada su tabloidi pokušavali da naprave kontroverzu oko *Ruže hrvatske*. Nastup je odložen za 22. decembar, kada je najavljen koncert u Areni, a štampa u Srbiji u poslednja dva meseca, na svaka dva-tri dana objavi poneki intervju ili izjavu Jasenka Houre, sve odreda pedantno ekavizirane i sa obaveznim pitanjem hoće li svirati *Ružu* i da li su njegove pesme provokacija za Srbe. "Uvijek postoji dio onih koji će to tako shvatiti, ali nigdje više nema te percepcije, ni u Makedoniji, Bosni, Sloveniji, nigdje to nije tema razgovora. Mislim da ta priča više ne drži vodu. Što bi sad netko trebao kao provokaciju doživjeti ako na koncert dođe Brus Springstin i zapjeva *Born in the USA*? Gdje je tu problem? Svako ima svoju državu, svoje pjesme i stvari o kojima govori, ali naravno da poštujemo sve države koje danas postoje. Sve je u redu. Ruka ruci", odgovara Houra uz dodatak da je ovo 2012. godina.

Održavanje koncerta još jednom je dovedeno u pitanje nakon oslobađajućih presuda Haškog tribunala hrvatskim generalima. Međutim, fama oko toga, u kontekstu nastupa Prljavog kazališta u Beogradu brzo se izduvala, što samo pokazuje da se nacionalizam na ovim prostorima ipak izmorio, iako ponekad ne deluje tako. Uostalom, sudeći po interesovanju za ulaznice, srpska publika želi Prljavo kazalište, šta god o tome mislili hakeri. ◂

Jovana Gligorijević

foto: A. Anđić

Klasne obrazovne razlike

Oko 60,5 odsto ovdašnjih mladih zadržava isti nivo obrazovanja kao i njihovi roditelji. Radnici u Srbiji sve manje školuju svoju decu, a 40 odsto fakultetski obrazovanih dolazi iz najviših slojeva društva. Po obrazovnoj strukturi, među radno sposobnim stanovništvom u Srbiji najmanje je baš tih sa fakultetom – 7,5 odsto, i višom školom – 6,5 odsto. Najviše je onih sa srednjom školom – 54 odsto, a odmah za njima nekvalifikovanih – 32 odsto. Zbirno, "srednjoškolaca" i onih bez kvalifikacija u Srbiji je čitavih 86 odsto. Čak 61 procenat Roma koji žive u Srbiji nema ni osnovnu školu, dok je visokoobrazovano tek 0,3 odsto. O statistici, tome kako se odražava na realnu obrazovnu politiku, o mogućim rešenjima i prognozama, čitajte na stranicama ovog broja "Obrazovanja za XXI vek".

Nasilje na internetu

Kako zaštititi digitalne urođenike

Zbog nepostojanja institucionalne prevencije nasilja u sferi tzv. virtuelnog sveta, ali i zbog neiskustva i neinformisanosti roditelja o rizicima, današnjim osnovcima i srednjoškolcima nisu strani susreti sa potpuno nepoznatim osobama koje su prethodno upoznali na nekoj od društvenih mreža

"Da li razumete ovaj jezik? Znate li šta predstavljaju ovi simboli?", pitala je okupljene nastavnike i direktore osnovnih i srednjih škola Dubravka Kuzmanović sa Instituta za psihologiju. Na prezentaciji pored nje su se nalazili najrazličitiji "smajlići". "Ovo je jezik današnjih mladih. To je digitalni jezik kompjutera, interneta, igrica... Digitalnim jezikom govore digitalni urođenici. Svi vi koji ste rođeni pre osamdesetih ste digitalni imigranti". Ovako je počelo predstavljanje istraživanja o prisutnosti digitalnog nasilja u osnovnim i srednjim školama u Srbiji koje su sredinom decembra izradili UNICEF Srbija i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, uz podršku Telenor fondacije.

Pod digitalnim nasiljem se podrazumevaju svi slučajevi u kojima neko koristi elektronske uređaje (mobilni telefon, računar, kameru...) i internet da bi nekoga namerno uplašio, uvredio, ponizio ili ga na neki drugi način povredio. Digitalnim nasiljem se ne smatraju slučajno, nenamerno nanošenje štete i povređivanje, kao ni prijateljska zadirkivanja i prepirke preko telefona ili interneta.

Oblici digitalnog nasilja mogu biti slanje SMS poruka uvredljivog ili pretećeg sadržaja, uznemiravanje telefonskim pozivima (lažno predstavljanje, ćutanje, vređanje, pretnje i sl.), snimanje mobilnim telefonom ili kamerom, prosleđivanje i stavljanje snimaka na internet, uznemiravanje mejlovima, različiti vidovi uznemiravanja na društvenim mrežama na internetu... Za razliku od klasičnog nasilja, digitalno nasilnicima pruža – anonimnost. Žrtve mogu trpeti veliku štetu, a da pritom nemaju mogućnost da se zaštite ili odbrane. Informacije plasirane putem digitalnih medija se jako brzo šire.

Cilj ovog istraživanja jeste sticanje uvida u načine na koje učenici koriste digitalnu tehnologiju i potencijalne rizike kojima su pritome izloženi. Rezultati istraživanja trebalo bi da posluže kao osnov za prevenciju i sprečavanje zloupotrebe digitalnih medija i za jačanje kapaciteta škola za borbu s digitalnim nasiljem.

Istraživanje nasilja na internetu u osnovnim i srednjim školama u Srbiji sprovedeno je tokom novembra 2012. godine među 3784 učenika iz 34 škole (17 osnovnih i 17 srednjih) na teritoriji Srbije. Sprovedeno je u okviru programa "Škola bez nasilja", a upitnike koje su učenici, nastavnici i roditelji popunjavali su sačinili stručnjaci sa Instituta za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

REZULTATI: Što se tiče dostupnosti digitalnog sveta učenicima, istraživanje je pokazalo da mobilni telefon poseduje 84 odsto učenika (polovina preko njih može da pristupi internetu). U starijim razredima osnovne škole i u srednjim školama skoro svi imaju telefone. Četvrtaci u proseku razmene sedam SMS poruka dnevno. Profile na društvenim mrežama (pre svega, Fejsbuku, ređe Tviteru) ima 46 odsto četvrtaka.

Taj broj kod starijih osnovaca (šesti i osmi razred) iznosi 65 odsto, a kod srednjoškolaca – 80 odsto. Osim Fejsbuka koriste se i Ask.fm, Form,

Izlaganje rizicima na internetu

	Nikad	1–2 puta	3–5 puta	više od 5 puta
Davao/la lične podatke osobama koje ne poznaješ lično i koje nisi uživo sreo/la	83%	12%	3%	2%
Ostavljao/la lične podatke na profilima ili blogovima	65%	22%	5%	8%
Odgovarao/la na poruke nepoznatih osoba koje hoće da uspostave kontakt sa tobom	63%	22%	6%	9%
Na društvenim mrežama prihvatao/la poziv za prijateljstvo od osoba koje ne poznaješ lično i koje nisi uživo sreo/la	42%	22%	13%	23%
Komunicirao/la putem četa sa osobama koje ne poznaješ	58%	19%	8%	15%
Prihvatio/la sastanke sa osobama koje si upoznao/la preko interneta	89%	7%	2%	2%

Twitter, Myspace... Samo 11 odsto starijih osnovaca nema profile na nekoj društvenoj mreži, a među srednjoškolcima samo osam odsto. Zanimljivo je da je i-mejl kao način komunikacije najmanje popularan – oko 40 odsto učenika ga uopšte ne koristi.

Najzanimljiviji podatak istraživanja jeste da je 11 odsto svih učenika prihvatalo sastanke sa osobama koje su upoznali preko interneta. To je skoro 80 učenika u prosečnoj školi u Srbiji, koja otprilike ima oko 700.

Kada su odgovarali na pitanja o izloženosti digitalnom nasilju, četvrtaci, ali i stariji osnovci, najviše su isticali uznemiravanja putem telefona. Posle toga sledi uznemiravanje putem interneta, SMS porukama, snimanje telefonima itd. Među ispitanim učenicima nalazi se deset odsto onih čije su se fotografije i snimci našli na internetu protiv njihove volje.

Među učenicima četvrtog razreda osnovne škole 16 odsto je onih koji izjavljuju da su čuli ili videli da je neko od njihovih drugova ili drugarica doživeo neprijatnosti od strane drugih putem računara ili telefona. Među starijim učenicima takvih je jedna četvrtina. Međutim, iako su bili vinovnici digitalnog nasilja, učenici, u najvećem broju slučajeva, nisu ništa uradili po tom pitanju.

Prema procenama nastavnika, svi ispitivani oblici digitalnog nasilja su prisutniji i učestaliji nego što to učenici izjavljuju, ali približno dve trećine nastavnika smatra da je digitalno nasilje manji problem za njihovu školu. Ono što nastavnici ističu jesu problemi kao što su tuče između učenika, ismevanja i vređanja. Više od 80 odsto nastavnika je reklo da im se učenici ne obraćaju ni zbog jednog od oblika virtuelnog nasilja.

Što se tiče roditelja, 15 odsto ne koristi računar ni internet. Njih 44 odsto reklo je da je o digitalnom nasilju vrlo malo informisano ili onoliko koliko pročitaju u štampi ili vide na televiziji. Dve trećine roditelja želi da se više informiše o digitalnom nasilju preko škole, a 85 odsto njih misli da bi škola trebalo da uvede jasnija pravila korišćenja interneta i mobilnih telefona u školskim sredinama. Na kraju – tri četvrtine roditelja smatra da sama škola ne može mnogo tu da učini i da je najvažnija uloga njih – roditelja.

ŠTA TREBA RADITI: Svoj doprinos raspravi na temu borbe protiv digitalnog nasilja dao je Vladimir Urošević, šef Odseka za elektronski kriminal MUP-a Srbije koji je rekao da digitalno nasilje može da se razvije u seksualno, pedofiliju, trgovinu ljudima... Zbog toga, gledajući na dosadašnja iskustva, upozorava da se takvi nasilnici infiltriraju na sve dostupne društvene mreže. "Deca nemaju dovoljno životnog iskustva da naprave razliku između onoga što je na internetu pravo, a šta lažno. Mnogi on njih ne znaju da se iza nekih profila sa kojim komuniciraju nalaze i odrasla lica koji preko društvenih mreža pokušavaju da se deci približe i u realnom životu." Urošević je naveo samo neke od opasnosti koje su prisutne na internetu: pedofili, hakeri koji koriste naivnosti dece da dođu do određenih podataka, zlostavljači, vršnjačko i seksualno nasilje, tu su različiti oblici ucena, kleveta, krađe identiteta, krađa fotografija...

Prema krivičnom zakonu komunikacija napasnika sa žrtvom preko interneta nije kažnjiva. Tek kada se napasnik, ali i žrtva, pojave na mestu sastanka – nastaje krivično delo.

Svi učesnici skupa posvećenog digitalnom nasilju su se složili da roditelji imaju najvažniju ulogu u prevenciji slučajeva koje je Urošević nabrojao. Zbog potpune dostupnosti interneta u đačkom okruženju, ne preporučuju se striktne zabrane i kažnjavanja dece izolacijom sa društvenih mreža. Savetuje se informisanost i upoznavanje dece sa svim mogućim rizicima koje nosi internet. ◂

Mirko Rudić

Škola bez nasilja

Sredinom decembra, u Beogradu je održana IV konferencija Mreže škola bez nasilja. Ovaj projekat je u Srbiji započeo UNICEF Srbija u školskoj 2005/06. godini i do sada je realizovan u 251 školi – 20 odsto svih škola i 220.000 učenika.

Tog 13. decembra još 24 škole su dobile plakete povodom završetka obuke za nastavak samostalnog rada na prevenciji nasilja nad učenicima. "Ove plakete koje su škole dobile ne znače da nasilja nema, da ono ne postoji, da se neće dogoditi, ali znači da su škole na dobrom putu da razviju odgovarajuće mehanizme za prevenciju i zaštitu od nasilja. Ne očekujem da škole same rešavaju problem nasilja, ali treba da budu ključni nosilac koji u prevenciji i intervenciji povezuje sve ostale koji su u vezi sa radom u školi", rekao je tim povodom ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Žarko Obradović. Od ove godine program "Škola bez nasilja" prelazi u nadležnost njegovog ministarstva.

Program 2012. slavi "malu maturu" – prvaci koji su pre sedam godina prvi radili sa UNICEF-ovim mentorima, ove godine završavaju osnovne škole i nastavljaju školovanje. Pored svih dobrih dosadašnjih rezultata, direktorka kancelarije UNICEF-a u Srbiji Judita Rajhenberg je, zahvalivši se na saradnji svim partnerima, rekla da se ne sme posustati u borbi protiv nasilja: "I dalje svako peto dete bira da ćuti o nasilju koje se nad njim dešava. Borba za pravo dece na odrastanje u sigurnom okruženju ne sme prestati."

Obrazovanje na ispitu

Studiranje kao privilegija

Svega jedna petina roditelja sa srednjim obrazovanjem uspeva da obezbedi uslove za studiranje svoje dece

Veća društvena pokretljivost, kažu stručnjaci, znak je da je društvo razvijenije i otvorenije. Kao jedan od važnih stubova te pokretljivosti uvek se navodi obrazovanje, u smislu promena koje se mogu zapaziti na relaciji jedne generacije prema drugoj, odnosno roditelja i dece. No, rezultati novijih sociooloških istraživanja nedvosmisleno pokazuju da je baš taj oblik društvene pokretljivosti u Srbiji previše statičan.

ESTRADA VS. DIPLOMA: Na pesimističnu sliku ukazuje pre svega podatak da čak 60,5 odsto ovdašnjih mladih zadržava isti nivo obrazovanja kao i njihovi roditelji. Dalje, da radnici u Srbiji sve manje školuju svoju decu, a da 40 odsto fakultetski obrazovanih dolazi iz najviših slojeva društva.

Međutim, problem društvene pokretljivost nije tako jednostavno pratiti. Jer, pored obrazovanja kao društveno verifikovane i legalne osnove, postoji i ona druga kad se mnogi obogate procvatom kriminala na primer, što se baš i ne uzima kao neki dokaz pokretljivosti. Kad se još doda i sva estrada – sport, muzika, reklama, šou-biznis, plus "siva zona" i "crna zona", odnosno bogaćenje u tim oblastima, onda se pitanje društvene pokretljivosti dodatno komplikuje. A to što je među studentima sve manje onih koji potiču iz radničke klase sociolozi objašnjavaju između ostalog i sve učestalijim mišljenjem da diploma ne donosi radnu knjižicu.

Rastom ekonomske krize, naime, i sve slabijim poslovanjem mnogih preduzeća, pod kišom otkaza i opšte nezaposlenosti nalaze se takođe i fakultetski obrazovani. Najnoviji podaci upozoravaju na to da u Srbiji skoro trećina radno sposobnog stanovništva nema posao. Stručnjaci tvrde da će u narednom periodu nezaposlenost nastaviti da raste, a stopa nezaposlenosti bi, kako kažu, od ove sad koja iznosi 26,1 odsto mogla da dostigne 30 odsto krajem 2013. godine. Diploma, u takvom spletu okolnosti, naprosto postaje devalvirana, a u uslovima oskudice i gubitka posla roditelja ili makar samo strepnje od gubitka njihovog posla, diploma mnogima postaje i nedostižan i nepoželjan luksuz. Da bi se izborili za svoju egzistenciju u nametnutim ekonomskim uslovima, mladi očigledno sve više pribegavaju ličnom preduzetništvu, snalažljivosti i traženju

vlastitog mesta u bilo kojoj zoni zarađivanja.

Oslanjanje na tradicionalne mehanizme ekonomske sigurnosti, diploma pa posao, za njih više ne važi. Naprosto, u Srbiji danas zvanično ima 755.000 nezaposlenih, mada nezvanične procene govore da je taj broj odavno prešao milion. Stomatolozi, po statistici, najduže čekaju posao, preko pet godina, a tu su i istoričari umetnosti, inženjeri metalurgije, defektolozi... Da muka bude veća, po obrazovnoj strukturi, među radno sposobnim stanovništvom u Srbiji najmanje je baš tih sa fakultetom – 7,5 odsto, i višom školom – 6,5 odsto. Najviše je onih sa srednjom školom – 54 odsto, a odmah za njima nekvalifikovanih – 32 odsto. Zbirno, "srednjoškolaca" i onih bez kvalifikacija u Srbiji je čitavih 86 odsto.

NIŽI SLOJEVI – STOP: Međutim, i pod takvim okolnostima, gde diploma ne garantuje siguran i dobro plaćen posao, istraživanja ukazuju na jaku vezu nivoa obrazovanja sa nivoom prihoda i mogućnostima koje mladi imaju. Rezultati istraživanja "Mladi – naša sadašnjost" Instituta za sociološka istraživanja dakako potvrđuju da mladi koji su obrazovaniji imaju više prihode. U najnižim razredima ličnih prihoda, kaže jedan od autora istraživanja, sociolog Dragan Stanojević, nalaze se oni sa (nezavršenom) osnovnom školom – 81 odsto njih su sa najnižim prihodima. Oni sa srednjim obrazovanjem koncentrišu se oko srednjih vrednosti, a mladi sa fakultetskom diplomom su najzastupljeniji u višim razredima – 35 odsto sa višim prihodima. Situacija sa studentima je sledeća: oko 57,6 odsto njih nema nikakve lične prihode, a oko 35 odsto ima neke manje prihode, u najvećem broju slučajeva kroz stipendije i studentske kredite.

Tu se može tražiti i razlog za sve dublji klasni jaz među mladima, koji ih deli na bogate i siromašne, odnosno na obrazovane i neobrazovane. Naime, naročito posle 2000. godine, otvaranjem privatnih fakulteta i uvođenjem većeg broja samofinansirajućih studenata, šire se kanali za obrazovanje i znatno veći broj mladih koji završava srednju školu upisuje fakultet. Učešće studenata u generaciji iznosi čak 40 odsto. S druge strane, povećanje komercijalizacije obrazovanja vidno je smanjilo šanse mladim ljudima iz nižih društvenih slojeva da studiraju. Stanojević navodi da reforma visokog obrazovanja, na primer, ne nudi opcije za rad i učenje istovremeno, kao što i slabo razvijena privreda ne nudi honorarne i poslove sa skraćenim radnim vremenom koji su pogodni za studente. Zato su, kaže on, mladi ljudi u periodu obrazovanja potpuno finansijski zavisni od svojih roditelja. Pa iako mogu da imaju skromnu pomoć države u vidu kredita ili stipendija, sve to nije dovoljno da pokrije troškove života tokom studija.

A drugi su već izračunali: da školovanje jednog prosečnog studenta iz unutrašnjosti, koji studira u Beogradu, košta roditelje blizu 30.000 evra. Tu su uračunati stan (po nižim cenama), hrana, odeća, obuća, internet, mobilni, skromna zabava, prevoz po Beogradu, prevoz do kuće, takse, uverenja i potvrde sa fakulteta, a za šest godina studiranja, što je prosek u Srbiji, uračunate su i dve školarine od po 1000 evra. Samofinansirajući i oni koji upisuju privatne fakultete moraju da računaju još i na redovno plaćanje školarina u iznosu od 1500 do 4000 evra. Sasvim je jasno da teret studiranja svoje dece mogu izdržati samo oni roditelji koji su finansijski više nego stabilni, a to svakako nisu oni iz nižih društvenih slojeva.

Po obrazovnoj strukturi, među radno sposobnim stanovništvom u Srbiji najmanje je osoba sa završenim fakultetom – 7,5%, i višom školom – 6,5%. Najviše je onih sa srednjom školom – 54%, a odmah za njima nekvalifikovanih – 32%

BOLJA PROŠLOST: Tako kontrasti između ekonomskih uslova i obrazovanja mogu izazvati niz negativnih posledica. Mladi danas, poučeni iskustvom hiljada akademaca koji su na zasićenom tržištu rada posle svih odricanja i ulaganja u obrazovanje završili kao nepotreban visokostručni kadar, mogu u većoj meri odlučivati da ne stiču visoko obrazovanje jer im se čini da tu nije ključ uspeha na društvenoj lestvici. S druge strane, nemogućnost sve većeg broja siromašnih da se dalje školuju, neminovno dovodi i do izvesne negativne selekcije među obrazovanima. Talentovanim, kvalitetnim, dobrim đacima iz nižih i osiromašenih srednjih slojeva, vrata fakulteta mogu ostati zauvek zatvorena, a oni nadalje osuđeni na marginalne društvene pozicije.

Sa nostalgijom se samo stariji sećaju vremena socijalističke modernizacije, ubrzane industrijalizacije pedesetih i šezdesetih godina prošlog veka, kada je društvo vapilo za obučenom i stručnom radnom snagom i podsticalo visoko obrazovanje najsiromašnijih slojeva. Bio je to ogroman zamah društvene pokretljivosti koji se kasnije s vremenom sve više usporavao.

Danas se pak govori o visokom stepenu samoreprodukcije obrazovanja. Mladi u velikoj meri ostaju istog obrazovanja kao i njihovi roditelji, a to, kada se pogleda na strukturu obrazovanja kod nas, ne zvuči kao pozitivan proces. Najveći stepen reprodukcije vidi se kod mladih sa srednjom školom, gde tri četvrtine njih imaju isto obrazovanje kao i roditelji. Na to se nadovezuje i važan podatak da svega jedna petina roditelja sa srednjim obrazovanjem uspeva da obezbedi uslove za studiranje svoje dece. Iz kojih slojeva danas dolaze studenti? Prema istraživanju, polovina njih iz porodica gde su roditelji visokoobrazovani a polovina iz porodica sa srednjim obrazovanjem. Na granici statističke zanemarljivosti su studenti čiji roditelji imaju samo osnovno obrazovanje. Takođe, više od polovine dece čiji roditelji imaju osnovno obrazovanje takođe ostaju samo na nivou osnovne škole. Jedan od paradoksa u strukturi obrazovanja mladih vezuje se za decu visokoobrazovanih roditelja. Iako je reč o porodicama koje imaju najviše mogućnosti da obezbede uslove deci za sticanje fakultetskih diploma, tu se istovremeno beleži i najviši stepen silazne pokretljivosti, gde je polovina dece visokoobrazovanih roditelja ostala na nivou srednjeg obrazovanja.

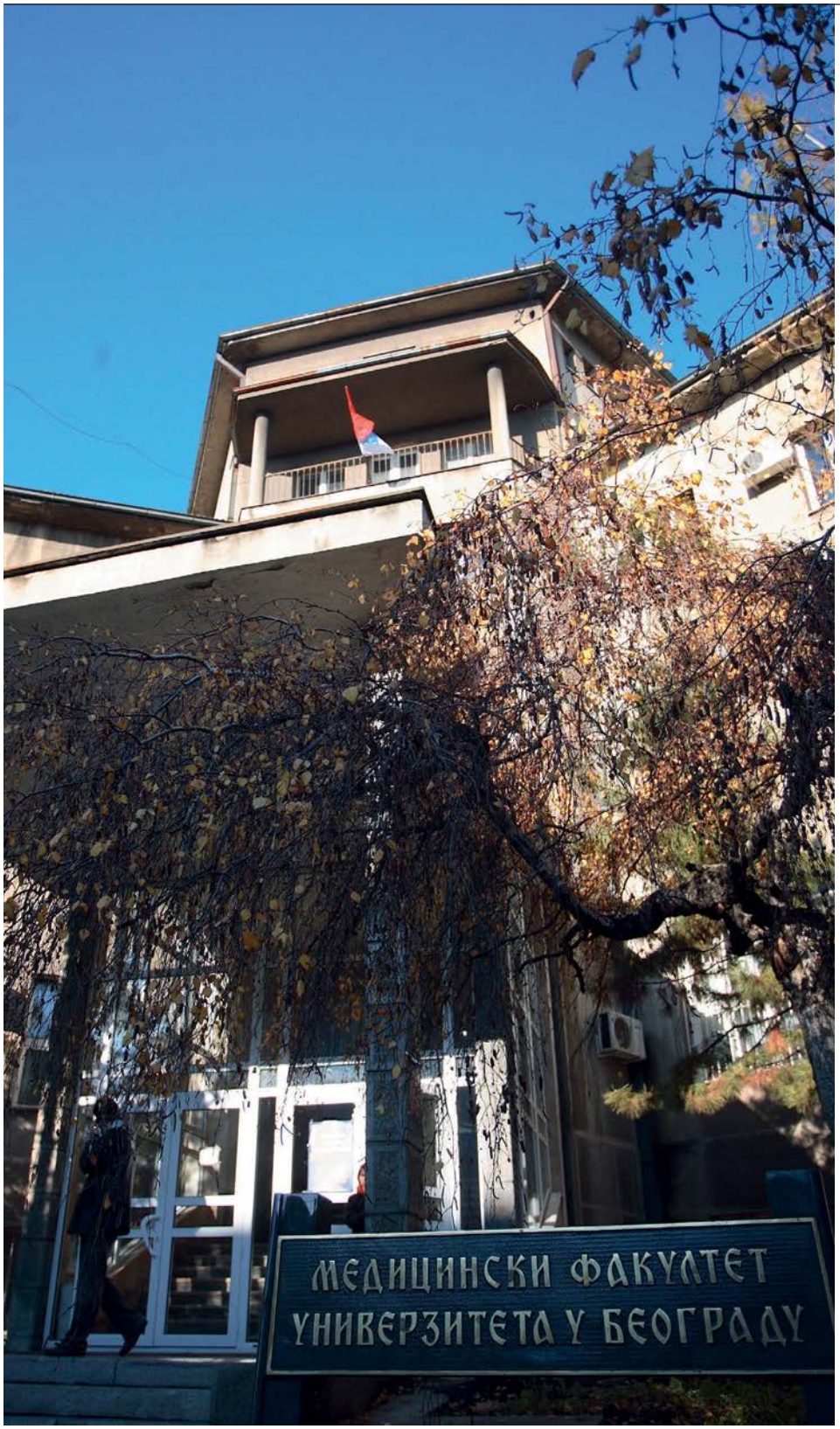
Svi ti podaci govore o nejednakim mogućnostima mladih da steknu viši nivo obrazovanja od svojih roditelja. U najlošijoj poziciji su oni čiji roditelji imaju samo osnovno obrazovanje, njima je najteži uspon čak i u prvu sledeću obrazovnu kategoriju. Da prevaziđu obrazovanje svojih roditelja teško mogu i potomci širokog i pauperizovanog sloja srednjeobrazovanih. Njihove šanse da jednog dana dođu do fakultetske diplome drastično su se smanjile. Između ostalog, kažu istraživači, to je rezultat kako visoke cene koštanja studija koje pada na teret porodice, tako i samog sistema obrazovanja koje nema posebnu politiku uključivanja siromašnih u visoko školstvo. ◂

Ivana Milanović Hrašovec

Obrazovanje Roma u zdravstvu

Rešenje za dva problema

Čak 61 procenat Roma nema osnovnu školu, dok je visokoobrazovano tek 0,3 odsto. Svega 14 odsto Roma živi duže od 65 godina. To ukazuje na potrebu za podrškom u obe oblasti, i obrazovanja i zdravstva

ODABIR STUDENATA KOJI će ove godine biti stipendisti Programa stipendiranja obrazovanja romskih studenata u oblasti zdravlja okončan je ovog meseca. Od 97 stipendista koji su odabrani, njih 35 su studenti, dok ostatak čine srednjoškolci koji pohađaju srednje škole iz oblasti zdravstva.

Ovaj program, o kom je "Vreme" već pisalo (videti br. 1119), realizuju Fondacija za otvoreno društvo Srbija i Fondacija za otvoreno društvo iz Mađarske, u okviru Programa javnog zdravlja u saradnji sa Stipendijskim programom Romskog obrazovnog fonda. Program je namenjen pripadnicima romske nacionalne manjine koji završavaju osmi razred osnovne škole i žele da upišu srednju školu u oblasti medicine, farmacije, stomatologije i drugih zdravstvenih oblasti, kao i srednjoškolcima koji se obrazuju na privatnim i državnim srednjim školama i studentima koji studiraju po bolonjskom principu na privatnim i državnim akreditovanim visokim školama i fakultetima u oblasti medicine, farmacije, stomatologije i drugih zdravstvenih oblasti. Ovo je treća godina sprovođenja programa, koji se, osim u Srbiji, sprovodi u Rumuniji, Bugarskoj i Makedoniji. Stipendija iznosi oko 2000 evra godišnje.

Prema mišljenju realizatora projekta, povećanje broja medicinskih radnika romske nacionalnosti jedan je od najefikasnijih načina borbe protiv diskriminacije i kršenja ljudskih prava u oblasti zdravlja. Pretpostavka je da će pripadnici romske zajednice, znajući da u medicinskim službama postoje i stručnjaci romske nacionalnosti, biti spremniji da u većoj meri traže i ostvaruju svoja prava u oblasti zdravlja. Prema rečima Jelene Savić, koordinatorke projekta, po popisu iz 2002. godine, u Srbiji živi 108.000 Roma. Čak 61 procenat njih nema ni osnovnu školu, dok je visokoobrazovano tek 0,3 odsto, u odnosu na 6,5 procenata u većinskoj populaciji. Tome treba dodati i činjenicu da je prosečan životni vek pripadnika romske populacije kraći od onog u većinskoj, jer tek 14 odsto Roma živi duže od 65 godina. "To ukazuje na potrebu za podrškom u obe oblasti, i

obrazovanja i zdravstva, tako da je cilj ovog programa da pomogne u kreiranju jedinstvenog rešenja za oba problema", kaže Savićeva.

Program čine četiri komponente koje sprovode partnerske organizacije i institucije. Selekciju i dodelu stipendija kandidatima koji su upisani u srednje škole, visoke škole i fakultete u oblasti medicine, farmacije i stomatologije obavlja Romski obrazovni fond. Medijsku kampanju ovog programa, distribuciju informacija o mogućnosti konkurisanja, obimu i uspehu programa široj javnosti, nadležnim vlastima i potencijalnim korisnicima osmišljava i sprovodi Medija centar iz Beograda. Tu je i tutorska komponenta, čija je funkcija pružanje pomoći kandidatima u pripremi prijemnih ispita za fakultete. U okviru ove komponente uspostavljena je saradnja sa najrelevantnijim institucijama obrazovanja u oblasti medicine koje sprovode pripremne kurseve da bi se olakšao upis korisnicima stipendije na njihove studijske programe. Izbor stručnjaka koji mogu biti mentori korisnicima i koji bi ih vodili i pružali im pomoć u akademskom i profesionalnom smislu, što bi doprinelo povećanju broja mladih Roma i Romkinja u medicinskim strukama, a time i poboljšanju pristupa zdravstvenim uslugama celokupnoj romskoj zajednici, organizuje Škola javnog zdravlja i zdravstvenog menadžmenta pri Medicinskom fakultetu u Beogradu. Trening u oblasti javnog zagovaranja u vidu škole na kojoj će se raditi na ličnom razvoju, jačanju liderskih veština, upoznavanju korisnika sa procesom javnog zagovaranja u oblasti zdravlja, informisanju o pravu na zdravlje, specifičnostima romske kulture i tradicije, a što bi doprinelo stvaranju mreže eksperata romske nacionalnosti u oblasti zdravlja koja bi bila važan partner u razvoju i implementaciji javnih politika i šire u sprovođenju procesa inkluzije, sprovodi Udruženje romskih studenata iz Novog Sada.

Mentorska komponenta, možda najdragocenija u projektu, ima funkciju da stipendistima koji studiraju omogući lakši prolazak kroz proces obrazovanja. Profesorka Snežana Simić, koordinatorka mentorske komponente ističe da su ona i njeni saradnici naročito ponosni na stalno povećanje broja studenata koji ulaze u program: "Prve godine je ih je bilo desetak, druge dvadeset, a evo, sada, u trećoj godini programa, imamo 35 studenata." Ona kaže da se svaki mentor stara o dvoje studenata, pomaže im u pedagoškom smislu, u pripremi ispita, kod zakazivanja konsultacija i, ako se za to odluče, i u naučno-istraživačkom radu. "Ipak, studije medicine su teške, pa se studenti retko odlučuju za naučna istraživanja iz prostog razloga što učenje i priprema ispita zahtevaju mnogo truda i vremena", kaže profesorka Simić. Mentori pomažu studentima i u javno-zdravstvenim aktivnostima, jer je dobar deo studenata aktivan i u romskim nevladinim organizacijama. Mentori su profesori, docenti, asistenti i saradnici u nastavi na fakultetima zdravstvenih struka u Beogradu, Nišu, Kragujevcu i Novom Sadu. Rade po jasno definisanim pravilima, pa je viđanje sa studentima obavezno bar jednom nedeljno, a strogo je preporučeno i šest do osam kontakata drugim sredstvima komunikacije. Prema rečima Snežane Simić, vrlo je važno da mentori budu aktivno angažovani, a oni među njima koji svoje zadatke u programu prosto odrađuju, bivaju isključeni iz programa i zamenjeni drugima.

Što se tiče prolaznosti studenata koji su obuhvaćeni ovim programom, u proseku ne odudaraju od većinske studentske populacije, jer je oko dve trećine njih uspelo da bez većih problema pređe u narednu godinu. "Zbog težine studija, događa se da neki od njih padnu godinu, zbog čega ispadaju iz programa, ali naši mentori nastavljaju da rade i sa njima", kaže Snežana Simić i dodaje da je veliki broj studenata upisan i zahvaljujući afirmativnoj meri Vlade Srbije, iako je to prepušteno slobodnoj proceni dekana fakulteta: "Iako ti studenti nisu naši stipendisti, uspeli smo da sa dekanima postignemo dogovor da budu primljeni na studije u onim slučajevima gde su položili prijemni, ali su ostali ispod crte. Nadamo se da ćemo uspeti da postignemo dogovor da svi romski studenti koji su položili prijemne ispite budu primljeni na studije."

Jedan od stipendista, student treće godine medicine, Damir Bahtijarević, kaže da je stipendiju dobio iz drugog pokušaja i da je ona ogromna pomoć u studijama: "Suma je velika, omogućava mi kupovinu svih potrebnih knjiga i materijala, tako da sam pošteđen brige kada je reč o tome. U isto vreme, stipendija deluje na mene podsticajno, jer me obavezuje da budem sve bolji i bolji, kako bih ostao u programu." On dodaje da je cilj programa da oformi nešto što bi se moglo nazvati "romskom elitom", koja će kasnije moći da bude aktivna u sopstvenom okruženju: "Drago mi je što je romskih studenata sve više, jer ćemo sutra moći da pomognemo svom narodu." ◂

J. Gligorijević

Predstavljeni TIMSS rezultati

MINISTAR PROSVETE, NAUKE i tehnološkog razvoja Žarko Obradović i istraživači Instituta za pedagoška istraživanja predstavili su rezultate novog međunarodnog istraživanja postignuća učenika iz matematike i prirodnih nauka, sa posebnim osvrtom na rezultate koje su postigli učenici iz Srbije. Za razliku od postignuća učenika 8. razreda iz Srbije, koje je u TIMSS 2003 i

TIMSS 2011 bilo ispod proseka, učenici četvrtog razreda iz Srbije, u TIMSS 2011, postigli su rezultate iznad proseka. U matematici, učenici 4. razreda osnovnih škola iz Srbije imaju natprosečno postignuće od 516 poena (prosek je 500) i nalaze se na 18. mestu od ukupno 52. U prirodnim naukama, učenici 4. razreda iz Srbije imaju natprosečno postignuće od 516 poena (prosek skale je 500), a po rangu su na 24 mestu od 52.

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) jeste veliki međunarodni projekat ispitivanja postignuća učenika 4. i 8. razreda iz matematike i prirodnih nauka. Sprovodi se svake četvrte godine, počev od 1995. Istraživanje sprovodi Međunarodno udruženje za evaluaciju obrazovnih postignuća (International Association for the Evaluation of Education Achievement – IEA) sa sedištem u Amsterdamu, a stručno rukovođenje istraživanjem, na međunarodnom planu, izvodi Međunarodni istraživački centar za TIMSS i PIRLS sa Boston koledža (TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College).

Ombudsman o inkluziji

NAKON SPROVEDENIH POSTUPAKA kontrole zakonitosti i pravilnosti rada više organa uprave, a na osnovu većeg broja pritužbi roditelja dece s teškoćama u razvoju, zaštitnik prava građana Saša Janković dao je mišljenje o stepenu ostvarivanja prava dece sa smetnjama u razvoju u obrazovanju. Proces inkluzije dece sa smetnjama u razvoju u sistem obrazovanja, odnosno ostvarivanje njihovog prava na jednako dostupno i kvalitetno obrazovanje, opterećeni su brojnim slabostima, nedorečenostima i problemima, pre svega, usled nedostatka odgovarajućih pravila i standarda u pružanju dodatne podrške u obrazovanju. Drugu grupu nedostataka predstavlja nepreciznost postojećih propisa i njihova nepotpuna primena, kao i postojanje brojnih predrasuda i stereotipa u odnosu na školovanje dece sa smetnjama u razvoju u sistemu opšteg obrazovanja i njihov život u zajednici, smatra zaštitnik građana. On je preporučio Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalne politike i Ministarstvu zdravlja da, u saradnji s Ministarstvom pravde i državne uprave, urede nekoliko oblasti, pre svega ostvarivanje dodatne podrške učenicima sa smetnjama u razvoju u sistemu obrazovanja, zatim da obezbede obuku zaposlenih i rukovodilaca u školama i preduzmu mere radi jačanja uloge Republičke mreže za podršku inkluzivnom obrazovanju.

Skoro 15.000 brucoša

UNIVERZITET U BEOGRADU ove godine je upisalo 14.915 brucoša, od čega se 9288 školuje na budžetu. Fakulteti su upisali oko 170 studenata više nego što je država propisala, ali u ovu brojku uglavnom spadaju studenti sa posebnim potrebama i oni iz ugroženih grupa čije su molbe za upis usvojene. Prorektorka za nastavu Nada Kovačević je istakla i da se za mesto na BU prijavilo oko 23.000 studenata, pa 9000 njih nije ostvarilo pravo na upis, ali kako je objasnila, neki od studenata su se prijavljivali na više fakulteta.

Test za leđa

VELIKO NACIONALNO TESTIRANJE fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti đaka počeće sledećeg polugodišta u celoj Srbiji, pišu "Novosti". Učenici će raditi testove, a nastavnici će dobijene rezultate koristiti za unapređivanje nastave i zdravlja učenika. Ovo je zajednički projekat Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i Fakulteta za sport i fizičko vaspitanje, u okviru koga je već razvijena baterija testova namenjena praćenju fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti učenika od trećeg do osmog razreda. Na osnovu ovog testiranja biće uspostavljeni nacionalni kriterijumi – koji rezultati na testovima su zadovoljavajući. U nastavku projekta, u toku naredne godine, planirano je nacionalno ispitivanje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti, koje će obuhvatiti oko 10.000 učenika. Jedan od sedam testova određuje indeks telesne mase (BMI), a ostali definišu fizičke sposobnosti. Dobijeni rezultati će biti šifrovani, tako da će identitet dece biti zaštićen, a konkretne podatke imaće samo predmetni nastavnici. Sve škole dobiće elektronske obrasce, u koje će unositi podatke i prosleđivati ih na centralnu obradu. Na osnovu rezultata biće moguće sistemski delovati, što podrazumeva promenu nastavnih programa i prakse.

Prilog "Obrazovanje za 21. vek" je specijalno izdanje nedeljnika VREME; br. 38; decembar 2012; Uređuje: Jovana Gligorijević, Fotografije: VREME

Projekat je realizovan uz podršku Fonda za otvoreno društvo

piše: Teofil Pančić

Juriš na kontinent

Vlast i njeni baštenski patuljci ispiraju nam mozak praveći nas budalama, a njeni "desni" protivnici prave budale od samih sebe

Ako bi čovek pokušao jednom jedinom rečju da opiše stanje duhova (i javnih poslova) u Zemljici između Drine i Timoka, teško da bi našao prikladniju reč od ove: dezorijentacija. Nekako, čini ti se da malo ko ovih dana liči na samog sebe, bar na onog (onu) sebe kojeg pamtimo po dobru: gledaš, slušaš i čitaš izvesne istaknute radne ljude & građan(k)e i lepo ti ne ide u glavu da su to zaista oni; da nije kakav opak slučaj *krađe identiteta* u pitanju?! Doduše, mora se reći po pravdi da čak ni neki koje pamtimo po zlu nekako više ne liče na sebe same, ili se bar vidljivo upinju da ne liče; e sad, da li zato što su se prodobrili (blago onima koji su u to poverovali, njihovo je carstvo nebesko – **možda**, tj. ako nisu u to poverovali iz sitnog ćara...) ili zato što više nemaju drugog izbora jer je doteralo cara do duvara, to je drugo pitanje. Zapravo – prvo. Ali ti je bolje da ga javno i glasno ne postavljaš, jer će se na tebe nadići svi *drugari* iz ovog novog *tala*, svo ono preogromnom većinom klijentelističko društvance raspoređeno po busijama od pokojne "nacionalne" do ultramegapokojne "građanske" Srbije. Koje su se ionako kanda "pomirile", ili tako barem tvrdi *Politika*, a u mojoj se kući *Politici* verovalo odvajkada. Ako nijeste čitali: eno vam u *Politici* teksta o tome kako su se dojučerašnji ogorčeni protivnici "nacionalisti" i "drugosrbijanci" u neku ruku zbratimili, je li, valjda na tragu one Prokićeve da "treba podržati sadašnju vlast" i njene novoangažovane vrtne patuljke (principijelnu, to jest, koaliciju Nikolić-Dačić-Dinkić-Vučić-Pešić). Kome nije gadno, neka blene u to, imaće se čemu čuditi. Ja nerado gledam, ali bogme dobro pamtim, jer znam da neće proći baš mnogo vremena, a krenuće ljigave i sluzave vađevine u stilu "ma nisam ja, majke mi, ma gde bih ja..." E, tome pamćenje služi: da im to ne prođe.

Ali, uf, uvaženi čitaoče, ne znam šta mi bi, ja zapravo danas uopšte nisam hteo da divanimo o tome; govorili smo, i bojim se da ćemo imati još mnogo povoda da govorimo o tom nedostojnom i bljutavom *razbličkavanju morala i javne pameti u postdemokratskoj Srbiji*. Ako budemo imali gde, naravno. Za današnju priču su mi zanimljiviji oni koji se nalaze na drugoj strani, tj. jasno i glasno izvan te "politike novog konsenzusa (novozagrljenih zombija "prve" i "druge" Srbije)", tačnije oni koji su ostali *desno* od nje. I koji su ovih dana zdravo mnogo besni, najviše zbog "uspostavljanja granice Srbije i Kosova" (do sada je kao nije bilo, mo'š misliti!) i tome sličnog. To su ovi što ovih dana paradiraju ulicama i savacentrima kričeći DA Kosovu i NE Evropskoj uniji, ili tako već nešto, na osnovu čega bi neupućeni posmatrač pomislio da je Srbija nekakva atraktivna udavača koju su istovremeno snubila dva nadobudna prosca, pa je na njoj sada da izabere. Eh, kaćiperka jedna... Osim što ništa od toga nije tačno, i nikakvog stvarnog izbora između "Kosova" i "Evrope" nema, nego ima samo branja kože na šiljak i spasavanja fronclavih ostataka zemlje, društva, teritorije, ekonomije... Pa dobro, ali opet, Pančiću, zar ne znamo sve to odavno, sav taj otužni repertoar naših kafansko-maroderskih patrijota i profesionalnih davalaca tuđe krvi i Nedavalaca Kosova? I zar nas ti igrači još ičime mogu iznenaditi? Pa, priznajem da nas iznenaditi ne mogu, ali nas mogu barem zabaviti u ovom našem jadu. Evo i kako...

Ima u Novom Sadu jedan novi bulevar, "probijen" u vreme nenarodne demokratske vlasti, a zove se Bulevar Evrope. Ne znam ko mu beše kumašin, možda onaj isti genije koji je zarotirao Džona Lenona u grobu tako što je tom zakletom levičaru "dao" ime ulice prethodno oduzeto španskom borcu (!) Blagoju Paroviću... Kako god, to je ime bulevara, ako mene pitate, pomalo nadobudno i kičasto jer u njemu ima nečega od one pompezne pretencioznosti koja odbija bolji ukus, ali opet, ne i suštinski sporno, ponajmanje etički, jer zašto bi zaboga neki kontinent bio sporan da se po njemu nazove neka ulica, naročito ako se još radi o našem rodnom i zavičajnom kontinentu?! Međutim, šta? Ovih dana saznajemo (iz *Dnevnika*) da je novosadski odbor DSS-a pokrenuo inicijativu da se Bulevar Evrope preimenuje u Bulevar patrijarha Pavla. Obrazloženje nije dato, ili ga bar nema u novinama, a ja baš gorim od želje da ga čujem! Mislim, šta je to taj siroti poluotok azijskog kontinenta skrivio novosadskom odboru DSS-a lično, pa da se upinje da ga debulevarizuje?! Jedino što mi izgleda blizu pameti (ispravljam se: nije uopšte blizu pameti, ali je vrlo blizu karakteristično DSS-ovskog rezona) jeste da je "Evropa" onaj simbolički Neprijatelj koji "nam uzima Kosovo", a prethodno "nas je bombardovao" i ko zna šta nam je još činio i čini, pa zato ima da ga simbolički proteramo iz naših varoši. I još da "njegov" bulevar darujemo uspomeni na skromnog monaha Gojka Stojčevića, koji u ovoj DSS-ovskoj uobrazilji figuriše kao simbol opozitnog-od-evropskog; mora da je Risto Radović ponosan na novosadske "anti-evroslinavce".

Dobro, poznato je da je DSS protivnik ulaska Srbije u Evropsku uniju, ali novosadski se široki sokak ne zove Bulevar Evropske unije, nego Evrope, tako da nije baš prejasno o čemu se radi; ili je, naprotiv, to jasno, a nije jasno samo *na čemu su ti ljudi*?! I da li je ta supstanca legalna?

Slučaj po sebi, dakako, nije osobito značajan, pre spada u domen simboličkih bizarnosti, mada opet – ne treba zaboraviti da je taj isti DSS deo vlasti u Novom Sadu. On je, međutim, takođe i patetičan simptom one iste dezorijentacije koja je ovde postala tako sveopšta pojava, prava pandemija. I evo kakav je bilans: vlast i njeni baštenski patuljci ispiraju nam mozak ručno praveći nas budalama; njeni, pak, "patriotski" protivnici odlučuju se za mnogo direktniji pristup, pa od samih sebe prave budale. I ti se sad tu snađi, plivaj ne dodirujući ni jedne ni druge, gledaj da časno i razumno preživiš... Ili to, ili lepo priznaj poraz pa se uhvati u kolo s njima: nije to tako teško, boli samo u početku, posle se navikneš, je 'l da? ◂

“Nije loš *Hobit*, vredi ga pogledati. Radi se o borbi hrabrih patuljaka rešenih da povrate svoju otetu zemlju protiv zlih Orka i moćnog Zmaja.”

VUK JEREMIĆ, predsednik Generalne skupštine UN, na Tviteru komentariše novi holivudski film *Hobit* i povezuje radnju filma sa situacijom na Kosovu

Nevena Adžemović,

poslanica Nove Srbije, doskora poznatija kao bivša članica grupe “Models”, posle prvog obraćanja za skupštinskom govornicom na temu antena za mobilnu telefoniju, izazvala je buru komentara. Na pitanje da li su reakcije u javnosti preterane, kaže: “Očekivala sam da će se podići prašina zbog mog govora, jer su svi ti besmisleni i bezobrazni napadi počeli još kad sam se pojavila u politici. Ljudima očigledno smeta moja pojava, kao i pojava ljudi koji žele suštinski, a ne samo deklarativno da se bore za svoj narod.”
Da li će je negativni komentari obeshrabriti: “Nemam nameru da zbog zlih ljudi koji po ceo dan smišljaju kako da prikriju svoja nedela i štetu koju su naneli građanima Srbije u proteklih 12 godina prestanem da se borim za bolju, pošteniju i pravedniju Srbiju.” (“Alo”)

Neven Ciganović,

“modni policajac sa TV Pinka”, sastavio je listu najgore obučenih muškaraca sa javne scene. Prvi na toj listi je popularni TV voditelj Ivan Ivanović: “S obzirom da je ovaj voditelj skoro jednako proporcionalan u dužinu kao i širinu pomislili bi’ da on uopšte nema problema da nađe odgovarajući stajling, no samo jedan pogled na njegova odela koja su mu uvek za barem dva broja premala govori nam suprotno.

Njegova odela i košulje redovno izgledaju kao da su kupljeni na dečijem XXL odeljenju jer su toliko napeta, samo što ne popucaju po šavovima.”
Željko Joksimović se našao na drugom mestu: “Ovaj pevač lakih nota i prelepog glasa, uvek se previše trudi oko svog stajlinga tako da često zna da izgleda previše tetkasto.

Onako u uskim pantalonama-helankama, sa dubokim čizmama i šalom oko vrata i pederušom preko ramena, definitivno je previše detalja za jednog mačo muškarca, te mi više deluje kao kakva pomahnitala pomodarka. A još kad vidim onu njegovu preprecizno odrađenu bradicu... Nisam ni znao da se brazilska depilacija može raditi i na licu.” (“Blic Puls”)

Saša Vidić,

stilista i modni dizajner, na pitanje kako bi opisao svoj životni stil, kaže: “Kao životnog sakupljača trenutka večnosti.”
Koju rakiju više ceni, dunjevaču ili kajsijevaču: “Obe, kako da odaberete koje dete više volite!”
Da li pamti prvo pijanstvo: “Da ga pamtim, ne bi usledilo ono drugo!”
Šta je najlepši kompliment koji je dobio: “O, danas si trezan!”
U kojim prilikama može da zaplače: “Kad gledam *Grand*!”
I za kraj, šta je starije – kokoška ili jaje: “Spojimo jedno i drugo i radujmo se pohovanoj piletini.” (“Story”)

Svetlana Aleksić,

pevačica, pred praznike je častila novinare večerom i poklonima i tako postala “jedina zvezda sa naših prostora koja je na ovaj način zahvalila predstavnicima medija na korektnoj saradnji”. Tom prilikom je ispričala da je za njenu sve vitkiju figuru zaslužan suprug: “Veljko je zaslužan za moju liniju! Čim kročim u kuhinju, on motri na mene pošto zna da su slatkiši moja slabost. Čak i kad spava čini mi se da motri na mene. Moram da priznam da sam zahvaljujući njemu dosta korigovala režim ishrane i hvala bogu, rezultat je vidljiv.” (“Press”)

Sanja Ristić,

frizerka, zamoljena je da stručno prokomentariše novu frizuru guvernerke Narodne banke Srbije, dr Jorgovanke Tabaković: "Aktuelna guvernerka godinama je negovala prilično sveden i, rekli bismo, uzdržan stil kada je frizura u pitanju. Prepoznatljiva je po niskim punđama i zaglađenoj kosi, čak i kada je puštena. Ono što je godinama koristila su šnale. Zato je promena odlična. Kraće šiške, blago sečeni krajevi i paž srednje dužine okosnica su promene. Boja je i dalje ledenoplava sa umerenim pramenovima srednjesmeđe boje koji daju mekši izraz lica".

Da li bi guvernerkina frizura mogla da pretrpi još neku korekciju: "Tenu bi pristajalo još malo tamnijih pramenova, koji bi istakli boju očiju. A zamerka može da se odnosi samo na dužinu šiški, jer smatram da ne treba da ih nose žene u srednjim godinama!"

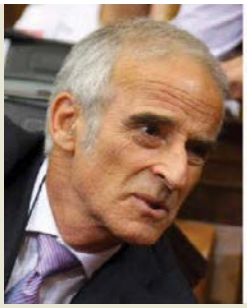
Kako joj se dopada novi imidž Jorgovanke Tabaković?

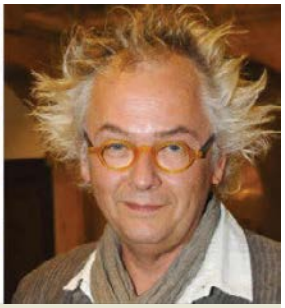
"Sviđa mi se, mnogo je bolje nego dosad – 67%.

Nije loše, ali može to uvek bolje – 15%.

Ne dopada mi se, ranije je bilo bolje – 16%." ("Blic žena")

Ivan Tasovac,

direktor Beogradske filharmonije, već nedeljama se na Tviteru bavi svojim resornim ministrom Radoslavom Petkovićem, koji je, da podsetimo, i poslastičar: "Zbog velikih gužvi, pekara Aca obaveštava građane da se funkcije u kulturi ne dele kod njih, već u poslastičarnici malo dalje niz ulicu."

Nekoliko dana kasnije Tasovac piše: "Pod hitno uvesti istoriju boze i pravljenje žita sa šlagom kao obavezne predmete na master studijama menadžmenta u kulturi. Hvala."

Ovoga puta o ministru kao iskusnom muzealcu: "Ministar Petković je vlasnik Muzeja starih automobila i Pozorišta Garaže. Očekujem da Parking servis postane nacionalna institucija kulture."

I još: "U Ekvadoru je magarcima zabranjeno kandidovanje za parlament. Imenovanja u našem Ministarstvu kulture su zasad bez takve diskriminacije." ("Blic")

Dragan Marković Palma,

gradonačelnik Jagodine, već tradicionalno vodi najbolje studente i privrednike iz svog grada u posetu Beču i tom prilikom je domaćinima ukazao na neke propuste: "Ovde se dosta radi, videli ste. Sinoć u 11 sati nigde nikog na ulicama, a za nas se to ne može reći. Šalu na stranu, imamo mi mnogo da naučimo od vas, neću da se hvalim, ipak sam siguran da Jagodina ima bolji socijalni program od vašeg. Eto, recimo, u Austriji se ne daje 1200 evra za svako dete koje se rodi, a u Jagodini činimo to godinama."

I još: "Želim da zahvalim Austriji, koja nas podržava da što pre uđemo u Evropsku uniju. Samo tako nastavite!" ("Alo")

Jelica Kovačević,

glumica, na pitanje da li ima momka, kaže: "Nemam!"

Da li je opsedaju udvarači: "Ko se danas udvara? Žene su krive za to, jer su se uloge zamenile. Pokvarile su muškarcima sliku o sebi. U panici su, a ne bi trebalo da budu. Ne osuđujem muškarce, samo bih volela da ljudi nemaju predrasude jedni prema drugima i da se ne udaljavaju. Verujem u ljubav, iako još nisam srela srodnu dušu."

Ko je najzgodniji muškarac na našoj javnoj sceni: "Definitivno Aleksandar Vučić! Ima sve što bi trebalo da ima jedan muškarac." ("Kurir")

Stanija Dobrujević,

starleta, ponovo je skrenula pažnju na sebe izjavom da su joj dimenzije veoma važne: "Ne bih ostala dugo sa dečkom kojem je mali. Što da budem s nekim ko ne može da me zadovolji? Cilj seksa je nezaboravan osećaj, a ako tu nešto nedostaje, u kakvom osećaju da uživam?"

Zbog čega neće odustati od principa: "Zamislite da taj nedostatak pređe na sina, a obično se nasleđuju takve fizičke osobine! Ne bih to sebi mogla da oprostim! Zbog toga dajem prednost muškarcima koji imaju šta da pokažu!" ("Kurir")

Rokenrol: Nil Jang, pre četrdeset godina i danas

Putovanje nakraj

Nil Jang je neosporno jedna od najvećih ličnosti rok zaostavštine posmatrane iz 2012, kao i dalje istinski aktuelan autor, sposoban za promenu, eksperiment i istinsko osećanje. On je praotac jedne velike porodice savremenih sastava koji su iz njegovog govora od pre četiri decenije o dotad neopevanim sumornim stanjima izvukli svoj poetski kodeks. Zaokružujući ove godine karijeru sa dva nova albuma, kojima obznanjuje da su vremena slična originalnim *post hipi splin* vremenima, u kojima je nastao album *Tonight's The Night*, opet s nama – a njegovo je da to i obznani – još jednom je pronašao gde bi to rokenrol mogao danas da bude

Ove godine je objavio dva albuma. Ali pre tačno 40 godina Nil Jang nije objavio nijedan. Baš kad je bio na vrhuncu uspeha, i kad su svi očekivali da posle platinastog LP *Harvest* i hita *Heart of Gold* postane jedno od najvećih svetskih imena. Umesto toga snimio je ploču koju je izdavačka kuća htela da uništi, koju niko nije čuo još dve godine, a koja će promeniti način na koji se razmišlja o mogućnostima rok muzike da iskaže mračne ponore duše.

Otvarajući vrata ponora sa najčuvenijim "crnim" albumom američkog rokenrola, *Tonight's The Night*, Nil Jang je 1973. imao nameru da se oprosti od palih drugova na dugom putu beznađa koje se otvorilo posle raskošnih šezdesetih. Svi ti ljudi koji su se bavili lepim stvarima i od njih umirali, skupljeni su u liku jednog roudija, čija sudbine se odvija i razrešava kroz nezaboravnu makabričnu mantru naslovne pesme. *Tonight's the Night* vrhunac je ne samo Jangovog takozvanog mračnog perioda, nego i vrhunac perioda u istoriji rok muzike kog danas možemo nazvati *post hipi splinom*. Njegov ambivalentni estetski i moralni kompas uzbuđivao je od tad mnoge kasnije najbolje autore rok muzike, i predstavlja ishodište kompletne današnje "amerikana" scene, nepresušan izvor inspiracije za svaku namučenu autorsku dušu.

I zato je baš Jang neosporno jedna od najvećih ličnosti rok zaostavštine posmatrane iz 2012, kao i dalje istinski aktuelan autor, sposoban za promenu, eksperiment i istinsko osećanje. On je praotac jedne velike porodice savremenih sastava koji su definitivno iz njegovog govora o do tad neopevanim sumornim stanjima izvukli svoj poetski kodeks. Zaokružujući karijeru sa dva nova albuma, kojima obznanjuje da su vremena slična originalnim *post hipi splin* vremenima opet s nama – a njegovo

noći

Foto: Danny Clinch

je da to i obznani – još jednom je pronašao gde bi rokenrol mogao danas biti.

Posle skoro deset godina zatičemo ga kako ponovo radi sa Crazy Horse, pratećom grupom kvintesencijalnom za razumevanje njegove rokerske poetike. Njegovi koreni jednako su u folk muzici, koliko i u glasnom, egzistencijalističkom rocku, kog je sam stvorio, pa nas Jang jednako pozdravlja iz prošlosti i sadašnjosti. Prvi album, po imenu *Americana*, poseže u praistoriju rok muzike, ka njenim folk korenima, a drugi, *Psychedelic Pill*, najduži album ikad sa Crazy Horse, neka je vrsta replike njegovog najboljeg električarskog izdanja *Everybody Knows This Is Nowhere* iz 1969. ili, još više, *Ragged Glory* koji mu je 1990. najzad doneo ustoličenje na sadašnje mesto jedne od rokerskih ikona, zahvaljujući novom čitanju istorije kog je sa sobom donela grandž generacija.

Oba izdanja su vrlo intimna i to je njihova poruka. Kao i uvek, Nil Jang je najbolji kad otkrije svoju lomnost. Oni nas svojim preispitivanjem, približavaju poređenju ovog vremena sa čistilištem ranih sedamdesetih godina, još jednom dobu sučeljavanja sa izneverenim očekivanjima.

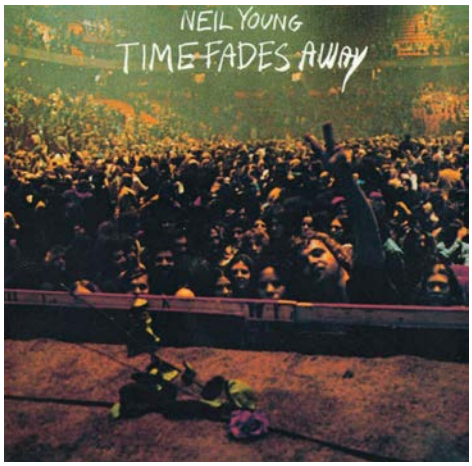
... I AM ONLY BLEEDING: Današnji umetnik u oblasti popularne kulture ima priliku za ličnu renesansu kakvu dugo nije imao, bez posrednika, bez potrebe da se pregovara sa industrijom, i bilo sa kim drugim, kad poželi da nešto objavi. Koncerti i sajtovi od kojih se danas sastoji muzička scena pružaju mogućnost da se direktno priča i živi sa svojom publikom, danas mnogo više nego juče. Njoj treba komentar, uteha, objašnjenje, baš kao i ranih sedamdesetih, a toga u popularnoj kulturi više nema puno; to je sa namerom uskraćeno i zamenjeno plimom plitke zabave i javno promovisane površnosti koja dolazi podjednako od filmskih, muzičkih, sportskih, političkih i blog zvezda.

Ova vrsta surove komercijalizacije svakodnevice nije nepoznata, i upravo je materijalistička komponenta biznisa, komercijalizacija rok muzike i njeno pretvaranje u potrošni proizvod usred političkih sukoba, ono što je Jangova generacija imala da doživi ranih sedamdesetih. Duboki splin ovog doba bio je sačinjen od suočavanja sa sopstvenom prolaznošću, odmah posle onog veličanstvenog slavljenja individualnosti bez ograničenja tokom zlatnog doba rokenrola i pobede na Vudstoku.

Vudstok i njegova antiteza Altamont najavili su jedan sasvim drugačiji kontekst u kome se rokenrol našao. Kako je kasnije opisao svima dobro poznati kultni film *O jagodama i krvi* (nagrada žirija u Kanu 1970), bio je to kontekst u kome su rokenrol i zvanična državna politika bile u direktnom i svakodnevnom, uličnom sudaru.

Sedamdesete su, naime, počele masakrom na mirnom univerzitetu.

Ključnih događaja je tih dana bilo mnogo, ali onaj koji je ostao u američkom generacijskom pamćenju svakako je bio ubistvo četvoro studenata na protestu protiv širenja rata u Indokinu napadom na Kambodžu nekoliko dana ►

TRILOGIJA SPLINA: Time Fades Away (1973), Tonigh s The Night (1973) i On The Beach (1974)

ranije. Demonstracije po univerzitetima širom zemlje bile su masovne, ali je 4. maja 1970. na Univerzitetu Kent došlo je do pucnjave koja je razotkrila nivo paranoje koji je u tom trenutku vladao širom Sjedinjenih Država – Kent je, naime, poznat kao miran fakultet, ne baš levičarski, još manje radikalno politički usmeren. Sva deca koja su pobijena, bila su iz dobrih kuća i sa dobrim ocenama. Neka su samo prolazila tuda, a druga su protestovala protiv rata, odnosno predsednika koji je umesto obećanog njegovog prekida doneo odluku o eskalaciji, što je značilo još regrutovanja po zakonu o opštoj vojnoj obavezi. Nacionalna garda Ohaja koja je poslata da uguši nemire, verovatno nije bila obučena za takve zadatke i sigurno se dovoljno naslušala svakakvih stereotipa o hipicima i uopšte opasnoj, divljoj mladeži, spremnoj na svašta. Ipak, niko nije očekivao da će u jednom trenutku konfuzije, prosto kleknuti i zapucati po živom svetu udaljenom stotinjak metara.

Represija je bila dakle realna. I pretila je tih dana da neće praviti razliku.

Još 1971. otkriveni dokumenti pokazuju da je u SAD tokom šezdesetih i ranih sedamdesetih vođen pravi unutrašnji rat protiv političkih protivnika svih boja i vrsta (FBI operacije pod zajedničkim imenom COINTELPRO). Praćen je svako ko je po bezbednosnim službama podrivao poredak – tako je o ranom Dilanovom aktivističkom takmacu, legendarnom folk pevaču Filu Oksu, čoveku neskrivenih levičarskih simpatija, ali nikad članu neke organizacije, kasnije nađeno preko 500 strana raznih izveštaja. On sam, izvršio je samoubistvo 1976, pošto je upravo tokom ranih sedamdesetih završio karijeru polako skliznuvši u ludilo – između ostalog, kao u lošem filmu, tvrdio je da ga prate, a okolina mu nije baš verovala.

Kad sad pomislite, sve te sjajne pesme, svi ti slavni albumi, nastajali su u društvenom miljeu koji je većinski bio prilično agresivno usmeren protiv rok autora kao glasnogovornika manjine koja je htela modernizaciju svoje zemlje i načina života. Jangova potresna električna protestna pesma "Ohio", objavljena deset dana posle događaja, i ubrzo prvi put izvedena na masovnom posećenom koncertu *Krozbi*, Stils, *Neš* end Janga, drži malo te uzburkane vode još u svojoj ruci. "Puno smo toga naučili, na ovom mestu za učenje", napisao je Jang kasnije istim povodom, na drugom mestu. Među učenicima demonstracija na Kentu tog dana bili su prisutni članovi buduće čuvene new wave grupe Devo, kao i Krisi Hajnd (The Pretenders), koja je lično poznavala jednog od stradalih. Nekoliko dana posle ubistava, Nikson je u susretu sa predstavnicama studenata još uvek govorio da su oni koji protestuju na fakultetima "pioni u rukama stranih komunista", i sasvim sigurno je verovao da je tako. To je samo značilo da vrhovni nosilac vlasti smatra da se ubistva na domaćem ratištu nekako ipak mogu opravdati.

Da se u tom trenutku nije pojavio neko ko je hteo da kupi rokenrol i da se on već nije pred izdavačkim kućama dokazao kao uspešan veliki biznis poduhvat, pitanje je da li bi i u kom obliku opstao. Muzički biznis je u ovom slučaju bio posrednik između supkulture i politike, a prostor bilo kakvog javnog izražavanja se očuvao isključivo zato što se tad rok prodavao, i to dobro. Primer gradske folk muzike koja mu istorijski prethodi, a koja je u talasu makartizma onemogućena da se pedesetih prirodno razvije u novu pop formu, govori mnogo. Godine o kojima govorimo, od 1970. do 1975, zato su godine ustoličenja rok muzike kao nosioca najlukrativnijeg dela zabavne mašinerije.

PONOSNA IZABELA, SRUŠILI SU TE: Tako su se otvorila nova pitanja beznađa u obilju, izneverenih naivnih nada, sve u okviru novostečenog bogatstva i zvezdanog statusa ovih tada još uvek veoma mladih muzičara; oni su sa jedne strane bili ponosni na ono što su stvorili u svojim dvadesetim godinama, a sa druge su osećali određenu krivicu zbog očiglednog upadanja u materijalističku matricu. CSN and Y su imali najveće do tad organizovane turneje u SAD, početkom sedamdesetih i opet 1974. Fenomen komercijalnog soft roka jednih Eaglesa tek je krenuo za njima, da bi nove, zaista potpuno isprane komercijalne vrhunce dosegao posle 1976 i pojave monster hita *Hotel California*. Zapravo prvi znak pretvaranja u komercijalni žanr bila je činjenica da je do tada nepoznata grupa America pesmom *A Horse With No Name* smenila na top listama Jangov jedini broj 1 hit u karijeri *Heart of Gold* – jer su svi pomislili da je u pitanju još jedna njegova pesma. Nije, bila je u pitanju najbolja kopija.

Odjednom je sve prestalo da bude smešno, zabavno i još manje idealistički. U tom trenutku činilo se da je dovoljno izgledati drugačije i ček za album bi već bio u izgledu – što otkačeniji to bolje, što duži to bolje. U mnoštvu sve istih otkačenih, više nije bilo mesta za autentične poruke, koje su ranije govorile u ime celog naraštaja. Zato su se glavni autori povukli u predele intimnih drama, izveštavajući odatle o novim borbama na kućnom pragu – svi su već osećali da se rat iz koncertnih dvorana, sa poljana i ulica, upravo tamo preselio.

Post hipi splin je potpuno prevladao.

Borba za političku promenu nije donela naizgled ništa. Posle ubistava na travnjaku ispred Kent univerziteta, posle akcija Weather Undergrounda željnih da pokrenu revoluciju, pa čak i posle ponižavajućeg smenjivanja Niksona 1974, nije se mnogo toga promenilo. Na toj tački počinje privatno urušavanje zabeleženo

pre svega na Jangovim *Tonight s the Night* i *On the Beach*, čak i na enigmatičnom omotu potonjeg predivno bolnog albuma, na kome se vidi u pesak plaže pobodena novina sa natpisom: "Kongresmen traži Niksonovu ostavku". Ulogu samozaštite dobila je duboka samorefleksija, u vreme kad su korporacije došle da naplate popularnost rokenrola i svega drugačijeg, preko lansiranja long play albuma i stadionskih turneja, koji su doneli do tad nezabeležene profite – operacija koja je bila osnov muzičkog biznisa do pre par godina, kad ga je potrla digitalizacija.

NACIONALNA GARDA OHAJA: Univerzitet Kent, 4. maj 1970

Omladina je tad prvi put bila suočena sa osvitom ogoljenog cinizma političkog establišmenta, razularenim cinizmom koji je udarao tim jače jer je pre njega, činilo se, bilo nade. To je stvorilo osnovni pre-pank sentiment; tokom kratke pank eksplozije prepoznato je opšte cinično stanje svesti, sa pankerom kao protivtežom poslednjim romantičarem koji više ne veruje ni u šta, a ipak veruje u sve. Između post hipi splina i pre pank punjenja gorčinom bilo je logičnog dodira. Postojao je razlog zašto je Nil Jang 1979. pomenuo baš Džonija Rotena na najlepši način u *My My, Hey Hey* i postojao je razlog zašto je Roten pomenuo Janga na najlepši način kad je 1976. gostovao u noćnom programu BBC-ja da, još kao član Sex Pistolsa, pušta muziku koju voli (uglavnom *dub*, *reggae* i *krautrock*)... Jangove depresivne ali britke reči bile su opis istog osiljenog cinizma na koji su deca ulice odgovorila samo godinu ili dve kasnije otvorenim ruganjem.

VREME NESTAJE: *Post hipi splin* obuhvatio je najvažnije američke kantautore, i svaki je od njih imao svoj odgovor: Nil Jang je zaranjao u sebe, pretražujući po nedoumicama i osećajnim bespućima ne bi li našao nešto što bi bar ličilo na spas; Džoni Mičel je od 1974. polako počela da istražuje džez, distancirajući se od uloge hipi heroine i milionskih tiraža koje je do tad imala; Tim Bakli se zaputio u svoj seksi-fank period, pokušavajući da, kao i mnogi, hedonizmom odgovori na rasulo; ni Bob Dilan nije ostao imun, pa je na remek-delu *Blood on the Tracks*, posvećenom raskidu sa suprugom, sažeo emotivnu pokidanost mnogih; Fil Oks je polako, ali sigurno poludeo, posebno nakon užasnog ubistva njegovog prijatelja, čileanskog pesnika i pevača Viktora Jare, tokom vojnog puča kojim je svrgnut Salvador Aljende. Verovatno u ovaj niz možemo donekle uvrstiti i dva najbolja solo albuma Lu Rida, *Transformer* 1972. i posebno *Berlin* 1974, na kojima se bavljenje gradskom dekadencijom pretvara u naizgled beskonačan narativ o izgubljenim dušama svih vrsta. U retrospektivi, poseban značaj dobili su Big Star, predvođeni jedinstvenim Aleksom Čiltonom, koji su snimili dva neobično uticajna albuma na kojima se, sa zaprepašćujućim anti-utopijskim učinkom, južnjački poetski nihilizam prožimao sa euforijom anglofilskih melodija (*No 1 Record* 1972, *Radio City* 1974), da bi na izgubljenom remek delu po imenu *Third/Sister's Lovers* 1974. dosegli najdublje ponore ljudskog očaja (album je imao posebno ukletu sudbinu: posle propasti izdavačke kuće, regularno je izdat u malom tiražu tek 1978, i sve do poznog CD reizdanja kružio među fanovima kao relikvija alternativne rok kulture i deo jedne paralelne istorije, i to isključivo u obliku presnimljene audio kasete, od koje se jedni REM i The Replacements nisu nikad razdvajali).

O ROKENROLU I POLITICI: *O jagodama i krvi*

Ipak, Jangov *tour de force* svakako je *Tonight s the Night*, sumorni vrhunac tog perioda, svedočanstvo o emotivnim ruševinama celog doba. Snimljen skoro samo za jedan dan, kao i drugi iz Jangove serije koja je usledila, ovaj album predstavlja komprimovanu injekciju očajanja, osećaja uzaludnosti, opsesivne samozapitanosti i lutanja po gradovima u kojima se ništa ne dešava ali u kojima se ipak ne može naći mir. Glavni junak ovde je Nil sam, ali njegov izabrani heroj albuma u naslovnoj pesmi je Brus Beri, stvarna ličnost, nasmejani stalni roudi Jangovih bendova koji je overdozirao kao prvi u seriji propalih anonimnih heroja sa ivice društva, a kojima je obeležen ovaj period. Začudo, iz današnje perspektive, nema ničeg morbidnog u svemu tome – mitologizaciju pesničke ukletosti, tu staru romantičarsku temu koja je na velika vrata u rokenrol ušla sa The Doorsima, ovaj period prevazilazi jureći u susret mnogo realnijem pogledu na društvenu zbilju koja je1970-1971 gutala podjednako nepoznate dobrice, kao i jednog Hendriksa. Jang je posebno na *Tonigh's the Night* demonstrirao umetničku i svaku drugu veličinu pišući na ispovedan način o mračnim životnim epizodama kao stranicama svakodnevnih zbivanja, ali ne slaveći tamu pesničke tame radi. Upravo suprotno, on je ovde žedan života; njegov drhtavi glas, njegov *trademark*, dok pravi portret poludelog društva ne izvinjava se nikom i ne objašnjava ništa, kao i na ostalim albumima iz trilogije koja je ovo jedinstveno doba najbolje opisala.

Nil Jangova takozvana *doom* ili *ditch trilogija*, po većini onih koji su o njoj pisali, obuhvata album uživo samo sa novim pesmama *Time Fades Away* (1973), te studijske *Tonigh s The Night* (snimljen 1973, objavljen 1975) i *On The Beach* (1974). Moje skromno mišljenje oduvek je bilo da koncertni album *Time Fades Away* treba smatrati uvodom, dokumentarni projekat *Jorney Through the Past* nekom vrstom nulte tačke i najave ovog jedinstvenog putovanja u sebe, dok kanonu treba pridodati i ploču *Zuma* iz 1975, koja zaokružuje veliki trio studijskih albuma logičnim izlaskom na drugu stranu. Svi pomenuti veličanstveni, i danas moderni autorski istupi, nastali su kao odgovor na neobičnu, do ekstrema raspolućenu ličnu situaciju u kojoj se našao Nil Jang pošto je 1971. sa albumom *Harvest* postao svetski slavna zvezda: njegovo lično zdravlje je popuštalo, bliski prijatelji iz prateće grupe umirali od prekomerne doze heroina (gitarista Deni Viten, ►

pre svih), a izdavačka kuća tražila da isporuči jednako tržišno uspešan proizvod.

Ova tri studijska i jedan album uživo, predstavljaju suštinski važan deo za razumevanje onog što je Nil Jang stvorio kroz jezik rok muzike, opevavajući razbijenu stvarnost tog perioda snagom izveštača sa linije fronta, nekog ko je stvarno video ljude koji sanjaju i padaju. U njegovom čitanju, *post hipi splin* atmosfera koja je zavladala, bila je prva prilika koju je rokenrol ikad imao da progovori o konkretnim konfuzijama ljudi koji se nečemu još uvek nadaju u jednom potpuno zbunjenom društvu.

Koliko je to nalik na današnjicu, znate i sami.

TOMORROW IS A LONG LONG TIME, WHEN YOU ARE A MEMORY: Bob Dilan je, kao i obično, predvideo ovakav razvoj događaja, ali ne pre nego što je 1966. uspeo da sleti sa motocikla i skrši se do te mere, da se povukao na malo imanje pokraj još neotkrivenog Vudstoka (od svih mesta), gde je sa grupom muzičara, u časovima oporavka, daleko od javnosti počeo da snima pesme koje je izvlačio iz podsvesti – prastare folk numere koje je nekad čuo, kao i sopstvene nove pesme u istom ključu. Sastav koji će ga pratiti postaće kasnije čuveni The Band, a ovi zapisi biće objavljeni kao *The Basement Tapes* 1975, prošireni dodatnim snimcima. Mističnost iskustva zaranjanja u maglovitu prošlost muzike američkog kontinenta urezala se duboko u pamćenje autora koji su ovaj svet otkrivali u drugoj polovini osamdesetih i početkom devedesetih, tom poslednjem zlatnom dobu autentičnog rokenrol izraza.

Generacije umetnika koje su dalje, tokom devedesetih i dvehiljaditih od ovog napravile podžanr kog je muzička štampa nazvala "americana", jer nije znala kako da krsti tu mešavinu *roots* zvuka sa savremenim pesničkim grčevitostima, odrasle su na ovom putovanju u mitologizaciju i spontanu poetizaciju svakodnevnog života (National, Wilco, Calexico, Cat Power, Devendra Banhart i mnogi drugi). Nil Jang je za tu generaciji više od učitelja čije se ime izgovara sa dužnim strahopoštovanjem – nedavni gost Beograda, Mark Lanegan, u neformalnom *backstage* ćaskanju sa knedlom u grlu je pomenuo kako je imao ponudu da svira pre Janga, ali da je odbio – toliko nije bio siguran u sebe – jer su dva najbolja koncerta koja je video u životu bila Nilova, jedan električan, jedan akustičan, te se nije osećao dovoljno snažnim da izađe na scenu pre njega.

Ovde negde se može naći odgovor da li popularna muzika može da utiče na menjanje društva, ako je to uopšte ikad bilo neko pitanje, pošto je jasno da svaka vrsta samospoznaje menja i društvo u celini. U intimnom okruženju, u pesmama koje su se okretale unutrašnjosti, u razgovoru sa sobom, na kog su se potom navikli milioni, u preispitivanju sebe, stalni je potencijal promene. To je krajnji nauk velikog *post hipi splina* sa početka sedamdesetih, u čijem okrilju je rođena i savremena autorska muzička scena i muzička industrija kakvu smo do skora poznavali. I upravo onaj za kog su svi mislili da će nadživeti sve promene – moćna muzička industrija – ovih dana nestaje, a autor, sam u svojoj sobi i dalje radi svoj posao na promeni percepcije.

U svom starom obliku nestaje rokenrol, u redu, ali nestaje i fudbal, nestaju novine, nestaje i tekstilna industrija, sve autentično i organsko se povlači iz upotrebe, za sve postoji zamena, pa i za čitaoca. Navodno. Osim ako mu tekst nije posvećen. ◂

Dragan Ambrozić

55 ГОДИНА 1957-2012

ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ
Кућа знања

Андреј Митровић

ВРЕМЕ НЕТРПЕЉИВИХ

Политичка историја великих држава Европе 1919–1939

У *Времену нетрпељивих* пажња је првенствено посвећена питањима која се у реченој тематици намећу и како се она могу разумети. Међутим, пишчево је убеђење да се историјска питања не могу уочити нити историјско разумевање постићи ако се не уђе у конкретан садржај појава, процеса, догађаја и делања људи. Штавише, сматра да је једино исправно поставити питања и пружити одговоре разноврсним чињеницама. Странице које следе израз су оваквих гледишта. На њима се трага за неким основама, али се настоји говорити путем посебних знања. Да би се то постигло, требало је видети што је могуће више од доиста обимне литературе на бројним језицима. Писац је настојао да је што више прегледа, али се ипак осетио беспомоћним јер се, упућен само на сопствене снаге, латио посла који је претежак чак и за један узорно организован институт. Ипак, учинио је што је могао и нада се да ће његов напор моћи корисно да послужи читаоцу. Кад ово каже, мисли и на негативне критичке судове.

БЕОГРАД
Обилићев венац 5
тел. 011/2638-405
Краља Милана 19
тел. 011/3235-409

Косовска 45
тел. 011/3227-088
Палмотићева 1а
011/3224-706

Вукасовићева 50
тел. 011/3594-835
BELVILLE, Јурија Гагарина 14к
тел. 011/630-22-27

НОВИ САД
Сремска 7
тел. 021/662-4433

Матице српске 1
тел. 021/417-625

НИШ
Трг краља Александра 3
тел. 018/511-428

КОСОВСКА МИТРОВИЦА
Владе Ћетковића 1
тел. 028/425-111

Četvrta ljubav Alena Badjua

Knjiga Alena Badjua govori o ljubavi, a napisana je u formi intervjua. Badjuov sagovornik je Nikola Trung, a knjiga je nastala iz javnog intervjua održanog 14. jula 2008. godine u sklopu teatarskog festivala u Avinjonu. U uvodu knjige Badju navodi kako je knjiga zapravo *elaboracija* onoga što je tog dana izrečeno, a da se trudio da tekst sačuva *spontan ritam, jasnoću i energiju*. Trud je, kako se to kaže, urodio plodom

NOVOSADSKA IZDAVAČKA KUĆA "Adresa" objavila je prošle godine knjigu Vladimira Tasića *Svetovi Alena Badjua*. (Vidi prikaz Ivana Milenkovića; "Vreme" broj 1083) U pomenutom prikazu Milenković Badjuove knjige naziva "teškim, nekomunikativnim i neprozirnim" potencirajući *Biće i događaj*, *Etiku* te *Logiku svetova*. Inače, Tasićeva studija je prije "oknjiženja" emitovana na Trećem programu Radio Beograda, i to pod ponešto drukčijim naslovom – *Matematika, poezija, politika: ljubavi Alena Badjua*.

Glavna tema Badjuove knjige originalno objavljene početkom 2011. godine nije ni matematika ni poezija ni politika. Knjiga se zove *Eloge de l'amour* i bavi se, kako se i iz naslova vidi, *ljubavlju*. (Ove godine je objavljena u prevodu na engleski pod naslovom *In Praise of Love*.) Izdavač srpskog prevoda pod naslovom *Pohvala ljubavi* (iz pera Olivere Miok) je ponovo novosadska "Adresa". Poslije čitanja gotovo da bi se moglo reći kako je upravo *ljubav* – četvrta ljubav Alena Badjua.

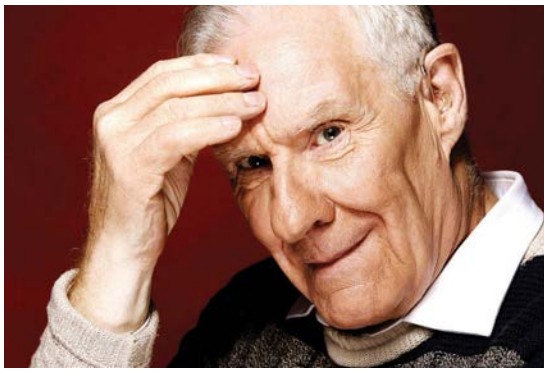
Knjiga govori o ljubavi, a napisana je u formi intervjua. Badjuov sagovornik je Nikola Trung, a knjiga je nastala iz javnog intervjua održanog 14. jula 2008. godine u sklopu teatarskog festivala u Avinjonu. U uvodu knjige Badju navodi kako je knjiga zapravo *elaboracija* onoga što je tog dana izrečeno, a da se trudio da tekst sačuva *spontan ritam, jasnoću i energiju*. Trud je, kako se to kaže, urodio plodom. Knjiga se čita s lakoćom, u ritmu koji daju Trungova pitanja.

Intervju je i inače jedna od manje potrošenih formi u našem vremenu potrošenosti. Od one *skice* koja tek daje uvid do kakve je veličanstvene autobiografije mogla da izraste Kišova nedovršena knjiga *Život, literatura* preko autobiografskih knjiga Margerit Jursenar i Lešeka Kolakovskog do, primjerice, razgovora sa Isaijom Berlinom koje potpisuje Ramin Džahanbeglu, niže se lista djela što su iskoristila dio mogućnosti koje ova forma pruža.

Prije nekoliko decenija, dok su još bili mladi, dok još nisu pisali romane što su postali predlošci za filmove Romana Polanskog, odnosno prije nego su se (retorički?) javno (u)pitali *Kako se to može biti Hrvat*, prije nego su se, dakle, masmedijski proslavili, Paskal Brikner i Alen Finkelkraut bavili su se *novim ljubavnim neredom*. Badjua, međutim, više brine *novi ljubavni red*. U vremenu *super ultra hiper light* cigareta, čarobnih muštikli i kartica koje staviš u kutiju i tabakeru, a one kao odstranjuju štetne materije, ako već moraš da pušiš, u vremenu bezalkoholnog piva, *low fat* mliječnih proizvoda, čokolada bez šećera, *Coca-Cole Zero* i ostalih srodnih budalaština, Badjua zabrinjava koncept "ljubavi bez rizika" u *Internet dating* formi i sličnim varijacijama. Efektno i elokventno, bez previše prazne retorike, Badju ilustruje zašto je to besmisleno.

Ima u Kišovoj priči *Lauta i ožiljci* ona divna scena kad se narator povjeri svom stanodavcu, starom ruskom emigrantu kako voli dvije žene, a ovaj mu kaže, otprilike, da je ljubav užasno teška stvar, da treba da pazi da nekom ne nanese bol te da ne prenagli i zbog sebe i zbog njih. Malo poslije *elaborira*: "Ljubav je strašna stvar. Šta da vam kažem? Na ljubavnom iskustvu drugih ne može se učiti. Svaki susret između muškarca i žene započinje kao da je to prvi susret na svetu. Kao da nije bilo od Adama i Eve naovamo milijarde takvih susreta. A vidite, iskustvo ljubavi se ne prenosi. To je veliko zlo. I velika sreća. Bog je to tako uredio. (...) Budite oprezni. Nemojte nikog da povredite. Ljubavne rane ostaju najdublje urezane u duši. I nemojte da vam literatura zameni ljubav. I literatura je opasna. Život se ne može zameniti ničim."

Badjuova razmatranja su često vrlo slična. Ljubav uvijek počinje susretom, kaže on. Ono francusko *rendezvous* koje je kao *randevu* ušlo valjda

u sve jezike, izvorno zapravo i znači *predstaviti se*. A svaki *susret*, svako *predstavljanje*, kao da se dešava prvi put.

Analizira Badju i mjesto ljubavi u opusima i svjetonazorima različitih filozofa. Na jedan ekstrem – negativni – on smješta Šopenhauera, a na drugi – pozitivni – Kjerkegora. Bavi se također i *konceptima* vezanim za ljubav, poput vjernosti ili ljubomore. (Na jednom mjestu se, recimo, pita: Zar smisao vjernosti nije mnogo širi od pukog obećanja da se ne spava s nekim drugim? Što se tiče ljubomore, protivi se ideji da je ona konstitutivni dio iskustva ljubavi.) Otvara također i pitanje međusobnih veza ljubavi i politike, ponajviše na Trungovo insistiranje koji, očito, želi da načini nekakvu paralelu sa Deridinom *Politikom prijateljstva*.

Iz perspektive onog svijeta kojeg knjige još uvijek zanimaju, no koji nije *fahovski* usmjeren ka savremenoj filozofiji, Alen Badju se uglavnom percipira kao *Žižekov ortak*, neko za koga se čulo, ali ga se baš i nije čitalo. Možda je upravo *Pohvala ljubavi* prilika da se Badju i nešto šire *(pro)čita*. U knjizi (ili knjižici) od stotinjak stranica ima mnogo *inspirativnih* momenata, trenutaka za *oprezno* (ili manje oprezno) *domišljanje*. Nasuprot teškoći, nekomunikativnosti i neprozirnosti svojih *glavnih* knjiga, ovdje je Badju lak, komunikativan i proziran; takoreći *transparentan*. Poslije *Pohvale ljubavi* poneko će vjerovatno da posegne i za *Svetim Pavlom* ili *Logikom svetova*. ◂

Muharem Bazdulj

Odgovor na tekst Muharema Bazdulja ("Kursadžije iz Muzeja savremene umetnosti", Vreme broj 1145)

Jugoslovenski drangularijum

Jugoslavija je, u kursadžijskoj perspektivi, politički predmet analize, a ne frajerski drangularijum koji ovih dana dobro kotira na berzi jugonostalgije

Iskra u oku

Da nisam reagovao na tekst Muharema Bazdulja, ne bih ni doznao da je jedan program Muzeja savremene umetnosti izazvao takvu pažnju beogradske čaršije. Bazdulj ga je, na primer, zveknuo već u naslov svog odgovora: "Kursadžije iz Muzeja savremene umetnosti". No, dobro, ako se o mom tekstu ne može pisati bez pljuckanja na taj zagonetni kurs, nema razloga da potpuno ne rasvetlim taj mračni predmet sprdnje.

Reč je o obrazovnom programu "Kultura i umetnost u socijalističkoj Jugoslaviji", koji se bavio jugoslovenskom likovnom umetnošću, filmom, dizajnom, popularnom i potrošačkom kulturom i sl. u periodu 1945–1991. Predavanja su držali Jasna Dragović Soso, Ivan Čolović, Dejan Jović, Vladimir Unkovski Korica, Mirjana Bogdanović, Andrea Matošević, Radina Vučetić, Dejan Kršić, Borut Vild, Nebojša Jovanović, da spomenem samo neke. Ukratko, reč je o autorima koji u različitim disciplinama, ali i interdisciplinarnim okvirima, istražuju Jugoslaviju, po pravilu se suprostavljajući danas dominantnim trendovima koji tu zemlju slikaju ili kao omot neke Krašove čokolade, ili pak kao totalitarni kazamat.

To što Bazdulj na moju kritiku njegovih teza o Jugoslaviji reaguje tako što nišani ovaj kurs o jugoslovenskoj prošlosti ne izgleda mi slučajno. Rekao bih da je to posledica toga što se "kursistički" pristup Jugoslaviji i njegov pristup korenito razlikuju.

Tu razliku ilustruje već sam njegov tekst. Kao u stanu kakvog opsesivca koji sakuplja sve i svašta, tu su na hrpi Nobel, Kusturica, Andrić, Štulić, Pankrti, Šenoa, Ribar, Ujević, Prpa, Crnjanski, Pilsudski, Siton-Votson, Ataturk, Zogu, Džubran, Kenedi i Berlin (grad, ne filozof). Kao hoarder koji se breca kad mu neko dira "kolekciju", Bazdulj ne podnosi da njegove lutkice neko zagleda, čudi se njihovim kombinacijama, i pokušava da ih stavi u neki kontekst. Primetite li da Crnjanski i Krleža baš i ne pripadaju istoj seriji (iz razloga poznatih svima koji su čitali njihovu polemiku), odmah ste krivi za nekakvo kurvinsko vrištanje. Jer, ako je Bazdulj te dve lutkice stavio u kutiju s natpisom "Frajeri" (u kojoj su i Ujević i Štulić, možda i Kiš i Kusturica?), stvar je svršena i neopoziva, a "logika" koja ih je tu ugurala – neupitna.

Na drugoj strani, njemu omraženi kurs je stvarno vođen drugim principima: kritičkom analizom koja istražuje i preispituje Jugoslaviju i priče o njoj. Zaista, na tom kursu su mnoge kutije ispražnjene, njihov sadržaj pretresen, preraspoređen na nove načine, u novom svetlu... Kao da sama mogućnost tog pretresanja tera Bazdulja da se ostrvi na "kursadžijstvo". Pritom su sva sredstva dozvoljena. Kao, recimo, potkazivačka revnost s kojom nas usputno obaveštava da, eto, neki levičari poriču Krležino jugoslovenstvo (postoje li ti ljudi zaista?).

U svom glavnom falsifikatu, Bazdulj mi podmeće da tvrdim kako između prve i druge Jugoslavije nema kontinuiteta. Naravno, nigde to nisam ustvrdio. Moja teza nije da između dve Jugoslavije nije bilo kontinuiteta, nego da je bilo suštinske razlike. Kontinuiteta je bilo i između Francuske Luja XVI i one posle revolucije, ali reći da su one ista stvar znači promašiti samu revolucionarnu promenu. I u slučaju Jugoslavije baš je socijalistička revolucija značila autentični istorijski lom.

Kako je taj lom izgledao? Dejan Jović, jedan od "kursadžija", piše u knjizi *Jugoslavija – država koja je odumrla:*

"Nova Jugoslavija formirana je na obećanju da će biti potpuno, tj. revolucionarno drukčija od prethodne – i u socijalnom i u nacionalnom pitanju. Po mnogočemu, ona je trebalo biti mirror image onoga što je bila predratna Jugoslavija. Ako je predratna Jugoslavija favorizovala Srbe na račun ostalih jugoslavenskih naroda, onda nova Jugoslavija mora unaprijediti etnički status malih naroda, kako bi postali jednaki Srbima... Neki narodi priznati su prvi put i odmah postali jednakopravni drugima, od ranije priznatim, narodima. Primjer za to su Makedonci, koji ne samo da su u socijalističkoj Jugoslaviji dobili priznanje kao nacija (tj. kao politički subjekat) nego je to priznanje bilo u formi republike (dakle, kvazidržave), pa je stoga preskočilo druge oblike teritorijalno-političke autonomije (npr. pokrajine, autonomne oblasti itd.). Ta je republika tretirana kao jednaka drugima" (str. 121). I još: "Jugoslavija više nije bila zamišljena kao nacionalna država, a posebno nije više imala cilj stvaranje nove nacije. Štaviše, svaki pokušaj da se stvara nova nacija mogao se shvatiti kao pokušaj promoviranja starog poretka. Novi je koncept zagovarao poredak koji je nacionalan u obliku, a socijalistički u svojoj biti. On je favorizovao male nacije, ne toliko zbog toga što se zalagao za prava manjina (brojnost nekog naroda nije imala ni pozitivnog ni negativnog efekta u odnosu na politiku koja se vodila prema tom narodu), nego zato što se protivila eksploataciji (nacionalnoj, kao i klasnoj) malih od strane velikih" (str. 124).

Upravo je revolucionarni lom, taj gest jugoslovenskih komunista, ono što od mladobosanaca, Ilindenskog ustanka, bogumila, uskoka, Matije Gupca, Karađorđa i Kosovske bitke retroaktivno pravi priču o sukobu malih i slabih protiv velikih i jakih. Bez te revolucionarne optike, sve ove priče se rasipaju u sitne i parcelizovane etničke istorije o ratu između "nas" i "njih", gradeći mitove o pobedonosnom nacionalnom i dinastičkom maršu kroz vreme koji je u jednom trenutku zašao u ćorsokak socijalizama.

Zato je Jugoslavija, u kursadžijskoj perspektivi, politički predmet analize, a ne frajerski drangularijum koji se ovih dana dobro kotira na berzi jugonostalgije.

Svebor Midžić

ROMAN

Pokisnuti u Parizu

- Andraš Heveši: Pariska kiša
- Preveo Marko Čudić
- Forum, Novi Sad 2012.

Jurcao sam od jutra do mraka ne bih li poput nekog leka progutao grad. Ponekad mi se činilo da sam poludeo: dok sam tako žurio, uvek u istom pravcu, više puta bih naletao na Senu koja je, tako se činilo, samo da bi meni napakostila, u tričetiri primerka presecala grad

Nekada je Pariz bio nesporni "centar sveta", a danas to navodno više nije, makar i zato što jednog "centra sveta" više pouzdano nema, a i veliko je pitanje da li ga je ikada i bilo, ili je to samo "naš" (ljudski, zapadnjački, evropski-evrocentrični?) pogled bio uži i fokusiraniji, pa nam se pričinjavalo nešto čega inače nema. Ali opet, fascinantnije ljudske naseobine teško da ima na svetu, bio ovaj "decentralizovan" ili pak ne.

Utoliko je Pariz najopštije od svih Opštih Mesta u umetnosti: toliko je već "islikan" i "iznapisan", i to pre svega *očima i rukama pridošlice, hodočasnika ili begunca, u svakom slučaju stranca*. A opet, ili možda delom i baš zato, kao da nije izgubio ništa od svoje privlačnosti. Ako ne verujete meni, pitajte jednog skromnog mađarskog studenta iz davnih dvadesetih godina prošlog stoleća...

Andraš Heveši (1902-1940) jedan je od izgubljenih i iznova pronađenih dragulja mađarske književnosti XX veka, koji (tek) sada dobijaju priznanje i u širem okviru, u prevodu na mnoge jezike. Dobrim delom već zaboravljen, celinom nevelikog opusa svakako ne onako značajan kao Krudi, Marai ili Antal Serb, Heveši ipak romanom *Pariska kiša* ravnopravno ulazi u internacionalni literarni kontekst *kosmopolitanski i metropolitanski nadahnutih* bildungsromana još jednog posleratnog i naizgled "postistorijskog" doba, onog kada je Evropa lizala rane od strašnog Velikog Rata, misleći da je to ono najgore što će joj se ikada desiti...

Skoro pak kao nekakav negrudobolni Hans Kastorp, koji inicijaciju u svet odraslih ne obavlja u švajcarskom planinskom sanatorijumu nego na pločnicima i u bistroima Pariza, Hevešijev više nego očigledno autobiografski modelirani junak Žorž (*back home*, dakako, Đerđ) dolazi u "centar sveta", u onu kišovsku "veliku kuhinju ideja" ne bi li proučio tragove spominjanja Mađarske i Mađara u francuskoj dramskoj književnosti. Njegova je misija, saznaćemo, više nego uspešna, jer Žorž pronalazi "linkove" za koje se do tada nije ni znalo, ali ima nečega gorko ironičnog u tom Hevešijevom zapošljavanju svog junaka: proučavati, notirati, brojkati spominjanja jedne zemlje i nacije! Nije li to *spominjanje* ta tužna mera svih Nas, svih tih narodića sa poludivljeg evropskog istoka!? Pa onda ti još veruj da je ta raspolućenost Evrope na svetliji i tamniji deo tekovina Hladnog rata, a ne nešto mnogo starije, samim tim i mnogo nepromenjivije... I o tome nam, među pročim, Heveši ostavlja sjajno i literarno upečatljivo svedočanstvo, kroz svoje turobne istočnoevropske junake zatečene i zatočene na mokrim pariskim bulevarima, ili kroz istovremeno tako intimne i postidne *otadžbinske* prizore koji zapravo počinju odmah na Istočnoj železničkoj stanici, dok koliko u Beču već sasvim dominiraju.

Đerđ je Parizom, naravno, fasciniran i opijen, u njemu je izgubljen i ponovo rođen. Pri tome, on tu ne pristiže kao džulov iz neke vukojebine nego kao dobro situirani

i obrazovani buržoaski fićfirić iz gizdave *kiralyi* Pešte, ali šta to vredi! Odlazak u Pariz ona je prava inicijacija u Svet već i zato što znači napuštanje statusne i svake druge simboličke i materijalne sigurnosti domaćeg tla; pravila života tamo gde si u startu Niko i Ništa surova su ne iz nekog Parizu imanentnog razloga, nego upravo zato što suočavaju Žorža sa onim iskušenjima kojih "kod kuće" ili ne bi bilo, ili bi bila lakša za podnošenje i prevazilaženje. Od bizarnog (para)prijateljstva sa Litvancem Turauskasom, monumentalnom ljudskom ruševinom koja lavira između sitnog podlaca i žickaroša i "dostojevskijevskog" lucidnog proroka, između odvažnog nonkonformiste i perverznog sadiste izgubljenog u sopstvenim tlapnjama, pa do ljubavne priče (sa neizbežnim nesrećnim završetkom) sa Melom, "katolkinjom iz Ukrajine" čiji poljubac miriše na maline, a koja bi da romantično švrljne sa zatelebanim mađarskim studentom, ali ne bi da napusti verenika od kojeg očekuje sigurnost... Posebna je priča britka Hevešijeva ironija prema mađarskim emigrantima u Parizu, to jest prema njihovom provincijalnom i kompleksaškom retoričkom preziranju Francuza i licemernom, patetičnom *mađarovanju* bezbedno daleko od rodne grude; ne, naravno da nije slučajno da odlično prepoznajete taj sindrom.

Heveši je dostojan protagonista "zlatnog veka" mađarske literature, a njegov Pariz nije samo "realan" grad nego i mitsko mesto *nadnacionalnog, civilizacijskog*; i mada se njegov Žorž naposletku vraća kući, pa ga mati još sa prozora pita da gde mu je šešir, Andraš je Heveši zapravo svoju priču s Parizom nastavio do konca, i za nju je viteški dao život, poginuvši 1940. u uniformi napadnute Francuske Od koga je Heveši branio Pariz, od Nemaca? Tehnički da, ali suštinski ne: od varvara, dakako.

A pariske kiše iz naslova što se tiče, Heveši će o njoj ovako: "Pariska kiša je podrugljiva i izluđujuće hitra, ona zbija surove šale s narodom na ulici, proganja ga, tera, kao zli oficir svoju posadu. Stane pa krene, stane pa krene, nekim mahnitim ritmom koji se ne da odgonetnuti, čas gađa prolaznika dugačkim vodenim slapovima, čas ga zasipa sitnim, budalasto cepidlačkim kapljicama." Drugačije to sigurno izgleda nekome ko samo dođe na koji dan: meni pariska kiša, baš kao ni londonska, ništa smetala nije, ali me uredno satire ova moja, novosadska, koja dobuje po mom prozoru baš sada. *Život je negde drugde*, nije to tek tako rekao jedan Čeh koji je utočište takođe našao u Parizu, da gde bi nego tamo? ◂

Teofil Pančić

▸ tv manijak

Piše: Dragan Ilić

Dan pre kraja sveta

Na dan izlaska ovih novina, ostaće nam samo još jedan dan do famoznog kraja sveta. Televizije su, naravno, osetile senzaciju prvog reda, tako da na različitim kanalima možete videti odbrojavanje nalik na lansiranje nove programske šeme, ili nove sezone "Sulejmana" u Srbiji.

Na putu do Bora, ovih dana, video sam mnogo stranaca kako podno Rtnja čekaju da prežive, ili da citiram omiljeni romski slogan – "neki ćete da propadnete, neki ćemo da preživimo"!

Upravo tako možete opisati pripreme koje ljudi vrše da bi preživeli još jedan smak sveta. Setite se samo paničnog straha od "milenijumske greške", ili mnogo realnijeg straha od radijacije iz Fukušime. Ovaj smak je specifičan jer, kako pokazuje odlična serija "Doomsday Preppers", svako od anketiranih ima svoju sopstvenu viziju Velikog kraja. Po jednom scenariju (materijalističkom), prvo će da poraste inflacija, pa će da pukne ekonomski sistem, pa će ljudi gladni i očajni početi da se bore za hranu i sklonište. Zato treba skupiti zalihe, pa se naoružati do zuba, pripremiti porodicu, zaštititi decu i ostalu nejač. Samo tako ćemo se izvući! Po drugom (turističkom), Sudnji dan je prilika da se zaradi. Ljudi su kupovali podzemne bunkere iz šezdesetih i od njih pravili velike podzemne hotele za odabrane koji će kupiti apartmane. To mu dođe kao one vežbe Teritorijalne odbrane u SFRJ, samo ovde jedan apartman košta par miliona dolara. Direktor hotela će posle par meseci, kad prođe smak sveta, vladati celim krajem u scenariju koji liči na Mad Maxa. Postoji i poljoprivredni scenario – gde će zagađenje i genetski modifikovana hrana uništiti čovečanstvo, pa su ljudi napravili male ekološke, samoodržive zajednice koje gaje zdravu hranu, prave biogorivo i gaje domaće životinje. Ako izuzmemo paranoju – ta ekipa mi deluje najnormalnije.

Postoje i oni militanti, poklonici teorije zavere, koji veruju da neka supertajna i moćna grupa tajkuna iz senke želi da preživi Kraj sveta i posle napravi Novi svet, pa je potrebno da se pripremimo, naoružamo i sami preuzmemo vlast. O nebrojenim sektama, malim zajednicama, vidovnjacima i ludacima, potomcima vanzemaljaca i izbavitelja da i ne govorim, bila bi potrebna cela knjiga, od Nostradamusa do Tarabića.

Verovali ili ne, u Rusiji se čak javnosti obratio ministar za vanredne situacije i zvanično saopštio da smaka sveta neće biti. To je baja! Nema smaka dok rukovodstvo ne objavi, tu se zna red. Slična paranoja pretila je da uznemiri i Kineze, ali se i tamo vlast brzo obračunala sa širenjem panike. Kod nas se razvila polemika oko alternativnih lokacija za spas, pa se pominju Kremna, ali za sada nema turista kao na Rtnju. Što se ostalih scenarija tiče, potpuno smo ih pokrili, na svoj način, naravno, pa ruku na srce i ne izgledaju toliko strašni. Sve smo to mi već videli.

Ovo sa inflacijom i pucanjem ekonomije, e moj bato, to smo overili pre dvadeset godina, evo nas živi i zdravi. Svaka pristojna kuća ima zalihe, zna se, zlu ne trebalo, dok ne poskupi, a vode imamo, brat bratu, dvesta litara u svakom momentu. Ima za zalivanje cveća plus akvarijum – imam vode za sedam dana. Posle kod komšije u prizemlje, tamo ima jači pritisak. Organsku hranu – kod babe na selu, sujeverja imamo za izvoz, imamo najvidovitije vidovnjake u regionu, naoružani smo do zuba, kukuruz nam je nešto otrovalo ove godine a tajne organizacije belosvetskih tajkuna već vekovima nam rade o glavi. Zato smo uhapsili ovog našeg, domaćeg. Sekti i naoružanih ludaka imamo koliko hoćeš, teorija zavere još više. Kad sve saberem – šta to zaista ima novo i opasno oko smaka sveta, a mi već nismo videli i preživeli? Zato se 21 vidoviti ekspert, astrolog, vizionar, beli mag i ostale vidjelice, svi koliko ih ima u "Trećem oku", slažu da će Srbija po prvi put u svojoj istoriji biti sigurna u ovom globalnom propadanju. Ima u tome blagog likovanja, kao u pesmi, "biće skoro propast sveta, nek propadne nije šteta", da vide u svetu kako je nama već vekovima. Na kraju, kao psiholog, moram da pronađem i zrnce dobra u ovoj najavi sveopšte kataklizme. Već vekovima, najave kraja sveta su imale zadatak da disciplinuju i zaplaše ljude, ali kraj sveta, taj Armagedon, posle kojeg je uvek svitao novi dan kao da nam daje novu šansu. To je novi početak, kada obećamo sebi da ćemo biti bolji, da ćemo bolje upotrebiti vreme koje nam je dato na ovom svetu.

Zato vam za kraj nudim poeziju, vizionarsku pesmu grupe Jarboli koja se zove "Dan pre kraja sveta", a to je - baš danas! *Zaključavam vrata napuštam stan / iskreno nemam šta da kažem / na ulici je sneg star i umoran / zima danas umire polako / i nema zvukova nema pokreta / koji donose koji znače sve / nema opravdanja i ne treba / da bude znam / osećam se opet kao star / to nikako ne želim da budem / želim da se setim nečega / ali pamet odbija da služi / ovaj dan je težak i jak / pada odluka da pustim / sada da me samelje / nema opravdanja i ne treba / da bude znam / neumorno tražim, / beže dok ih lovim. / nedostaju reči da popune tišinu / ne gledaj me tako / ne veruj mi više ne / nedostaju misli da popune prazninu / (i ništa više ne može da smeta / umreću mirno dan pred kraja sveta)* ◂

Japan u Srbiji

Povodom 130. godišnjice uspostavljanja diplomatskih odnosa Srbije i Japana

Intervju: **Tošio Cunozaki – ambasador Japana u Srbiji**

Kultura prijateljstva

"U Srbiji često srećem ljude koji gledaju Kurosavine filmove i čitaju knjige Harukija Murakamija. To je normalno, jer su ovi umetnici ipak poznati širom sveta. Ali, pre neki dan sam upoznao Srbina koji je pročitao više od mene knjiga Koboa Abea i Rjunosuke Akutagave. Lepo je znati da ima Srba koji vole japansku kulturu"

"VREME": Vaša ekselencijo, ove godine navršava se 130 godina od uspostavljanja diplomatskih odnosa Srbije i Japana. Kako biste ocenili odnose naše dve zemlje danas?

TOŠIO CUNOZAKI: Ove godine slavimo 130 godina od razmene zvaničnih pisama između japanskog cara Meiđija i srpskog kralja Milana, što je bio prvi zvanični kontakt naše dve zemlje. Zadovoljstvo mi je da mogu da kažem da je bilateralna saradnja između Srbije i Japana danas veoma dobra. Prošle godine u martu tadašnji srpski predsednik Boris Tadić bio je u zvaničnoj poseti Japanu. Potom je, u novembru, Slavica Đukić Dejanović, predsednica Narodne skupštine Srbije, na poziv kolege, predsedavajućeg japanskog parlamenta, posetila Japan. S druge strane, gospodin Jamane, ministar inostranih poslova Japana, posetio je Beograd prošlog septembra. Što se tiče ekonomske saradnje, dosadašnja japanska pomoć Srbiji dostigla je vrednost od 260 miliona evra. Što se tiče japanskih direktnih investicija u Srbiji, tu postoje tri najveće. Na prvom mestu je ulaganje JTI-a ("Japan Tobacco International") u fabriku u Senti, u Vojvodini, koja je počela sa radom 2006. godine. Potom je "Asahi Beer Co." zajedno sa korporacijom "Micui" partnerski investirao u "Altek", fabriku za proizvodnju dodataka u ishrani na bazi kvasca u Senti. A tu je i "Panasonik", koji je u Svilajncu otvorio fabriku 2010. godine. Iskreno se nadam da će biti još japanskih investicija u Srbiji, jer postoji veliki potencijal za dalju ekonomsku saradnju.

Japanska kultura je globalno veoma prisutna i prepoznata kao jedna od najvećih svetskih kultura. Možete li reći nešto o strategiji japanske države da svoju kulturu predstavi u svetu? Kakav je, po vašem mišljenju, značaj predstavljanja i prisustva nacionalne kulture na svetskoj sceni?

Uvodni deo japanskog ustava kaže da japanski narod odlučno treba da čuva svoju bezbednost i postojanje, verujući u pravdu i u miroljubive narode širom sveta. Stoga se mi trudimo da uspostavimo i negujemo dobre odnose sa svim narodima, a kulturna razmena jeste najvažnija u cilju produbljivanja prijateljskih odnosa među nacijama. Zbog toga, japanska vlada mnogo ulaže u kulturnu saradnju sa drugim državama. Značaj ove saradnje ilustrovao bih jednim globalnim primerom. Svaka nacija ima svoju kulturu, ali ako pogledate svetsku istoriju umetnosti, naići ćete na mnogo slučajeva u kojima se nova kultura razvija pod snažnim uticajem starijih umetnika iz drugih tradicija. Na primer, veliki zapadni slikari, Van Gog, Dega i Mone, stvarali su pod jakim uticajem stare japanske grafike Ukijo-e stila, i kada su prvi put videli ove jedinstvene impresionističke crteže, bili su zadivljeni.

Srpski izdavači objavljuju prevode japanske književnosti, a japanska kinematografija uživa kultni status u krugu ovdašnjih ljubitelja filma. Koliko je, po vašem uvidu, japanska kultura prisutna na srpskoj kulturnoj sceni? Na osnovu vašeg iskustva, koliko građani Srbije uopšte znaju o kulturi, tradiciji i istoriji Japana?

Da. U Srbiji često srećem ljude koji gledaju Kurosavine filmove i čitaju knjige Harukija Murakamija. To je normalno, jer su ovi umetnici ipak poznati širom sveta. Ali, pre neki dan sam upoznao Srbina koji je pročitao više od mene knjiga Koboa Abea i Rjunosuke Akutagave. Lepo je znati da ima Srba koji vole japansku kulturu.

Koliko su srpska kultura i srpski umetnici prisutni i poznati u Japanu? Kakva je, po vašem mišljenju, kulturna razmena između Japana i Srbije, i kako bi ona mogla da se unapredi?

Nobelovac Ivo Andrić je poznat u Japanu. Ali, ne mislim da Japanci dovoljno poznaju srpske umetnike. S obzirom da sam četiri godine proveo u Srbiji, upoznat sam sa Savom Šumanovićem, slikarom, Milošem Crnjanskim, piscem koji je voleo japansku haiku poeziju, Emirom Kusturicom, režiserom, Aleksandrom Vujićem i Rajkom Maksimovićem, kompozitorima. Srbija ima mnogo talentovanih umetnika. Pošto su Srbija i Japan geografski udaljene zemlje, putovanje od jedne do druge je dugo i skupo. Bez podrške vlade je teško premostiti ove poteškoće. Zahvaljujući materijalnoj i drugoj podršci japanske ambasade, japanski umetnici posećuju Srbiju.

Srbija i Japan su međusobno udaljene zemlje i pripadaju različitim civilizacijskim i kulturnim krugovima. Da li, po vašem mišljenju, postoji nešto zajedničko kulturama naše dve zemlje?

Ako biste sve ljude na planeti podelili u tri grupe, a to su ratnici, seljaci i trgovci, mislim da bi Srbi bili napola seljaci, a napola ratnici. Stoga vi više polažete na pravdu i poštenje nego na svoj interes. Srbi vole ratničku umetnost, poput japanske Budo tradicije, a razlog tome može da bude i to što je karakter Srba sličan karakteru japanskih samuraja

Foto: M. Milenković

Ako biste sve ljude na planeti podelili u tri grupe, a to su ratnici, seljaci i trgovci, mislim da bi Srbi bili napola seljaci, a napola ratnici. Stoga vi više polažete na pravdu i poštenje nego na svoj interes. Srbi vole ratničku umetnost, poput japanske Budo tradicije, a razlog tome može da bude i to što je karakter Srba sličan karakteru japanskih samuraja.

Srbija, i šire Balkan, smatra se prostorom u kome se ukrštaju kulturni uticaji Istoka i Zapada. Da li vi lično primećujete nasleđe Istoka u Srbiji i njenoj kulturi, i u čemu se ono manifestuje?

Mislim da se uticaj Istoka, naročito onaj koji potiče od Turaka, vidi u mnogim segmentima kulture u Srbiji. Na primer, narodne igre u Vojvodini se razlikuju od onih u Vranju, gde je turski uticaj očigledan. Taj uticaj se vidi i u srpskoj kuhinji, gde primećujem mnoge turske nazive jela.

Koliko vi lično pratite srpsku kulturnu produkciju i kako je ocenjujete?

Imao sam prilike da posetim vajarsku radionicu u Kikindi, filmski studio u Beogradu, nekoliko slikarskih ateljea i uživao sam u brojnim koncertima, baletskim i operskim predstavama. Moj utisak je da Srbija ima brojne talente na polju umetnosti i mada oni nisu u finansijski zavidnoj poziciji, apsolutno su posvećeni svom radu.

Šta bi Srbija, po vašem mišljenju, trebalo da učini da bi svoju kulturu na valjan način predstavila svetu?

Smatram da je za Srbiju veoma važno da svoju kulturu što više predstavi svetu. Ona je nedovoljno poznata u globalnim razmerama. U svetu sporta imate Novaka, Anu, Jelenu ili Piksija, ali je isto tako važno da pomognete svoje talentovane umetnike da rade i promovišu svoj rad ne samo na lokalnoj ili regionalnoj, već i na svetskoj umetničkoj sceni. Siguran sam da je njihov talenat takav da može da bude prepoznat i konkurentan i na mnogo većoj umetničkoj pozornici. Na primer, Japanska agencija za kulturu pri našem Ministarstvu za kulturu, nauku i obrazovanje, počela je da svoje mlade talentovane umetnike koji se bave japanskom tradicionalnom kulturom šalje u različite zemlje kako bi tamo pokazali svoj talenat i predstavili svoju nacionalnu kulturu. Ovaj projekat bi mogao i Srbiji da posluži kao ideja šta bi po pitanju predstavljanja sopstvene nacionalne kulture u svetu ona mogla da uradi.

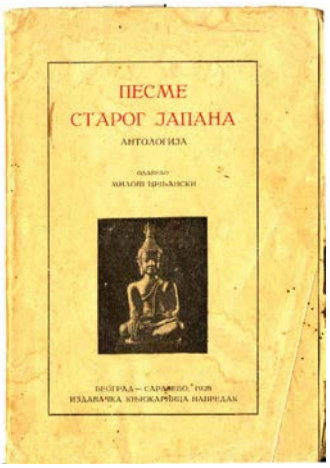
R. V.

Književnost: Japan u srpskoj književnosti

Duh Dalekog istoka

Prošlo je 130 godina od uspostavljanja diplomatskih odnosa između Japana i Srbije. Gotovo isto toliko važnu sponu između naše dve zemlje predstavlja književnost

Kajoko Jamasaki, profesor japanologije na Filološkom fakultetu u Beogradu, pesnikinja i prevodilac, istražuje uticaje japanske književnosti i Japana na srpsku književnost. Gospođa Jamasaki je rođena u Japanu, studirala je i diplomirala srpski jezik na Hokaido univerzitetu u Japanu, doktorirala na Filološkom fakultetu u Beogradu, a poslednjih 30 godina živi u Beogradu. Knjige njene poezije objavljene su u Japanu i u Srbiji. Prevela je na japanski dela Danila Kiša *Rani jadi*, *Enciklopedija mrtvih*, *Bašta pepeo*, poeziju Laze Kostića, Vladislava Petkovića Disa, Desanke Maksimović, Miloša Crnjanskog, Momčila Nastasijevića i drugih, prevela je na srpski poeziju Tanikave Šuntaroa i Širacija Kazukoa, autor je nekoliko knjiga eseja i studija. Osim "Povelje Morava", nagrade za izuzetan doprinos prevođenju srpske književnosti, dobila je nagradu za inostrane prevodioce Srpskog PEN centra.

U razgovoru za "Vreme", govoreći o prisutnosti japanskih tema u srpskoj književnosti, gospođa Jamasaki skreće pažnju da su pioniri na ovom polju bili Andrić i Crnjanski. "Ivo Andrić je u *Ex Pontu* prvi u srpskoj književnosti pomenuo reč Japan, a Miloš Crnjanski je našoj sredini otkrio japansku poeziju", kaže Kajoko Jamasaki. "S novcem koji je dobio od prodaje kuće, Miloš Crnjanski je 1920. godine otputovao u Pariz. Tamo je, s namerom da istražuje slobodan stih, u jednoj maloj biblioteci prevodio japansku tradicionalnu lirsku poeziju. Tako je nastala njegova pesmarica *Pesme starog Japana*, istovremeno objavljena u Beogradu i Sarajevu, 1928. godine. Pesme je preveo sa engleskog, francuskog i nemačkog jezika. Po današnjim kriterijumima japanoloških studija, toj knjizi je moguće štošta zameriti, pre svega da nije prevedena sa japanskog jezika, ali ova zbirka je veoma važna zato što predstavlja polaznu tačku kad razmišljamo o susretima dalekih kultura."

Pesme starog Japana Miloša Crnjanskog su se pojavile, podseća profesorka Jamasaki, u vreme prodora avangarde iz moćnih evropskih centara, pokreta koji je nastao nakon Prvog svetskog rata kao posledica zapitanosti intelektualaca kuda vodi evropska tradicija, pokreta koji ih je odveo ka istoku i budizmu. "Zahvaljujući Crnjanskom, mnogi srpski intelektualci su osetili duh japanske poezije", kaže Kajoko Jamasaki.

"Ta zbirka čak i danas ima svežinu i inspiriše na istraživanja. Njena naročita dragocenost je što govori da je Crnjanski tačno shvatio šta u japanskoj kulturi znači trešnjev cvet. Suštinsko i semantičko značenje trešnjevog cveta je prolaznost života. Trešnjev cvet je postao deo njegove poezije. 'Lutam još, vitak, sa srebrnim lukom, / rascvetane trešnje, iz zaseda mamim' – glase prva dva stiha njegove poeme *Stražilovo*. Trešnjev cvet je do te mere postao sastavni deo njegove poezije da Stevan Raičković povezuje pojam trešnjevog cveta sa Crnjanskim."

O *Pesmama starog Japana* Miloša Crnjanskog, Isidora Sekulić je napisala nadahnut tekst u "Srpskom književnom glasniku" 1928. godine. Kajoko Jamasaki kaže da je na osnovu tog teksta jasno da je Isidora čitala tada važnu *Knjigu o čaju* koju je napisao Kakuzo Okakura o istoriji japanske ceremonije pripremanja čaja s opisima taoizma, koja je objavljena početkom prošlog veka. "Isidora citira priču objavljenu u *Knjizi o čaju*: gospodar je hteo da vidi cveće koje majstor čajne ceremonije gaji u vrtu. Pre nego što je gospodar došao, majstor je iščupao sve cveće u bašti, zadržao samo jedan cvet i stavio ga u vazu. Začuđenog gospodara je poučio: samo jedan delić je oličenje celog kosmosa. Kako je Isidora došla do

KLASICI JAPANSKE KNJIŽEVNOSTI: Macuo Bašo

Đunićiro Tanizaki

Kajoko Jamasaki

Okakure? Pretpostavljam preko Tagorea. Isidora je pisala o Tagori, Okakura je bio njegov prijatelj, i Tagora joj je otkrio svog prijatelja." Kajoko Jamasaki ističe da osim što su pisci svojim delima prenosili kulturu Japana, srpsku i japansku književnost povezuju i neki motivi. "Među njima, najviše motiv nestalnosti, nepostojanosti. Andrićeva *Jelena žena koje nema* je, na primer, iz te poetike, inače veoma prisutne i u svakodnevnom životu Japana."

Kakva su iskustva Kajoko Jamasaki kao prevodioca naših autora na japanski? Kajoko Jamasaki kaže da, kao i svuda u svetu, i u Japanu prevodioci zavise od izdavača, a izdavači od potražnje tržišta. "Međutim, zadatak prevodioca je da prati razvojnu liniju književnosti koju prevodi, čak i kad mu se to ne isplati. To nije lako. Ipak, treba razumeti da je to zakon okruženja i nastaviti uporno svoj put."

Sonja Ćirić

Izdavaštvo: Prevodi japanske književnosti na srpski

IAKO MNOGE OVDAŠNJE izdavačke kuće objavljuju japanske autore (među kojima savremeni japanski pisac Haruki Murakami u Srbiji uživa kultni status, a njegove romane redovno objavljuje "Geopoetika"), srpska izdavačka kuća "Tanesi" ipak je jedan od najvećih posrednika između japanskih pisaca i Srbije. Za tri godine koliko postoji, "Tanesi" je objavio 32 dela japanske književnosti.

Književnik Simon Simonović, koji je sa sinom Nenadom osnovao "Tanesi", kaže da je to nastavak puta započetog u "Radu" čiji je bio dugogodišnji direktor, i podseća da je ta izdavačka kuća objavila *Kođiki*, najstariji zapis o istoriji Japana u kome su opisani događaji od vremena kada su bogovi sišli na zemlju pa do kraja sedmog veka. "Ta kapitalna knjiga je, međutim, ostala u senci zbog hrapave privatizacije 'Rada'", kaže Simonović i naglašava da "Tanesi" ne objavljuje aktuelne japanske tiražne pisce, "već pisce od kojih su učili oni koji sada pišu bestselere".

U ove pisce svakako spada Đunićiro Tanizaki, jedan od najprevođenijih japanskih pisaca posle Drugog svetskog rata, po mnogima najveći japanski pisac moderne epohe koji je još za života postao klasik – u knjizi *Sedam japanskih priča* su antologijske priče iz pola veka njegovog književnog rada. Pored Tanizakija, tu je i Nacume Soseki, jedan od najuticajnijih japanskih romanopisaca Njegova knjiga *Deset noći, deset snova* jedno je od najvažnijih Sosekijevih dela, u kome je spoljni svet posmatran kroz pripovedačev svet snova. *Priča o sekaču bambusa* (*Taketori monogatari*) najstarija je sačuvana fantastična priča u Japanu, nastala pre hiljadu godina. "Većina naših japanskih knjiga prevedena je sa japanskog jezika", kaže Simonović. "*Priču o sekaču bambusa* su sa starojapanskog preveli Danijela Vasić i Hiroši Jamasaki Vukelić, koji je, takođe sa starojapanskog, preveo i *Usku stazu ka dalekom severu* Macuoa Bašoa." Macuo Bašo (1644–1694), majstor haiku poezije iz Edo perioda, ceo život posvetio je poeziji i smatra se najvećim japanskim pesnikom, a njegova putopisna knjiga *Uska staza ka dalekom severu* najčitanije je delo klasične japanske književnosti.

U "Tanesijevoj" biblioteci "Maboroši", što znači "iluzija", objavljuju se najznačajniji romani prošlog veka. Od 15 knjiga te biblioteke, šest je napisao Jukio Mišima. Jukio Mišima je izuzetno plodan pisac, napisao je četrdeset romana, osamnaest drama, dvadeset zbirki pripovedaka i više od dvadeset zbirki eseja. "Mišima je, naravno, neizbežan autor kada je reč o japanskoj književnosti, ali bih ja da istaknem i roman *Dug put kroz mračnu noć* Šiga Naoja, pisca koga u Japanu smatraju najznačajnijim romansijerom, a kod nas do skoro nepoznatog", kaže urednik "Tanesija". "

Većina knjiga kuće "Tanesi" uvrštena je u program Katedre za japanski jezik i književnost na Filološkom fakultetu u Beogradu. Simon Simonović kaže da se "Tanesi" konsultuje sa profesorima japanologije prilikom izbora naslova koji objavljuje. "Trudimo se da pratimo tamošnji razvoj književnosti, da objavljujemo i tradicionalne vrednosti, i nove, moderne pisce, i svetski priznate. Zato smo objavili nobelovce Jasunarija Kavabatu, njegov roman *Hiljadu ždralova* i Kenzaburа Oea, odnosno njegov roman *Lično iskustvo* i priče *Četiri novele*." Simonović najavljuje da će zahvaljujući saglasnosti naslednika profesora Dejana Razića, najznačajnijeg našeg prevodioca sa japanskog jezika i osnivača Katedre, objaviti njegove prevode. "Već smo štampali knjigu za decu i odrasle *Mala Toto, devojčica na prozoru* Tecukoa Kurojanagija, koja je, kad se pre tridesetak godina pojavila u Japanu, štampana u 4,5 miliona primeraka".

Japan ima, kaže Simonović, oko 100.000 pisaca. Prevodi objavljeni kod nas jesu mrvica tamošnje produkcije, ali dovoljan reprezent izuzetno lepih i vrednih stranica koje oni ispisuju. *S. Ć.*

Jukio Mišima

Haruki Murakami

Iz ličnog ugla: Japanski zen

Piše: Vladislav Bajac

Procvat japanske kulture u Srbiji odnosno Jugoslaviji dogodio se sredinom sedamdesetih godina prošlog veka. O tome ne samo da sam svedočio, već sam u tome zdušno učestvovao. Nešto što je nekoliko godina među piscima bilo prisutno, izronilo je u javnost 1977. godine, kada je na inicijativu sjajnog stručnjaka za linearnu matematiku i japansku kulturu profesora iz Zagreba Vladimira Devidea osnovan časopis "Haiku". Uređivali su ga vrsni ljudi iz cele bivše Jugoslavije. Iz Beograda to smo radili Branko Aleksić i ja. Iako je časopis "štampan" na šapirografu, njegov sadržaj je bio svetski. Za to smo dobijali pohvale iz svih zemalja. I zaista, u njemu su se mogli naći originalni radovi domaćih autora (od haiku pesama, haiga crteža, prozno-poetskih tekstova tj. haibuna; sve to takođe prevođeno sa stranih jezika i kultura, do teoretskih tekstova, rasprava, polemika, eksperimenata). Bio je to časopis ozbiljan u svojoj oblasti i neozbiljan i nepretenciozan, kako i treba, u svojoj zen nameri.

Njegov prirodni uticaj produžio se i na Japan. Tamo su haiku pesnici ondašnjeg JU prostora počeli da dobijaju najvažnije japanske i međunarodne nagrade. S vremenom, poredeći nas sa najvećim zemljama sveta, nazvali su nas haiku silom! Tako se i meni dogodilo da među prvima dobijem 1991. i opet 1993. godine neke od tih nagrada: da podsetim, Itoen haiku konkurs bio je najveći na svetu. Na jednom od ova dva učestvovalo je 12 hiljada autora sa preko 48 hiljada pesama (!) iz celog sveta. Nagrada su bile konzerve zelenog čaja (sponzora, najveće fabrike čaja u Japanu) sa odštampanim nagrađenim pesmama na njima, i to japanskom kaligrafijom. Najveći tiraž koji je pesnik mogao da zamisli, a da se čak zenovski i ponaša prema stihovima: mogao je da čaj popije, pročita pesmu, zgužva konzervu i baci je. Jednokratna upotreba poezije!

Časopis je izdržao dosta godina, uticao na stvaranje jugoslovenskog konkursa za haiku poeziju (čiji sam prvi selektor i bio), na pojavu pojedinačnih autorskih knjiga, na razvoj sveopštih misaonih i umetničkih oblasti – od meditacije, gađanja iz luka, mačevanja, uređivanja bašti, no drama, ikebane, borilačkih veština, do zen slikarstva i čajne ceremonije. I čitave armije ljudi koji razumeju Druge.

Stigle su nam i japanske haiku antologije, potom razne iz drugih zemalja – i nas je svuda bilo.

Ja sam 1980. napravio zbornik mudrosti pod naslovom *Zen priče* i decenijama nadalje njima širio dobri duh razumevanja. Iza njih su sledile *Čan priče* (zen priče Kine). Bio sam dopisnik glavnog japanskog muzičkog časopisa, objavio svoju knjigu haiku pesama *Zov haiku* 1988. godine. Potom sam sastavio knjigu pesama jednog od najvećih zen majstora i utemeljivača zen vrtlarstva iz 13. veka Muso Kokušija, čiji je "dizajn" pojedinih vrtova u Kjotu, Nari, Tokiju itd. sačuvan do današnjih dana, svih sedam vekova (objavljena je na srpskom jeziku u Skoplju 1992!).

David Albahari i ja smo imali dve zajedničke ljubavi iz tog doba: japanski zen i američki bit. Bili smo pravi takmaci u količini i kvalitetu knjiga koje smo iz ovih oblasti tada posedovali. I sve to delili. Otud smo 1979. (sa nekoliko prijatelja) osnovali ediciju *Sveske* i počeli sa objavljivanjem knjiga-svezaka kojima su defilovali pisci bit generacije i istočnjačkih filozofija.

Kada sam posle prevođenja zenovskih radova Alena Ginzberga i Leonarda Koena, velikih znalaca i praktičara pomenutih oblasti i posle ličnih iskustava sa njima u meditaciji, razgovorima... pomislio da i ja lično imam nešto da dodam na iskustvo zen budizma, napisao sam roman *Knjiga o bambusu*. Šta reći nego da sam sa njim doživeo spisateljski san, a to je da vam neka knjiga traje. A ona se i dan danas, skoro četvrt veka od prvog objavljivanja 1989. objavljuje i dalje, i na srpskom i na drugim jezicima. (Samo u 2013. godini biće objavljena u Nemačkoj, Italiji i Turskoj.) I biću zenovski iskren u odgovoru na sledeće, samom sebi, postavljeno pitanje: šta je najveća zen istina i sreća ove knjige? To što nije dobila nijednu nagradu.

To govori o uticaju Japana na Srbiju. Bolje nije moglo biti, jer me taj uticaj sa svojim najuzvišenijim i najjednostavnijim posledicama više nikada nije napustio.

Umetnost: Zbirka japanske grafike u

Japansko-sr

U Narodnom muzeju u Beogradu čuva se dragocena Zbirka japanske grafike

Narodni muzej u Beogradu čuva Zbirku japanske grafike. Pre skoro pet godina, 36 reprezentativnih grafika iz ove zbirke pokazano je na izložbi "Novo lepo mesto Edo" u beogradskoj galeriji "Progres", što je bila prilika da ovdašnja javnost nasluti veličinu i lepotu japanske grafike. Radovi iz Zbirke japanske grafike otkupljeni su od privatnih kolekcionara, i dobijeni su kao poklon-zbirka Arse i Vojke Milatović.

Radovi izložbe "Novo lepo mesto Edo", kako je objasnila autorka izložbe i kataloga mr Dragana Kovačić, muzejski savetnik, potiču iz Edo perioda koji je trajao od 1600. do 1868. godine. Bilo je to vreme vladavine šogunske dinastije Tokugava, čije je središte bilo grad Edo, današnji Tokio. Privučeni njegovim razvojem, u ovaj grad počeli su da dolaze razni pučki umetnici, glumci i zabavljači, plesači i skitnice-pripovedači, a građanstvo (đonin) postepeno je zauzimalo sve značajnije mesto, unoseći u japansko društvo snažni dinamizam. "Građanstvo se nije prepoznalo u njemu nedostupnoj aristokratskoj kulturi. Zbog toga je stvaralo sopstvenu", kaže Dragana Kovačić, i navodi da je upravo u to vreme *ukijo-e* grafika postala prototip savremenog sredstva masovne komunikacije. "Ove grafike su bile relativno jeftine i praktične za rukovanje, dostupne bezmalo svima. Čitav šareni svet Eda, od slavnih glumaca i likova koje su tumačili, čuvenih lepotica koje su često bile skrivane od očiju javnosti, do običnih ljudi koji su radili u ribarnicama ili na poljima, festivala i svetkovina koji su se odigravali na ulicama, našao je u *ukijo* grafikama svoje veliko ogledalo."

Pomenuta izložba je hronološki predstavila *ukio-e* grafiku od umetnika Kitagave Utamaroa koji se smatra vrhuncem 18. veka, pa preko prikaza iz kvartova zabave i kabuki pozorišta umetnika kao što su Tojokuni, Kunisada, Eisen Kensei, a njen najveći deo činili su pejzaži iz serije "Stotinu čuvenih pogleda na Edo", Utagave Hirošigea iz 1858. godine, koja je neposredno

Narodnom muzeju

pski susreti

Nihon most i Edo most, Hirošige Utagava, 1857.

Dama sa svojom pratiljom, Tojokuni Utagava, oko 1800.

Lepe žene koje žele da nauče pisanje, Ginko Adaći, oko 1885.

po izdavanju postigla slavu i izvan Japana.

Novo vreme, era Meiđi, u kojoj je došlo do prelaska iz feudalnog u moderno društvo, dalo je ukijo-e grafici novu ulogu. "Ispostavilo se, naime, da je grafika bila idealno sredstvo za promociju nove političke koncepcije, pa i ličnosti samog cara", kaže Dragana Kovačić. "Na štampanim listovima prikazivani su značajni događaji, kao što je bilo proglašenje Skupštine i vojne parade. Njima je oglašavano kada i gde će se car pojaviti u javnosti; rađeni su portreti carske porodice i visokih činovnika. Potražnja za grafikama bila je velika, a zahvaljujući visokim tiražima ovaj vid vizuelnih informacija dopirao je do svih krajeva zemlje." Kad je 1912. godine umro car Meiđi, doba grafičke umetnosti bližilo se kraju.

Međutim, ukijo-e grafika je već krajem devetnaestog veka započela svoj novi životni ciklus. Ovog puta razvijala se na Zapadu. Prepoznajući u njima suštinske i opšte ljudske vrednosti, one grafike koje se nalaze izvan granica nacionalnog određenja, umetnici u Evropi prihvatili su shvatanja drugog dela sveta.

S. Ć.

Gostovanja: Narodni muzej u Japanu

Narodni muzej iz Beograda gostovao je od septembra 2005. do avgusta naredne godine u Hirošimi, Kjotu, Mijazakiju, Tokiju, Kociju, Nigati i u Kanazavi sa izložbom "Nepoznata priča o modernoj umetnosti, remek-dela iz Narodnog muzeja u Beogradu", čiji su pokrovitelji bili Ministarstvo spoljnih poslova Japana i gradonačelnik Hirošime. Smatra se da je to najveće gostovanje u Japanu neke naše kulturne institucije. Pre ove izložbe, zbirke Narodnog muzeja delimično su bile poznate japanskoj javnosti preko izložbe "Remek-dela Narodnog muzeja u Beogradu" održane 1991. godine i upravo zahvaljujući njenom uspehu, japanska medijska kuća RCC i agencija za organizaciju gostujućih izložbi iz Evrope "Hajaši kompani" predložile su novo gostovanje u Japanu.

Na ovoj izložbi su prikazana 123 rada iz druge polovine 19. veka i s početka prošlog veka, među kojima su i dela Renoara, Dega, Van Goga, Sezana, Matisa, Pikasa i Šagala. Kako su obilato javljali tamošnji mediji, ova izložba je stvorila novu, do sada nepoznatu sliku o evropskoj moderni iz vizure kulturne klime Srbije.

S. Ć.

Savremena japanska umetnost

Hikari u Srbiji

Izložba "Hikari – iz Japana Srbiji" održana ovog septembra u Muzeju primenjene umetnosti u Beogradu, bila je jedna od najnovijih spona kulture Japana i Srbije. Njenih više od 200 eksponata bili su primer različitih medija, tehničkih i umetničkih pristupa koji podržavaju i izražavaju mnoštvo osobenih i pojedinačnih poetika, sumirajući i otkrivajući osnovne tokove današnje japanske umetnosti. Izložbu je priredila privatna organizacija Yubido Inc. Tokio, koja po svetu promoviše japanske umetnike i japansku umetnost.

Šunsei Takeda, *Iskreno se zabavljati*

Hikari na japanskom znači svetlost, prijateljstvo, obnovu, budućnost, pa je naslov izložbe bio nedvosmislena poruka japanskom i srpskom narodu koji žive na tragu tragičnih događaja – cunamija i građanskog rata.

"Kad je izložba stigla u Muzej, začudili smo se: to nije bilo ono što smo očekivali", kaže Dejan Sandić, kustos za međunarodnu saradnju Muzeja primenjene umetnosti. "Očekivali smo tradicionalnu japansku umetnost, a dobili smo eksponate koji nisu odgovarali našem poimanju japanske umetnosti. Mi, ljudi ovog dela sveta, japansku umetnost prvenstveno poistovećujemo sa njihovim tradicionalnim tehnikama, a ova izložba nam je, osim kaligrafije, crteža tušem, i ostalih nama poznatih tehnika tradicionalne japanske umetnosti, pokazala uglavnom nepoznat stil koji oni nazivaju – slikarstvo zapadnog stila." Najjednostavnije, slikarstvo zapadnog stila bi se moglo objasniti kao prihvatanje zapadnih stilova i tehnika na tradicionalno-japanski način. Dejan Sandić napominje da je naklonjenost japanske kulture zapadnoj počela u drugoj polovini 19. veka, u periodu Meiđi, zbog potrebe države da prevaziđe zatvorenost i hermetičnost. "Današnjim mladim autorima tradicionalna umetnost, ma koliko ona bila vredna i poštovana, predstavlja teret pa se zato ugledaju na zapadnu kulturu, oslobođenu krutih pravila. Međutim, čim pobegne od reda i discipline, japanski umetnik mu se brzo vrati tako što u tom prihvatanju Zapada uspostavi neki svoj red", objašnjava Sandić i navodi primer mangi, japanskih stripova, i anima, japanskih animiranih filmova, koji su pojavno slični zapadnim, ali su rađeni po preciznim pravilima. "I, desilo se, da japanska umetnost danas ima velikog uticaja na umetnost ostalog sveta, ali ne svojim tradicionalnim formama, već novim – najviše stripom i animiranim filmom."

Izložba "Hikari" je prezentovala i japanski način postavke eksponata. Na primer: radovi različitih umetnika moraju da budu u istoj ravni, samo radovi istog autora mogu da budu izloženi jedan iznad drugog; eksponati se ne postavljaju u ćoškove prostorije, zato što tako nalaže feng-šui; paravan za čaj mora da bude na podu a ne na zidu, isto onako kako se koristi u čajnoj ceremoniji. "U legendama eksponata je osim imena umetnika i naziva njegovog rada pisalo i njegovo umetničko ime, na primer 'Cvet Mlade Trešnje', i nazivi nagrada koje je dobio na konkursima. Često su to nagrade ministarstava koja nikakve veze nemaju s kulturom. Ispostavilo se da su umetnicima te nagrade veoma važne, kao što su i državi važni konkursi zato što njima popularizuju i čuvaju umetnost – što je izuzetno bitno za očuvanje tradicionalne umetnosti. Mislim da bi se trebalo ugledati na taj njihov model: ugledanja na Zapad i širenja tradicije."

Uz izložbu, objavljena je i monografija, promovisana na poslednjem Sajmu knjiga u Beogradu. I izložba i knjiga "Hikari" izmenile su ustaljeno poimanje o aktuelnoj japanskoj umetnosti, i pokazale da je kultura moćan put ka upoznavanju i zbližavanju ljudi.

S. Ć.

Japanski film

Zlatno doba japanskog filma su 50-e i 60-e godine prošlog veka, kada su japanski reditelji načinili prvi veliki proboj na svetsko kinematografsko tržište. Tada je svet video Kurosavinog *Rašomona* i *Sedam samuraja,* zatim *Tokijsku priču* Jasuđira Ozua, *Bumansku harfu* i *Vatre ravnice* Kona Ičikave, *Legendu o Ugetsu* Kenđija Mizogučija, *Godzilu* Išira Honde...

Nakon toga, japanski autori počinju sve više da se bave horor žanrom, a Masaki Kobajaši 1965. u Kanu dobija nagradu žirija za *Duhove*. U sledećoj dekadi, iz revolta prema preteranoj strogosti gigantskih filmskih studija, sve više se snimaju niskobudžetni filmovi sa scenama ekstremnog seksa i nasilja – tzv. eksploatacioni film. Previranja u japanskoj kinematografiji kao da su načela neprikosnovenost dotadašnje industrije koja je tokom osamdesetih doživela potpuni krah – šest najvećih studija je bankrotiralo. Tokom te krize svetsku pažnju uspevaju da drže samo Nagisa Ošima, Šohej Imamura i Akira Kurosava.

Devedesetih godina se pojavljuje nova generacija reditelja koji eksperimentima i sa vrlo malo finansijskih sredstava stvaraju lepezu novih žanrova u japanskom filmu. Među njima su najbitniji Hideo Nakata – tvorac kultnog horora *Prsten*. Pažnju na ono što je Nakata započeo, a što će se kasnije nazvati J-hororom (žanr azijskog, pre sve japanskog, ali i hongkonškog, tajlandskog i korejskog filma strave i užasa; njime se nazivaju i ostvarenja sa Zapada nastala po uzoru na azijska) skreću i reditelji poput Kanetoa Šinda, Masakija Kobajašija, Nobua Nakagve i nešto mlađi Kijoši Kurosava, Atarua Oikava, Takeši Mike... Ovaj filmski žanr uticao je i na novu generaciju srpskih reditelja, među kojima je i autor nagrađivanog filma *Život i smrt porno bande* Mladen Đorđević. "Jedan od prvih japanskih savremenih filmova koje sam gledao

Sedam samuraja Akira Kurosave

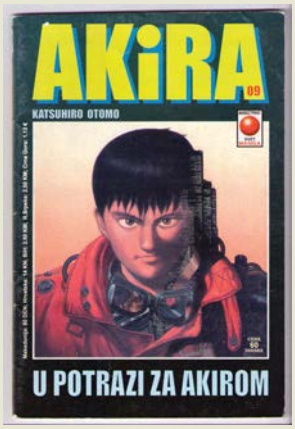

Prsten Hideoa Nakate

je *Betl Rojal* od Kinjija Fukasakija", kaže Mladen Đorđević. "Skoro sam video da je Kventin Tarantino, kada je pravio listu najboljih filmova koji su nastali od vremena kada je on počeo da se bavi filmom, stavio na prvo mesto upravo taj film. Značaj i uticaj japanskog savremenog filma nemerljiv je za svetsku kinematografiju. Prvo, oni su na jedan vešt način spojili eksplicitnost i eksploataciju nasilja i seksa sa artističkim pristupom. To je nama otvorilo neke horizonte i pokazalo kako sve to može da se uradi na inteligentan način. Drugo, Japanci su veliki majstori pravljenja atmosfere napetosti. Oni tačno znaju šta da prikažu, a šta da ne prikažu, a ono što je ključno drže u *off* prostoru – što stvara filmove sa jakom atmosferom. Japancima je osećaj za pokretnu sliku izuzetno razvijen. Oni mnoge stvari ne rešavaju verbalno i narativno, već preko slike. To je ključna razlika u odnosu na Zapad. To se vidi i u filmovima pre 40 godina i u savremenom japanskom filmu. Generalno, glavna stvar u japanskim filmovima je odnos prema tradicionalizmu i to bez obzira da li je to eksplicitno rečeno kao tema. U dubini tih filmova je uvek ili sukob sa tradicionalizmom ili njegovo prihvatanje. Uglavnom, postoji taj *clash* iz koga se javlja stil japanske kinematografije."

Mirko Rudić

Mange i anime

Japanski stripovi pod nazivom "mange" i animirani filmovi "anime" jedan su od najzanimljivijih fenomena japanske popularne kulture, koji je veoma popularan i u Srbiji. Od 2006. godine u Srbiji se organizuje festival japanske animacije i stripa "Mangadrom". Organizuju ga ljubitelji japanske pop kulture okupljeni oko kluba "Sakurabana", koji od 2007. jednom godišnje organizuje i festival "Japanizam".

Mange su nastale u vreme posleratnog srušenog, poniženog i okupiranog Japana, a za nultu godinu uzima se 1947, kada izlazi kultno ostvarenje *Novo ostrvo sa blagom* crtača Osame Tezuke. U Japanu ova vrsta stripa danas predstavlja ogromnu većinu celokupne objavljene pisane reči. "Zbog principa filmskog kadriranja crteža, koji je uveo Tezuki, manga se mnogo brže čita od klasičnog Zapadnog stripa. Razlog za njenu popularnost jeste i to što je jeftina, ali i to što je to jedini strip medij koji je odrastao sa svojom publikom", objašnjava Isidora Vlasak iz kluba "Sakurabana". "Na Zapadu je običaj da kad napuniš određeni broj godina, prestaješ da čitaš stripove zato što je to nezrelo i detinjasto, pa prelaziš na književnost ili na nešto drugo. Na Istoku je stvar takva da Tezuka, nakon neverovatnog uspeha *Novog ostrva sa blagom*, nije pustio svoju publiku da preraste njegovu mangu, već je počeo da radi ozbiljnije priče. Sada je sasvim normalno da odrasla osoba čita mange zbog toga što su teme postale ozbiljnije, složenije, odraslije, a manga jezik je ostao isti."

Interesantno je da je Dragan Stojković Piksi, srpski fudbaler, na završetku uspešne fudbalske karijere u Japanu, 2001. godine, na poklon dobio mangu posvećenu njegovoj sportskoj karijeri. Svoju mangu ima i Nikola Tesla čiji je autor Hirohiko Jojo Araki, koji je krajem osamdesetih godina prošlog veka započeo serijal biografskih mangi pod nazivom "Hronike bizarnog i ekscentričnog". Prva epizoda tog popularnog serijala bila je posvećena upravo ovom naučniku.

Za nastanak japanskih animiranih filmova, anima, odgovoran je pomenuti "otac mange" Osamu Tezuka, za njihov proboj izvan Japana Kacuhira Otoma, autor kultnog naučno fantastičnog animiranog filma *Akira* iz 1988, a za njihovo etabliranje Hajao Mijazaki, "japanski Volt Dizni", koji je za ostvarenje *Na krilima duhova* (*Spirited Away)* 2002. godine dobio Oskara za najbolji dugometražni animirani film. *M. R.*

Novo ostrvo sa blagom Osame Tezuke

Dragan Stojković Piksi u japanskoj mangi

Na krilima duhova Hajaoa Mijazakija

Japan Tobacco International – jedan od glavnih promotera japanske kulture i umetnosti u Srbiji

Japan u Srbiji

“Kao kompanija koja ima japanske korene, Japan Tobacco International se trudi da bude jedan od glavnih promotera japanske kulture i tradicije u Srbiji. Podržavamo umetnike koji svojim umećem i kreativnošću približavaju deo japanske tradicije i kulture domaćoj publici brišući tako granice između država i povezivajući različite kulture”, ističe Kristijan Kring, potpredsednik JTI za Zapadni Balkan

Katogi

Mineo Hajaši

Kazuhito Jamašita

Sakura

U vreme cvetanja trešanja, Japanci svoje obaveze ostavljaju postrani, odlaze u parkove u potrazi za mirom i odmorom i jednostavno uživaju u posmatranju otvaranja latica *Sakura* trešanja, verujući da im to donosi sreću i prosperitet. U želji da ovaj običaj zaživi kod nas, Japan Tobacco International poklonio je Srbiji vrtove japanskih trešanja.

Sakura je i naziv stipendije koju kompanija JTI u saradnji sa Ambasadom Japana dodeljuje svake godine studentima, postdiplomcima i istraživačima za najbolji istraživački rad na temu u vezi sa Japanom, i to iz oblasti ekonomije, prava, političkih nauka, filozofije, japanskog jezika i književnosti, kulture i umetnosti i Kaizen menadžmenta.

Šišimai

Ali, *Sakura* nije jedina japanska reč koju smo “prisvojili”. Tu su još *taiko, šamisen, jokobue* i *koto*, kao i *šišimai*.

Zahvaljujući kompaniji JTI i Ambasadi Japana, japanska muzičko-scenska grupa *Variki* nastupila je u Srbiji. Posetioci koncerta imali su priliku da uživaju u drevnom zvuku *taiko bubnjeva, šamisen gitare, jokobue flaute* i *koto japanske harfe,* a posebno oduševljenje publike izazvala je numera *Šišimai* koja u prevodu znači “ples lavova”. U Japanu se kaže “ako te ugrize plesač lavova nećeš se prehladiti, a ako si bolestan ozdravićeš”. Posle uspešnog koncerta u Beogradu, Variki je nastupio i u Senti, gde se nalazi JTI fabrika, i to u pozorištu čiju je rekonstrukciju pomogla kompanija.

Vrtovi japanskih trešanja, stipendije i koncert grupe Variki su samo deo niza aktivnosti koje JTI realizuje u cilju promocije japanske kulture. Čuveni japanski violončelista Mineo Hajaši, čija je višedecenijska karijera započela baš u Beogradu, uz podršku kompanije JTI održao je koncerte u Beogradu i Senti, kao i poznati japanski gitarista Kazuhito Jamašita.

Prilikom posete Srbiji, maestro Hajaši je rekao: “Uvek se sa posebnim emocijama vraćam u Beograd, jer ovo je grad koji je potpuno promenio moj život. Pobeda na beogradskom Međunarodnom festivalu violončela davne 1975. godine ohrabrila me je da postanem solista i od tada je moja karijera krenula uzbudljivijim tokom.”

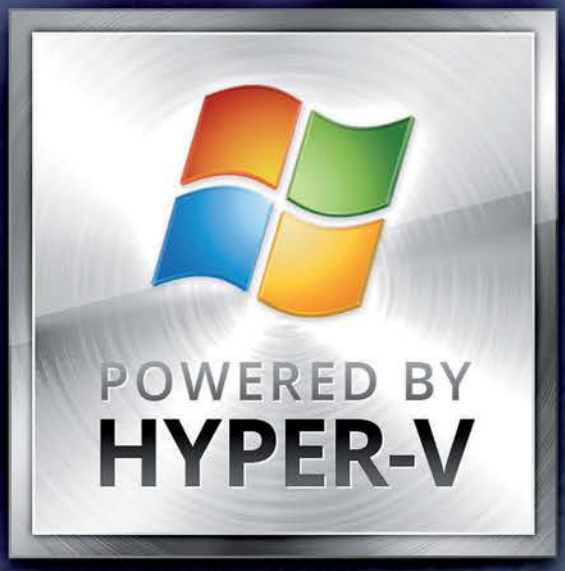
Kaizen

Kaizen je poslovna i životna filozofija koja dolazi iz Japana i koju kompanija JTI primenjuje od samog dolaska u Srbiju. Osnovno načelo Kaizena je stalni napredak. Masaki Imai, tvorac Kaizena, rekao je: “Kaizen znači da nijedan dan ne sme proći bez nekog poboljšanja, makar i najmanjeg.”

Kako bi raširila ideju Kaizena u Srbiji, kompanija JTI je na 53. Međunarodnom sajmu knjiga pružila priliku posetiocima da se prvi put upoznaju sa knjigom Masakija Imaija “Kaizen – ključ japanskog poslovnog uspeha” na srpskom jeziku. Tokom ove prestižne manifestacije, Japan je bio počasni gost, te je JTI tim povodom pomogao predstavljanje ove zemlje, a preko 150.000 posetilaca 53. Međunarodnog sajma knjiga imalo je priliku da se bolje upozna sa savremenom japanskom književnošću i izdavaštvom.

“Jedan od motiva zbog kojih JTI predano radi na promociji japanske kulture i umetnosti jeste produbljivanje odnosa između Srbije i tradicionalno prijateljskog Japana, a najbolji način da se to postigne je kroz saradnju na polju kulture i umetnosti. Iz tog razloga smo sa velikim zadovoljstvom podržali, između ostalog, i koncert "Muzičko veče srpsko-japanskog prijateljstva". JTI će i ubuduće nastaviti da pruža podršku ovakvim i sličnim projektima”, reči su Kristijana Kringa, potpredsednika kompanije Japan Tobacco International za Zapadni Balkan. ◂

NOVO!

HYPER-V SERVERI

VIRTUELNI WINDOWS SERVER
OD SAMO €35 MESEČNO

HYPER-V TEHNOLOGIJA ZA WINDOWS VIRTUELNE PRIVATNE SERVERE
PRUŽA NAJBOLJE PERFORMANSE I POUZDANOST

EUnet
PROFESSIONAL HOSTING

011 330 56 05 • WWW.EUNETHOSTING.COM/HYPER-V-SERVERI

Afere: Istraga u Dojče banci

Ringe, ringe,

Nemačkoj banci se na teret stavljaju pranje para, utaja poreza i ometanje pravde. U "aferi trgovine CO2-sertifikatima" uhapšeno je petoro službenika. Istraga je u toku, a niko ne može ni da pretpostavi kakvi će sve prljavi poslovi isplivati na površinu. Na njih najveća banka Nemačke očigledno nije bila nimalo gadljiva

RACIJA: Petsto službenika policije i poreske uprave upalo je u centralu Dojče banka u Frankfurtu na Majni

U sredu, 12. decembra, oko 500 službenika nemačke kriminalističke policije, poreske uprave i savezne policije upali su nenajavljeno u centralu Nemačke banke (*Deutsche Bank*) u Frankfurtu. Kolone policijskih vozila blokirale su obližnje ulice. Zaposleni privremeno nisu smeli da napuštaju zgradu niti da koriste liftove. Ulaze su kontrolisali naoružani uniformisani policajci. Istovremeno je izvršen pretres u mnogobrojnim poslovnim prostorima i stanovima u vlasništvu najveće nemačke banke, pored ostalog u Berlinu i Diseldorfu. Policija se nimalo nije trudila da bude diskretna, naprotiv: država je demonstrirala silu u nameri da okonča mutne rabote za koje se godinama sumnjiče službenici i vrh jednog od najprestižnijih finansijskih instituta na svetu.

U prvom naletu izdat je nalog za hapšenje petorice službenika zbog sumnje da su "utajivali porez, prali novac i pokušavali da ometaju pravdu". Ukupno se sumnjiči 25 saradnika. Zbog "utaje poreza" još u proleće 2010. je izvršena racija u Nemačkoj banci. Tada su očigledno imali dojavu: službenici banke su imali vremena da zataškaju sumnjiva poslovanja. Ovoga puta nije bilo upozorenja.

RINGIŠPIL: Tužilaštvo je povelo istragu zbog takozvanog ringišpila sa porezom na promet prilikom trgovine tzv. CO2-sertifikatima za emisiju štetnih gasova (vidi okvir Trgovina sertifikatima), principa kakav su ranije uspešno primenjivale bande prilikom trgovine automobilima ili mobilnim telefonima: prividne firme bi u inostranstvu kupovale robu i uvozile je bez izjave o porezu na promet, zatim ih preprodavale u više navrata, sve sa računom u koji je uključen i porez. Poslednja firma u ovakvom trgovinskom lancu zatim ponovo izvozi robu i od finansijskih vlasti traži povraćaj poreza na promet koji je navodno plaćen prilikom uvoza. Dok bi finansijska uprava u jednom trenutku postala sumnjičava, nestale bi i firme i novac. Reč je o nekoliko stotina miliona evra.

Ranije je ovaj sistem bio prilično rogobatan, jer su automobile ili mobilne telefone ipak morali da prvo uvoze, a zatim izvoze. A onda je došao pravilnik o pravima na zagađivanje čovekove okoline. Preduzeća koja koriste čistu, ili čistiju tehnologiju, mogla su da višak CO2-sertifikata bace na tržište. Tako je sada roba mogla da se prodaje samo na papiru, za nekoliko sati da promeni na desetine vlasnika. A usred svega toga: Dojče banka.

"CO2-bande" su, prema nemačkim novinama, ranije bile aktivne u Velikoj Britaniji. Kada je tamo leta 2009. ukinuto tržište emisionim sertifikatima, kriminalni posao se preselio u Nemačku.

Prema optužnici, trgovci Nemačke banke su

Foto: REUTERS

Afera "Ernst Štraser"

Austrijski političar Ernst Štraser, rođen 1956. godine, bio je od 2000. do 2004. ministar unutrašnjih poslova, od 2009. šef poslaničke grupe austrijske hrišćansko-narodne partije ÖVP u Evropskom parlamentu. Bio je i član saveta Austrijske državne štamparije, koja štampa sve pasoše, legitimacije, vozačke i saobraćajne dozvole u Austriji, ali i za naručioce iz inostranstva. Već je u tom svojstvu bio optužen za nekorektno vođenje poslova. Ostavku na sve političke funkcije je morao da podnese 2011. pošto ga je engleski list "Sandej tajms" optužio za korupciju. Afera je nazvana "pare za zakon" (*Cash-for-Laws)*. Štraser je, navodno, pristao da za novac, po 100.000 evra godišnje sa pet različitih strana, znači, pola miliona evra godišnje, utiče na evropsko zakonodavstvo po želji svojih nalogodavaca.

Novinari su svoje teze dokazivali tajno snimljenim video-filmovima sa sastanaka sa Štraserom, na kome je on od novinara koji su se lažno predstavljali primio mito, to jest keš.

Pred sudom u Beču proces je počeo 26. novembra ove godine. On se brani na originalan način, tvrdi da je odmah shvatio da ponuda nije ozbiljna, ali je posumnjao da iza nje stoje "određene obaveštajne strukture", a hteo je da povede sopstvenu istragu i sazna ko su. Međutim, tužilac je izveo dokaze i svedoke, članove Evropskog parlamenta i njihove sekretarice, koji potvrđuju da se Štraser interesovao za tok internih diskusija o nekim evropskim zakonima i odredbama i podnosio predloge u kontekstu svojih tajanstvenih partnera, osim toga je neverovatno da nikog drugog nije obavestio o svojim sumnjama i radnjama.

Suđenje je u toku. Na osnovu austrijskih zakona Štraseru preti do deset godina zatvora ako se dokaže makar samo namera da za honorar pokušava da utiče na donošenje zakona u Evropskom parlamentu, čak iako ni u jednom slučaju nije postigao neki konkretni uspeh.

Austrijski mediji tom procesu posvećuju veliku pažnju i ukazuju na nekoliko drugih afera u koje je Ernst Štraser navodno bio umešan, a koje se nisu završile presudom suda. Napisi o tome obavezno se završavaju rečenicom: "Do pravosnažne presude važi pretpostavka da je optuženi nevin."

u sprezi sa kriminalcima iz pola Evrope i Persijskog zaliva takvom brzinom ukrug kupovali i prodavali sertifikate za emisiju štetnih gasova, da se finansijskim vlastima zavrtelo u glavi, da su izgubili uvid u to što se dešava i firmama koje su učestvovale u "ringišpilu" davale veći povraćaj poreza na promet nego što su one prethodno platile.

Istraga se vodi i protiv šefa Nemačke banke Jirgena Fičena i šefa finansijskog odbora Štefana Krauzea, zato što se njihov potpis nalazi na izjavi za porez na promet Nemačke banke iz 2009. godine. A upravo je Fičen trebalo da popravi imidž Nemačke banke, da bi glavni čovek za *investment banking* Anshu Jain mogao nesmetano da se bavi riskantnim poslovima. Tužilaštvo tvrdi ►

Trgovina sertifikatima

Ideju da bi moglo da se trguje pravom za emisiju štetnih gasova prvi je još 1966. imao ekonomista Tomas Kroker sa univerziteta Viskonsin-Milvoki. Potom je J. H. Dejls u svojoj knjizi *Pollution, Property and Prices* predložio da se uredi tržište za prava na zagađivanje.

Trgovina pravima za emisiju štetnih gasova danas se ustoličila kao instrument politike za očuvanje čovekove okoline i zaštite klime. Svako preduzeće koje emituje štetne gasove mora da poseduje validan sertifikat koliko tona, na primer ugljendioksida, sme da emituje. Na osnovu toga se određuje porez na zaštitu čovekove okoline.

Prethodno se utvrđuje kolika je količina emisije štetnih gasova u kom vremenskom periodu maksimalno dozvoljena u određenoj regiji. Ako, na primer, neko preduzeće uvede zelene tehnologije, može svoj sertifikat za emisiju štetnih gasova da proda na tržištu.

Cenu određuje odnos ponude i potražnje.

Afera "Julius Majnl"

"Julius Majnl" je jedna od najpoznatijih firmi u Austriji. Osnovana 1862. u Beču kao pržionica kafe, malo-pomalo izrasla u imperiju koja je pred početak Drugog svetskog rata 1939. širom Evrope imala preko hiljadu filijala, objekata maloprodaje ili samoposluga. U Beču postoji čak i ulica Juliusa Majnla.

Vlasnici, a kasnije, kad je osnovano akcionarsko društvo "Julius Majnl", predsednici upravnog odbora, redom su postajali najstariji sinovi očeva koji bi uvek bivali kršteni *Julius*. Julius Majnl V, rođen 1959, preuzeo je rukovodstvo posle smrti svog oca 1983. godine. Njemu je dosadio posao na malo pa je sve prodavnice prodao drugim lancima prehrambenih proizvoda kao što su "Špar" i "Bila" zadržavši samo jednu uglednu i superluksuznu prodavnicu delikatesa sa kafanom, mogućnošću degustacija i restoranom u centru Beča na Grabenu.

Već je ranije postojala "Majnlova banka", osnovana su i razna druga preduzeća kao što je *Investmend fond Majnl european land*, koje je promenilo ime u *Atrium Real Estate*, *Meiln international power*, *Majnl airport international* sa sedištima u egzotičnim zemljama, pored ostalog i na otoku Džersi koje je donekle povezano sa Velikom Britanijom, ali je nezavisna državica sa manje od 100.000 stanovnika.

Julius Majnl V iznenada je uhapšen 1. aprila 2009. u svojoj vili u Beču. Javni tužilac je tvrdio da ga je tog trenutka njegov privatni avion tipa "falkon-2000", spreman za poletanje, već čekao na aerodromu, što su advokati posle porekli. Optužba je veoma komplikovana, uglavnom se zasniva na prevari i pravnom pojmu "nevernosti".

Untreue, što donekle odgovara našem pravnom pojmu zloupotrebe službenog položaja. Prema optužbi je posle poreskih mahinacija i međusobnog otkupljivanja raznih Majnlovih preduzeća sam Julius na svoj privatni račun izvukao 225 miliona evra.

Optuženi je pušten da se brani sa slobode za najveću ikada izrečenu kauciju u Austriju – za 100 miliona evra. Preko svojih advokata iz zatvora uspeo je da taj iznos čim je određena visina kaucije pribavi za jedan sat iz Lihtenštajna. Ta suma posle tri i po godine još uvek leži na posebnom računu države, a proces nije završen.

Afera "Mensdorf-Puji"

Alsfons Mensdorf-Puji rođen je 1953. godine u porodici koja je vekovima nosila grofovsku titulu (u Austriji je od 1918. plemstvo ukinuto i plemićke titule ne smeju da se koriste). Za prijatelje je gospodin Alfons ipak i nadalje grof Mensdorf-Puji.

Posle brojnih afera u koje je bio umešan, pa i izvođen pred sudove, 12. decembra je u Beču počeo novi proces zbog pranja novca, lažnog svedočenja i unošenja lažnih dokaznih predmeta u drugim procesima. Njemu se na teret stavlja i da je između 2006. i 2009. godine preko Mađarske oprao 3,126 milijardi evra, uglavnom novca kojim su se korumpirali političari u raznim državama.

Mensdorf-Puji navodi da je veleposednik i vlasnik lovišta, međutim, pretežno se bavio prodajom, lobiranjem i podmićivanjem političara u vezi sa nabavkom naoružanja i vojnih aviona. Tako je izvesno vreme kao "lobista" radio za britansku firmu BAE-Systems, koja je sa 93.500 zaposlenih u 20 država drugi najveći izvoznik oružja na svetu. Zbog poslova u vezi s tom firmom je 2010. uhapšen u Londonu, pa pušten uz kauciju od 570.000 evra. Taj proces je umrtvljen navodno na osnovu pritiska engleske vlade u interesu Velike Britanije.

Mensdorf-Puji se pominje u vezi sa korupcijama u Švedskoj i Švajcarskoj, Češkoj i Mađarskoj, za prodaju aviona lovaca "*SAAB*-gripen" i "Eurofighter" i afera u brojnim preduzećima od evropskog značaja, kao što su Siemens, Austrijski telekom, austrijska naftna kompanija ÖMV i druga.

U žutoj štampi bilo je mnogo podataka i fotografija čuvenih lovova i terevenki priređenih na porodičnom imanju Mensdorf-Pujievih.

da se u toj izjavi pojavljuje 310 miliona evra od povraćaja na porez, što je moglo da bude ostvareno samo manipulacijama lanca prevaranata. I brokeri Nemačke banke navodno su sarađivali sa njima prilikom trgovine spomenutih sertifikata za emisiju štetnih gasova.

DOBRODOŠLI U DOJČE BANKU: Nakon međunarodne istrage zbog manipulacija sa liborom i optužbi da je da je u bilansima prikrivala gubitke od američkih hipotekarnih papira, sada Nemačku banku bije glas da je otvorena za prljave poslove, samo ako donose profit. Neka nekredibilna firma hoće da se upusti u prljave poslove, ali joj je za to potreban račun u banci. Dok su drugi finansijski instituti bili daleko obazriviji, Dojče banka nije bila nimalo gadljiva na očigledno sumnjive poslove, dapače, saradnici ove banke su aktivno pomagali u realizaciji ilegalnih poslova.

Prema jednoj presudi Frankfurtskog suda iz prošle godine, Nemačka banka jednostavno nije htela da zna u kakvu vrstu trgovine se upušta. Na primer, neka firma za proizvodnju nameštaja hoće da se bavi trgovinom sertifikata za emisiju štetnih gasova i navodi iz vedra neba gigantski obim trgovine; neka druga firma hoće poslovni račun, iako nema ni kancelariju; šef neke firme, koji ne govori nemački, potpisuje bankarske papire na nemačkom, koji prethodno nisu prevedeni.... Nikakav problem! Svi su bili dobrodošli u Dojče banci. Nisu traženi ni papiri za menadžment rizika.

U decembru 2011. pokrajinski sud u Frankfurtu osudio je šestoricu muškaraca na zatvorske kazne. Oni su priznali da su preko trgovine pravima za zagađivanje vazduha koja prevazilazi granice Evrope utajili najmanje 230 miliona evra poreza na promet. Poslovi su se odvijali preko Nemačke banke. Još prilikom istraga 2010. godine su službenici ove banke sumnjičeni za poresku prevaru. Trgovci Nemačke banke su, navodno, sarađivali sa jednom međunarodnom bandom prilikom trgovine sa CO_2-sertifikatima, što je Nemačku oštetilo za više stotina miliona evra.

Za Nemce nije nimalo utešno što raznorazne afere potresaju i susednu Austriju (vidi okvire), čije je tržište najdirektnije povezano sa nemačkim. A možda je mala uteha za građane Srbije kada vide šta se dešava u dve zemlje, koje spadaju među najuređenije pravne države na svetu.

Pri svemu tome još nije utvrđeno da li je pravilnik o trgovini sa CO_2-srtifikatima uopšte doprineo da se smanji zagađenje vazduha. ◂

Andrej Ivanji

Dolazi revizor

Evropska centralna banka dobija ovlašćenja da kontroliše 200 najvećih banaka u evrozoni, a 6000 manjih banaka biće pod kontrolom nacionalnih regulatora koji moraju da rade po jedinstvenom uputstvu

DOGOVOR U ZORU 13. decembra: nakon celonoćnih maratonskih razgovora ministri finansija evrozone morali su da naprave niz kompromisa da bi postigli sporazum o centralnoj superviziji 200 banaka u 17 zemalja evrozone, to jest o tome da Evropska centralna banka (ECB) dobije slična ovlašćenja kao američki Fed.

Inicijalno su Francuska i Evropska komisija tražile da se toj kontroli Evropske centralne banke podvrgne 6000 banaka, ali se posle pogađanja, pregovora i lomljenja ruku, Francuska na kraju složila da se centralnoj kontroli direktno podvrgnu samo banke čija je aktiva veća od 30 milijardi evra, glavni prekogranični zajmodavci i institucije koje pomaže država, a da manje banke kontrolišu nacionalna regulatorna tela. Uloga nacionalnih supervizora biće utoliko veća ukoliko su banke manje, ali će i oni morati da se drže pravila definisanih u Bazelu i u Frankfurtu.

Nemačka je, s jedne strane u nastojanju da Centralna banka bude što efikasnija, a s druge strane pod pritiskom moćnog domaćeg bankarskog lobija, nastojala da zaštiti sopstvene mnogobrojne štedionice od čvršćeg preispitivanja, pa je tražila da se redukuje lista kontrolisanih banaka.

Na kraju se i Nemačka složila da ECB sa sedištem u Frankfurtu dobije diskreciono pravo da izvrši superviziju poslovanja bilo koje od 6000 manjih banaka tek u slučaju da neka od njih zapadne u probleme ili ako ECB proceni da se neka banka upustila u rizično pozajmljivanje novca. U tom slučaju može i da je zatvori.

VEĆA INTEGRACIJA: Nova ovlašćenja Evropske centralne banke trebalo bi da pomognu da se povrati poverenje i da se oživi međubankarsko pozajmljivanje novca, tvrdi predsednik ECB-a Mario Dragi. Skovan je i novi termin za to – "ujedinjavanje suvereniteta" (*pooling sovereignty*).

Novi dogovor omogućuje da evropski fond, nazvan Evropski mehanizam za stabilizaciju (*European Stability Mechanism*), direktno upumpa novac u ugrožene banke. Kristijan Šulc iz nemačke banke Berenberg izjavio je da je to bez sumnje istorijski sporazum, jer vodi većoj integraciji. On tvrdi da ta mera ograničavanja nacionalnog suvereniteta može da učini zemlje nezavisnijim nego što je to sada slučaj, zato što najveće nacionalne banke mogu da budu spasavane od strane cele evrozone.

KONTROLA: Šef ECB Mario Dragi Foto: REUTERS

Mere će stupiti na snagu u martu 2014, a pre toga bi ECB morao da zaposli neophodno osoblje i da propiše kako će obavljati novu funkciju. Planira se da se, pre nego što počne evropska bankarska supervizija, obavi koordinisani stres test po novim pravilima Bazelskog komiteta za bankarsku superviziju. Morao bi da se definiše legalni okvir te bankarske unije, koju bi usvojio Evropski parlament.

TEŠKOĆE: Svaka zemlja – posebno Nemačka, u kojoj se održavaju izbori u septembru 2013. – može da stavi veto na takvo spasavanje bilo koje banke. Izbori u Nemačkoj stvaraće napetost u saveznom parlamentu Bundestagu, koji po nemačkom ustavu mora da glasa o promenama te vrste.

Dogovor dolazi nakon godinu dana dugog sporenja o "upravljanju krizom" u Grčkoj, koja je ekviliblirala blizu tačke bankrota na kojoj može biti izbrisana sa spiska evrozone. Pošto su istovremeno sa odlukom o superviziji evropski ministri finansija odlučili da odobre 50 milijardi evra za Grčku, njen premijer Antonis Samaras izjavljuje: "Ovo je veliki dan za Grčku, ali i za Evropu."

Vesti, međutim, ne govore da je "požarni put" ka izlazu raščišćen. Godina 2013. preti da bude četvrta zaredom krizna godina u EU. U Briselu i Frankfurtu se pažljivo prati namera Silvija Berluskonija da se bori na sledećim italijanskim parlamentarnim izborima početkom naredne godine nakon što je Mario Monti podneo ostavku na mesto šefa vlade, zato što mu je Berluskoni uskratio podršku. Berluskonijevo izborno obećanje će verovatno biti – preispitivanje aranžmana koje je zaključio Monti. Berluskoni je "javio" da se vraća: tog četvrtka 13. decembra prisustvovao je samitu šefova desnih partija u Briselu.

Na stolu je još uvek i spasavanje Španije, koja traži 39,5 milijardi evra iz evropskih fondova da bi rekapitalizovala svoje ugrožene banke, dok njen premijer Rahoj, koji ima podršku biznis lobija, još ne traži spasavanje državnih finansija, mada ne isključuje mogućnost da od Evropske centralne banke zatraži pojas za spasavanje – "ako to bude u interesu španskog naroda".

Tu je i Portugal, koji, prema izveštaju Rojtersa, zapada u najgoru recesiju u protekle tri decenije, u kome se gomilaju bankroti i loši zajmovi, u kome su nakon usvajanja paketa štednje radi dobijanja 12 milijardi evra za dokapitalizaciju banaka u maju 2011. porezi povećani za 30 procenata, a stopa nezaposlenosti za četiri procenta. Tu je Irska...

Evropskim novogovorom rečeno, biće potrebna duga i tegobna mapa puta i značajna posvećenost u čitavoj evrozoni, a i van evrozone, što neće biti lako, na primer, u Britaniji, u kojoj bi brojna evroskeptična populacija mogla da digne glas.

Svaki korak ka čvršćoj uniji znači prenošenje dela nacionalnog suvereniteta na EU i izaziva političke konflikte, pa se to posebno može očekivati u vreme ekonomskih teškoća i visoke nezaposlenosti. ◂

M. M.

Fotografije: Reuters

Masakr u Konektikatu

Pucnji koji su potresli Ameriku

Amerika je u šoku nakon masovnog ubistva školske dece u Njutaunu. Baš kao i nakon ranijih sličnih tragedija, i sada se rasplamsava rasprava o jednoj od ustavom zagarantovanih "američkih sloboda" – slobodnoj prodaji, kupovini i slobodnom nošenju najrazličitijeg vatrenog oružja. Između masakara po tom pitanju nije se dešavalo ništa

Prošlonedeljna tragedija u Njutaunu šokirala je i uzdrmala "zemlju pištolja" – Ameriku. Dvadesetogodišnji Adam Lanca je u osnovnoj školi u Sendi Huku, u šumovitom delu Njutauna u američkoj državi Konektikat, u petak, 15. decembra ujutru, u predbožićnoj atmosferi ubio 26 osoba, od toga dvadesetoro dece. U gradiću u kome svako svakoga zna sada postavljaju samo jedno pitanje: Zašto?

Vrata škole su bila zaključana u 9.30 ujutru, kao svakog dana nakon što deci počne nastava. Početkom godine ta škola sa 450 đaka, koja ima i obdanište, usavršila je svoj bezbednosni protokol po kome se od posetilaca zahteva da se pre ulaska u školu najave i da budu vizuelno identifikovani preko video-monitora. Adam je zaustavljen, neko ga je prepoznao, ali on je, slomivši staklena vrata, probio put u školsku zgradu. Nosio je zaštitnu uniformu i prsluk. Uz sebe je imao dva pištolja i pušku. Najpre u jednoj učionici, a zatim u drugoj, kišom metaka zasuo je decu koja su bespomoćno pokušavala da se sakriju ispod školskih klupa. Neke je pogodio i po 11 puta. Bio je monstruozno efikasan. Kad je policija nakon masakra ušla u školu, našla je samo jednu ranjenu osobu. Ubijena deca su stara između 7 i 12 godina.

Kad je pucnjava počela bio je uključen školski razglasni sistem preko koga se čula užasna buka od puščane vatre, pa su nastavnici potrčali i bespomoćno pokušavali da zaustave ubicu. Sve odrasle žrtve su bile žene: direktorka škole, školski psiholog, školski lekar, bibliotekarka i učiteljice izgubile su život postavivši se između svojih đaka i ubice.

Viktorija Soto sakrila je četrnaestoro dece u kupatilo i rekla im da budu tiha. Kad je Lanca ušao u njenu učionicu ona mu je rekla da su deca u sali. Međutim, nekoliko preplašenih đaka je u strahu potrčalo iz skloništa. On je pucao. Soto se postavila između napadača i dece i ubijena je. En Mari Marfi, koja je radila s decom s posebnim potrebama, telom je pokušala da zaštiti šestogodišnjeg Dilana Hoklija od metaka, ali su ubijeni i ona i nesrećno dete. Pijetet prema požrtvovanim učiteljicama došao je posle teškog šoka koji je potresao Amerikance.

Lokalni pastor ispričao je novinarima da su po prestanku pucnjave deca sva u krvi počela da beže od strašnog prizora. Kad je stigla do svoje majke, jedna devojčica je rekla:

“Mama, ja sam OK, ali svi moji prijatelji su mrtvi.” Deca su opisivala napadača kao veoma besnog čoveka.

Sveštenici i psiholozi pokušavali su da uteše ucveljene roditelje i odmah započeli dug proces rehabilitacije preživele dece nakon teške traume.

To je drugi po broju žrtava masakr dece u osnovnim školama u istoriji SAD, posle masakra 2007. na Tehničkom univerzitetu Virdžinije u Bleksburgu, kada je napadač Čo Seung Hui (23), naoružan sa dva pištolja, ubio 32 i ranio petnaestoro ljudi, da bi na kraju podigao ruku na sebe. Sličan napad na decu u osnovnim školama zabeležen je 1927. u Mičigenu kada je ubijeno 58 osoba, od toga 38 dece...

Policija nema ideju o tome zašto je Adam Lanca pobio toliku decu. Nema čvrstih indicija da bi to mogao da bude jedan od motiva koje socijalni psiholozi obično pominju kao motiv: pervertirana osveta, skretanje pažnje, želja za slavom. Prvi medijski izveštaji da je Adamova majka radila u školi u kojoj je on masakrirao 26 osoba nisu se pokazali tačnim. Neki kažu da je Adam imao nekakvu prepirku sa psihologom i direktorom škole, ali policija to ne potvrđuje.

Kad je prestao da puca, Adam Lanza je izvršio samoubistvo. Masovna ubistva poput ovog se inače obično završavaju smrću izvršioca – ili se na kraju tragedije ubije, ili ga likvidira policija.

Psihijatri Rid Meloj, sa Medicinske škole u San Dijegu, i Antoni Hempel, sa Teksaškog univerziteta, našli su da se oko 70 odsto mladih masovnih ubica može nazvati usamljenicima, 62 odsto je koristilo alkohol ili drogu, mnogi od njih imali su nasilne fantazije. Samo 23 odsto bilo je hospitalizovano na psihijatriji, ili imalo najmanje jednu posetu stručnjaku za mentalno zdravlje, a samo šest odsto imalo je dijagnozu psihoze.

PORODIČNI PROFIL: U Send Huku dugo nije bilo nasilja, ali pamti se jedan usamljeni drastičan slučaj kada je jedna žena raskomadana na testerom.

Adamova žrtva je najpre bila njegova majka Nensi Lanca. Nakon što je sa četiri metka u glavu ubio majku dok je u pidžami ležala u krevetu u kući u kojoj su živeli, slupao je hard drajv svog kompjutera, a do škole u kojoj će pucati u decu se odvezao automobilom. Kod sebe je imao dokumenta svog starijeg brata.

Adamova majka Nansi Džin Čempion-Bini, odrasla je u porodičnoj staroj farmerskoj kući podignutoj oko 1740. godine u Novoj Engleskoj.

ZAŠTO: Žrtve masovnog ubistva

Njena majka bila je školska medicinska sestra. Nakon što se 1981. udala za Pitera Lancu, napravili su kuću blizu njenog porodičnog doma. Godine 1988. dobili su sina Rajana, a četiri godine kasnije Adama. Nensi, koja je radila u bostonskom finansijskom distriktu, postala je, za američke prilike uobičajeno, “majka koja ostaje kod kuće”.

Sudeći po dokumentima koje policija prikuplja da bi došla do portreta porodice, Piter i Nensi su se razveli pre tri godine. Spolja gledano, bili su srećan par – on je radio u firmi Dženeral elektrik, ona kratko u osiguravajućoj kući “Džon Henkok”. Preselili su se u Njutaun. Peter je putovao u Njujork gde je bio neki funkcioner u Dženeral elektriku. Međutim, njihov teški sin je imao malo prijatelja i teškoće u školi pa i u svom tinejdžerskom priagođavanju. To je opterećivalo njihovu psihu. Adam Lanca i njegov brat su po nekim opisima bili mirna deca, a po drugim izveštajima Adam je bio usamljen, inteligentan, ali nervozan. Patio je, navodno od autizma, odnosno od aspegerovog sindroma i imao je problema u socijalnoj interakciji. Objavljivljanje tog podatka u mejnstrim medijima kritikovali su advokati autista, prigovorivši da se tako autistima pripisuju osobine koje oni uopšte nemaju.

Porodica se raspala. Rajan Lanca je diplomirao na koledžu i preselio se u Njujork. Nensi je imala zdravstvene probleme – multipla sklerozu – i išla je na tretman u Njujork. Njegov otac Piter Lanca plaćao je veliku alimentaciju.

Adam je studirao od 2008. na Državnom univerzitetu Zapadnog Konektikata. Ostao je s majkom koju opisuju kao zaštitničku osobu. Ona se okrenula neobičnim navikama. Vodila je problematičnog sina na streljačka takmičenja, a prema zvaničniku Biroa za alkohol, duvan, oružje i eksplozive, koga citira “Vašington post”, zajedno su pucali iz revolvera. Prema “Njujork magazinu”, Nensi je bila *survivalist*: svoju kuću je pretvorila u tvrđavu sa zalihom oružja i hranom za slučaj moguće apokalipse ili ekonomskog sloma. Adamov ujak je policajac.

ARSENAL: Oružje koje je Lanca upotrebio, poluatomatska puška 223 “bušmaster XM-15”, poluatomatski pištolji “a glok” kalibra 10-milimetra i 9-milimatrski “sig sauer”, registrovano je na njegovu majku, koja je prema nekim izveštajima bila ljubitelj oružja. Municija koju je Adam koristio bila je takva da nanosi veoma teške povrede. U školi je posle pucnjave ostalo rasuto mnogo neupotrebljene municije.

Dok je predsednik SAD Barak Obama sa suzama u očima, u petak, 16. decembra, govorio o tom zločinu i osuđivao ga, stajao je upravo u sobi za konferencije “Džejms Brejdi” u Beloj ►

JA IMAM TALENT!
NEDELJOM, U 21.00 NA RTS1
Медијски јавни сервис Србије

kući, nazvanoj po bivšem sekretaru za štampu u Reganovoj vladi, koji je bio ozbiljno ranjen kada je naoružani čovek 1981. godine napao tadašnjeg predsednika. Od tada, njegovo ime je postalo sinonim za kontrolu oružja.

Brejdijev zakon, koji je potpisao Bil Klinton 1993, zahteva da diskretno budu ispitani oni koji kupuju oružje od dilera, proizvođača ili uvoznika. Oružje se ne sme prodati beguncima od pravde, otpuštenima iz vojske, onima koji koriste nedozvoljene supstance, onima koji su označeni kao mentalno defektni, koji su bili u ludnicama, koji u Americi borave ilegalno, koji su se odrekli američkog državljanstva... FBI je krenuo da kontroliše dilere oružja. Poslednja značajnija uredba, zabrana posedovanja poluatomatskog oružja, istekla je 2004. godine.

Predsednik Obama je rekao da će učiniti sve što je u moći Bele kuće da se spreči ponavljanje sličnih tragedija u budućnosti. Nije precizirao šta će učiniti. Senatori Dajana Fejnstin i Džo Liberman tražili su da se zabrani posedovanje vojničkih pušaka i to prvog dana nakon početka zasedanja novog kongresa. U roku od petnaestak časova nakon masakra, 100.000 Amerikanaca je potpisalo peticiju *We the People*, kojom se traži nacionalna debata o kontroli oružja. Na Kapitol hilu demonstranti su nosili transparente "Stop NRA!"

Obama se u prethodnoj kampanji zalagao za restriktivniju politiku kad je u pitanju posedovanje oružja, ali je do sada ovom problemu prilazio s rezervom. Posle tragedije u Konektikatu naglasio je da je ovo četvrti sličan događaj u toku njegovog mandata i da je masakr u Konektikatu neuspeh politike i nacionalni neuspeh.

DRUŠTVO PIŠTOLJA: On kaže da se ovim masakrom osporava i glavni argument lobija zagovornika slobodnog nošenja oružja, jer drugi amandman američkog Ustava na koji se oni pozivaju – nije dozvola za ubijanje. Drugi amandman na američki ustav usvojen 1791. govori o pravu građana da nose oružje.

"Vašington post", kao i drugi američki listovi, prenosi da su organizacije koje podržavaju pravo na oružje, često na pobedničkoj strani, jer je "Amerika – društvo pištolja". Glavno pitanje je kako će Nacionalna asocijacija za vatreno oružje (NRA) reagovati na moguće restrikcije posedovanja oružja?

"Vašington post" navodi da je glavni razlog nevoljnog prihvatanja tih restrikcija, i kod demokrata i kod republikanaca, to što NRA, koja ima veliki broj pristalica, igra važnu ulogu u trci za Belu kuću. NRA, kao glavni zagovornik prava na oružje, ima oko četiri miliona članova. Izgleda da je u toku poslednje predsedničke kampanje uticala na to da se o oružju ne raspravlja. Kontrola naoružanja bila je tema u samo jednoj TV-debati Romnija i Obame. Tada Romni nije podržao ideju o donošenju novih zakona o kontroli oružja (oduzimanje nelegalnog oružja i proglašavanje određene vrste oružja nelegalnim). Obama je istakao da bi postojeći zakoni trebalo da se sprovode.

AMERIČKI NAČIN ŽIVOTA: Sa revolverom u kafanu

Masakr u Konektikatu potresa američko društvo, pa i neke zagovornike slobodnog posedovanja oružja. "Čikago tribjun" deli gledište ostalih američkih listova. "Uticaj NRA na Kapitol Hilu opada". Među pristalicama pokretanja uredbi o ograničavanju prava na oružje je gradonačelnik Njujorka Majkl Blumberg, koji se u petak, 14. decembra, prvi založio za javnu raspravu o "vaskrsnuću" novog zakona o kontroli oružja. Tokom izbora 2010. Blumberg je potrošio milione dolara u svom PAC-u (veoma aktivna politička organizacije koja se bavi propagiranjem za ili protiv nečega – kandidata, inicijativa i zakona), podržavajući kandidate obe partije u stavovima o kontrolisanju oružja. Takođe, Blumberg utiče na Obamu, govoreći mu da bi kontrola oružja trebalo da zauzme prvo mesto na listi prioriteta.

"Vašington post" smatra da je glavna aktivistkinja za kontrolu oružja verovatno senatorka Karolin Mekartni, čiji je suprug ubijen, a sin teško ranjen u otvorenoj paljbi u vozu na Long Ajlendu 1993. I da bi ona mogla biti glavni pokretač i govornik u budućim debatama o oružju.

Senator Džo Mekin, konzervativni demokrata i član NRA, međutim, o oružju kaže: "Ne znam nikog iz Asocijacije ko iznosi oružje van sportskog terena i ne znam nikog kome je potrebno 30 metaka u šaržeru za lov." Pozvao je sve lidere na razgovor o vatrenom oružju, mentalnom zdravlju i o kulturi – i o promeni odnosa naroda prema oružju. "Milioni građana u SAD su ponosni vlasnici oružja, koji se odgovorno ponašaju, ali masakr nad decom menja sve. Menja Ameriku. Ovo nikada nismo videli!" Dok je bio guverner zapadne Virdžinije zabranio je oduzimanje oružja u toku vanrednog stanja zavedenog posle masakra na Tehničkom univerzitetu, a NRA ga je tada pohvalila, jer štiti vlasnike oružja.

Kongresmen Luj Gomert, protivnik kontrole, smatra da je potrebno više oružja, a ne više kontrole. U nedelju 16. decembra on je na "Foks njuzu" izjavio da žali što ubijena direktorka u kancelariji nije imala pušku, koju bi mogla da upotrebi i spasi decu i sebe.

Najnovije ankete povodom slučaja u osnovnoj školi u Sendi Huku pokazuju promenu stavova kod građana o kontroli nad oružjem, pa se povećava broj onih koji smatraju da nesmetan protok oružja zapravo umanjuje slobodu, a da oružje lako zapadne u ruke mentalno poremećenih osoba. ◂

Selena Latinović
Milan Milošević

Severna Koreja

Mali Kim je veliki kockar

Pjongjang uspešno je po prvi put lansirao raketu u svemir. Dok Korejci slave pobedu svog mladog vođe, SAD po inerciji najavljuju nove sankcije zbog "neprijateljskog nuklearnog programa". Ni sa trećim predstavnikom komunističke dinastije Kim ništa se nije promenilo

VOĐA I KOMANDANT: Kim Džong Un Foto: REUTERS

Prvu godišnjicu smrti nekadašnjeg lidera Kim Džong Ila Severna Koreja dočekala je bez masovne histerije kakva ju je zahvatila kada je preminuo. Danas, godinu dana kasnije, ljudi se nisu kao onda bacali po pločnicima i ridali. Na snimcima Severnokorejske centralne novinske agencije (KCNA) vidi se kako ljudi nadiru na gradski trg u centru Pjongjanga pred gigantske statue Kim Džong Ila i njegovog oca, Kim Il Sunga, takođe i oca Severne Koreje. Ostavljaju cveće i u tišini se brzo okreću i odlaze. Nove slike iz Severne Koreje znatno su mirnije. To su ljudi koji imaju novog vođu i sigurnu budućnost – ma šta mi, a pogotovo Zapad, mislili o tome.

Samo nekoliko dana pre obeležavanja godišnjice smrti Dragog vođe i godišnjice nove vlasti koju predvodi njegov sin, mladi Kim Džong Un, Pjongjang je uspeo da lansira raketu koja je ka orbiti ponela satelit. Ovaj projekat godinama je bio jedan od prioriteta Severne Koreje, ali je tek za vladavine najmlađeg Kima uspešno ostvaren. Tim povodom na ulicama Pjongjanga vojnici su marširali, a civili su zaigrali od sreće – njihov novi mladi vođa Kim Džong Un je pobedio.

Zapadna štampa odaje priznanje dvadesetdevetogodišnjem Kimu da se hrabro kockao, jer se samo osam meseci pošto se osramotio neuspelim lansiranjem rakete ponovo usudio da pokuša istu stvar. Možda su njegov potez osudile mnoge vlade sveta i međunarodne organizacije, ali kod kuće on je ustoličen za moćnog i sposobnog vođu koji je opravdao svoje nasleđe.

I dok Pjongjang ponavlja da se radi o radnom satelitu koji će služiti za nadgledanje vremenskih prilika i useva, Vašington tvrdi da je lansiranje satelita isprobavanje i demonstracija tehnologije projektila dugog dometa, koju Ujedinjene nacije zabranjuju. Ovako, pod velom naučnoistraživačkog pohoda, smatra Amerika, Pjongjang može nesmetano da vežba kako da dobaci rakete do susednog kontinenta ili država.

Kao i mnogo puta do sad, najave lansiranja satelita bile su povod za razmenu pretnji i ucena: SAD su kritikovale namere Pjongjanga da se domogne nuklearnog oružja i balističkih projektila tvrdeći da ova azijska zemlja ugrožava bezbednost u svetu. Pjongjang je najavio da će nastaviti da razvija svoj nuklearni program ukoliko Vašington ne okonča neprijateljsku politiku prema Severnoj Koreji.

PRITISAK AMERIKE: Lansiranje rakete ipak je shvaćeno dosta ozbiljnije od prethodnih najava i neuspelih pokušaja. Severna Koreja je

dokazala da, uz sve siromaštvo i zatvorenost, poseduje makar bazičnu tehnologiju za ovakve poduhvate. Njihove pretnje sada zvuče mnogo uverljivije.

U tom svetlu stigle su i mnogo oštrije reakcije. Portparolka Stejt departmenta Viktorija Nulend izjavila je da Americi ostaje samo da još više izoluje režim u Pjongjangu pošto je uprkos zabrani UN lansirao rakete. O novom, ko zna kom po redu pokretanja šestostranih pregovora (Amerika, Japan, Kina, Severna Koreja, Južna Koreja, Rusija) o nuklearnom programu Pjongjanga, nema ni govora, dodala je Nulend.

Ovi pregovori poslednji put su intenzivnije pokrenuti 2009. godine, a nakon smrti Kim Džong Ila pre godinu dana SAD su pokušale da ih nastave sa novim vođom. Sva očekivanja pala su u vodu kada je u aprilu ove godine Pjongjang nastavio tradiciju pokušavajući da lansira istu ovu raketu dalekog dometa, ali bez mnogo uspeha jer se ona raspala ubrzo po poletanju.

Inače, uobičajeni raniji tok pregovora bio je razmena hrane i nafte u zamenu za postepeno zatvaranje nuklearnih postrojenja u Koreji. Pjongjang je na to pristajao zbog povremenih perioda velike gladi i nemaštine koji su nastupali nakon velikih kiša i poplava. Svaki njihov korak ka razoružanju plaćan je tonama osnovnih životnih potrepština.

"Ostaje nam da i dalje povećavamo pritisak na severnokorejski režim i razmatramo najbolji način da to učinimo, bilateralno i sa našim saveznicima, i činimo to sve dok oni ne shvate poruku. Dodatno ćemo izolovati ovaj režim", rekla je Nulend na konferenciji za štampu u Stejt departmentu. Najveći protivnik ovakve američke politike je Kina kojoj su tradicionalno dobri odnosi sa Pjongjangom već dugo kec u rukavu.

Evropska unija, s druge strane, vodi sličnu politiku kao i SAD. Neposredno pred lansiranje rakete visoka predstavnica EU za spoljnu politiku i bezbednost Ketrin Ešton saopštila je da je to provokacija i da bi takav potez mogao da dovede do dalje izolacije Severne Koreje i ugrozi diplomatske napore za iznalaženje mirnog rešenje nuklearnog pitanja.

"Bez obzira šta drugi kažu, mi ćemo nastaviti da koristimo naše legitimno pravo da lansiramo satelite", rekao je neimenovani predstavnik Ministarstva spoljnih poslova Severne Koreje u saopštenju koje je prenela agencija KCNA. Pjongjang je u tom saopštenju zatražio od međunarodne zajednice da "koristi razum i ostane hladne glave kako bi se sprečilo da se situacija razvija u neželjenom pravcu."

Lansiranje rakete je, kako je u tom saopštenju navedeno, samo "deo miroljubivog rada u skladu s naučnim i tehnološkim planovima za razvoj zemlje, radi privredne izgradnje i poboljšanja životnog standarda ljudi".

"Neprijateljske snage pokazuju znake zlokobnog pokušaja i pitanje lansiranja u miroljubive svrhe nazivaju 'kršenjem rezolucije' Saveta bezbednosti UN", rekao je ovaj zvaničnik. Pravo korišćenja svemira u miroljubive svrhe priznato je međunarodnim pravom i predstavlja jednoglasnu volju međunarodne zajednice, pa zato to nije nešto o čemu Savet bezbednosti "može da kaže ovo ili ono".

NUKLEARNE PROBE: Brojni svetski analitičari najavljuju da će ovaj uspeh samo ohrabriti vlast u Severnoj Koreji da nastavi sa razvojem oružja. Neki idu dotle da pominju napad na Sjedinjene Američke Države. Većina se, međutim, slaže da je mogućnost za tako nešto još daleko, ali da bi mogla da usledi treća nuklearna proba Severne Koreje posle dve izvedene 2006. i 2009. godine.

"Severna Koreja će insistirati da su sve sankcije nepravedne i ukoliko su sankcije strože, verovatnoća da će Pjongjang izvršiti nuklearnu probu su veće", rekao je za Rojters Baek Seung Đo sa Južnokorejskog instituta za odbrambene analize. Pojedini analitičari iz Seula inače procenjuju da je Pjongjang za poslednjih petnaest godina na nuklearno oružje i raketni program potrošio između 2,8 i 3,2 milijarde dolara.

Kao potvrdu ove teorije analitičari vide u satelitskim fotografijama koje pokazuju da je Severna Koreja obnovila stari put koji vodi do mesta nuklearnih proba u planinama na severu zemlje. Krajem novembra Međunarodna agencija za atomsku energiju (IAEA) objavila je da napreduju radovi na reaktoru i da je Severna Koreja uglavnom završila radove na glavnoj zgradi. Pjongjang, međutim, tvrdi da im je nuklearna energija potrebna za proizvodnju struje.

Zapadna štampa bavi se i nagađanjima o svesrdnoj pomoći Irana prilikom lansiranja rakete. Navodno, već neko vreme grupa iranskih vojnih stručnjaka za rakete boravi u Pjongjangu, a njihove veze i međusobna pomoć u poslednje vreme postale su čvršće.

"Te tvrdnje su sasvim neutemeljene", kaže Ramin Mehmanparast, portparol iranskog ministarstva spoljnih poslova, navodeći da je poslednja vojna saradnja između Teherana i Pjongjanga ostvarena tokom osamdesetih godina.

KAKAV OTAC, TAKAV SIN: Sva nadanja koja je Amerika možda imala da će Kim Džong Un kao predstavnik novog duha Severne Koreje uneti promene u spoljnu politiku, sada su potpuno pala u vodu. Treći predstavnik komunističke dinastije Kim za sada se nije pokazao kao veliki reformator, a očigledno nije promenio ni svoj odnos prema Zapadu i Istoku: pregovori, pretnje, pregovori, pretnje.

Čak je i slika o Kimu i Koreji koja se pažljivo gradi i servira ne samo njihovim građanima već i zapadnim medijima, ostala potpuno dosledna. Sada znamo da se mladi Kim oženio, da je njegova supruga Ri Sol Đu iznenada prestala da se pojavljuje u medijima zbog čega su se mnogi zabrinuli da nije prošla kao neke supruge i poznanice prethodnih vođa iz Pjongjanga. Međutim, za mladog Kima se govori da je romantičan i veoma zaljubljen u suprugu, koja obožava mini suknje i Diorove tašne. I sam Kim voli proizvode sa Zapada, na primer viski Džoni Voker. Uspešno lansiranje satelita proslavio je tako što je zapalio cigaru, što je dokumentovano nizom fotografija koje je objavila državna novinska agencija.

Prethodno, baš pred lansiranje satelita, u hramu u blizini Pjongjanga, arheolozi su pronašli leglo jednoroga. Ostaci ove mitološke životinje, tvrdi se u izveštaju Instituta za istoriju Akademije socijalnih nauka, sugerišu da je Pjongjang nekada bio centar drevne ujedinjene Koreje. "Otkriće legla jednoroga, povezanog sa legendom o kralju Tongmjongu, dokazuje da je Pjongjang bio prestonica drevne Koreje kao i kraljevstva Kogurjo", kaže se u izveštaju. Đo Hui Sung, direktor Instituta, naveo je da istorijske knjige Koreje nekoliko puta spominju jednoroge i njihovo leglo. "Kralj Tongmjong je jahao jednoroge", dodao je Sung.

Ovakvi, u najmanju ruku neobični podaci koje servira KCNA deo su tradicije u spoljnoj politici Pjongjanga koja kao da šalje poruku: tom Severnom Korejom upravljaju ljudi sposobni na svakakve poteze, i s njima se ne treba šaliti.

Zato su mnogi sa simpatijom dočekali vest da su čitaoci "Tajma" pored kandidata kao što su američki predsednik Barak Obama i sekretarka Hilari Klinton, egipatski predsednik Mohamed Morsi, direktor kompanije "Epl" Tim Kuk, čestica Higsov bozon, direktorka Jahua Marisa Majer... za ličnost godine ipak izglasali Kim Džong Una. ◂

Marija Vidić

Hronologije apokalipse

Uspon i pad

Čak i da je navodni kraj sveta 2012. išta predstavljao za drevne Maje, to bi značilo da je ova iščezla srednjoamerička civilizacija omašila u prognozi sopstvenog kraja za punih 1000 godina

Vratimo se na kraj priče. Uoči kraha, do tada bogatom zemljom Maja sve više vlada neumerenost. Krajem VIII veka naše ere, ova hiljadugodišnja, napredna civilizacija koja je poznavala matematiku, kalendar i brojne druge tehnologije, samonikla na području Srednje Amerike, suočava se sa sopstvenim ograničenjima. I dok njihova graditeljska i religijska vizija sve više seže ka nebu, život Maja na zemlji postaje gotovo neizdržljiv.

Majanski kraljevi svoje podanike nagone na mukotrpan rad kako bi se izgradile nove i nove piramide, nove palate, novi veliki gradovi. Maje krče sve više šume za drvnu građu, njihovi zemljoradnici ispošćavaju zemlju, prostor se čisti i prebrzo urbanizuje, a majanski gradovi postaju prenaseljeni. Nakon dugog suparništva i brojnih uzajamnih krvoprolića, majanski gradovi Tikala i Kalakmul u ovo doba toliko rastu i dostižu brojnost populacije od skoro 100.000 stanovnika.

U tim uslovima naići će vek katastrofa za Maje. Stoleće suše. Njihovi zapisi govore kako od 810. godine punih devet godina vlada suša. Ova katastrofa se ponavlja – 860. kiša neće pasti tri godine, a 910. punih šest godina. Pod dejstvom suša, nestaje hrane. Haraju bolesti. Stanovništvo koga je bilo previše sada se topi. Poslednji kraljevi lutaju praznim palatama i pustim gradovima od kamena. Priroda ponovo osvaja prostor koji su nekada moćne Maje od nje otrgle i, na kraju, ova drevna civilizacija tiho iščezava.

Očuvaće se samo pojedini njeni tragovi. I tek više od jednog milenijuma kasnije, odnosno sutra, to jest dan nakon što se ovaj broj "Vremena" nađe u prodaji, 21. decembra 2012. završiće se i poslednji relikt nestale civilizacije – majanski kalendar. Mada je to već nekoliko decenija bilo rasprostranjeno kao mit, tom zgodom ne dolazi ni do kakve apokalipse, niti ima ikakvog povoda da se ona više očekuje tog, nego bilo kog drugog dana.

Tim se datumom okončava jedan dugi period u inače krajnje karakterističnom majanskom kalendaru koji je zasnovan na brojevom sistemu sa osnovom 20 (za razliku od našeg koji koristi osnovu deset) i koji ne broji veće vremenske intervale, nego linearno prebrojava dane sve do datuma sa pet cifara: 13.0.0.0.0, koji označava takozvani dugi period ovog kalendara. Za nas je to realno najuzbudljiviji detalj u vezi sa majanskim kalendarom, budući da se taj dugi majanski period, koji inače traje više od 5000 godina, okončava na datum koji pada u naše doba.

Sa druge strane, to je i najočigledniji dokaz protiv ideje o majanskom smaku sveta. Da je navodni kraj sveta 2012. išta predstavljao za njih, to bi značilo da su same Maje omašile u prognozi sopstvenog kraja za 1000 godina. No, to ne znači da se nekakav konačni krah, kad god on bio, ne očekuje u majanskom, ali i u svakom drugom gledanju na budućnost. Gotovo da nema mislioca, od Gibona, preko Špenglera do savremenih istraživača, koji na ovaj ili onaj način ne vidi proces razvoja civilizacija kao put od razvića ka konačnom kraju. Jednako u slučaju Rimskog carstva, Sovjetskog Saveza, starog Egipta, civilizacije Uskršnjeg ostrva ili civilizacije Maja.

OTKROVENJE KRAJA: Ideja o kraju sveta stara je, kao još nekoliko sličnih svevremenskih stvari, koliko i svet. I teško da ima kulture ili civilizacije koja nije bila sklona da iz prirodnih pojava kao što su smrt, ciklična smena godišnjih doba, ratovi, propasti gradova i prirodne katastrofe, zaključi da svemu jednom dođe kraj. Starozavetne legende najavljuju konačni obračun zla sa dobrim i kraj sveta koji potom sledi. Slični mitovi se javljaju u zoroastrijanskoj religiji, kao i u većini antičkih vizija sveta.

Ideja o hiljadugodišnjoj vladavini Mesije i konačnom Sudnjem danu, poznata kao milenijanizam, razvija se sa razvojem hrišćanstva. Teško da ima više tumačene i manje objašnjene knjige od Otkrovenja Jovanovog. Kako veruju mnogi moderni istraživači Biblije, ovaj spis na grčkom najverovatnije je u zatočeništvu zabeležio rani hrišćanski pisac Jovan sa Patmosa i to negde oko 95. godine nove ere, dajući jednu vrlo strukturiranu viziju budućeg smaka sveta.

sudnjeg dana

KRUGOVI: Maja i CERN

Čak i pojam apokalipsa, što je zapravo grčka reč koja znači otkrovenje, potiče od naziva ovog simboličkog spisa koji će, usled ogromne popularnosti među ranim hrišćanima, svoje mesto naći i u novozavetnom kanonu. Brojni među tumačima Otkrovenja, poput engleskog fizičara Isaka Njutna ili švedskog mistika Emanuela Svedenborga, pokušali su da odgonetnu kada će do Sudnjeg dana doći tumačenjem ovog spisa (vidi okvir).

Istorija ubedljivo pokazuje da sve ove apokalipse ne dolaze onda kad su najavljene. No, isto tako, i da neprekidno vrebaju. Sledi, međutim, tehničko pitanje – kako će do njih doći? Za galaktičke razmere, boravak ljudi na Zemlji je jedva "deo sekunde" u dugom "satu" koji traje 14 milijardi godina. U prirodnoj evoluciji zvezda, jednom će nestati i Sunce, a mnogo pre njega i naša planeta. No, da li se nešto može očekivati i pre no što prođe par miliona ili milijardi godina?

Ispostavlja se, zapravo, da je planetu Zemlju vrlo teško uništiti naprečac. Naše stanište u svemiru je jedna velika lopta od gvožđa teška skoro šest hiljada milijardi milijardi tona, odnosno, preciznije 5.973.600.000.000.000.000.000 tona, sa kojom nije baš lako manipulisati. Tokom 4.550.000.000 godina istorije planetu je već gotovo sve zadesilo, u nju je udarilo više spoljnih nebeskih tela nego što se desilo saobraćajnih sudara otkako postoje automobili, prežvela je ekstremna hlađenja i zagrevanja, smrtonosna kosmička zračenja, prepotopske oluje, divovske zemljotrese i pomeranja kontinenata. Čovekovo delovanje, ma kako bilo razorno, može da izazove globalno zagrevanje atmosfere od nekoliko stepeni, što jeste strašno, ali planetu neće uništiti. Nasuprot raširenom viđenju da je čovek postao tako moćan, zapravo on to nije. Sve ljudskom rukom napravljene atomske bombe na Zemlji jedva da bi uništile 100.000 kvadratnih kilometara, što je samo delić površine planete.

ČASOVNIK CIVILIZACIJE: Međutim, ako ne i samu planetu, pokazuje se da čovek sa lakoćom može da uništi ono što je sam napravio – svoju sopstvenu civilizaciju. Pokazuje se da je tu stvar još jasnija i da zapravo, sklonost ka uništenju predstavlja sastavni deo svake civilizacije. Mada podeljenih mišljenja, istoričari i filozofi se oko toga uglavnom slažu.

Većina istoričara deli razvoj i opadanje jedne civilizacije na više faza i poslednja je uvek apokalipsa. Nemački istoričar Teodor Momzen (1817–1903) u delu *Istorija Rima*, za koje je 1902. nagrađen Nobelovom nagradom za književnost, naveo je pet istorijskih faza na koje se većina istraživača i danas oslanja. Momzen tako deli razvoj civilizacije na: nastanak, rast, starenje, kolaps i opadanje. U slučaju Rima se ove etape razvoja sasvim jasno vide, a nije ih teško uočiti ni kod onih civilizacija koje su zauzimale manje teritorije i trajale kraće.

U nešto drugačijem rešenju, nemački filozof Osvald Špengler (1880–1936) u svojoj čuvenoj knjizi Propast Zapada iz 1918, deli istoriju civilizacije na četiri godišnja doba: proleće, leto jesen i zimu. Danas je ustaljeno viđenje da civilizacije mogu da završe na dva moguća načina – da budu razorne ili apsorbovane, u zavisnosti od toga kako se menja njihov takozvani kapacitet prilagođavanja.

Prvi slučaj podrazumeva da će se mogućnost prilagođavanja smanjiti naglo, usled spoljnih i unutrašnjih nestabilnosti, pa će civilizacija naglo propasti, uz ratove, seobe i dramatično spuštanje nivoa tehnološkog razvoja. Takvi primeri idu od carstva Hetita, preko Rima i Gupta imperije, civilizacije Maja, do kineske dinastije Tang.

Sa druge strane, zajednica se može polako prilagoditi i pretopiti u neku novu, veću i dinamičniju kulturu, kao što se dogodilo sa Vizantijom, Starim Egiptom i kulturom Asteka i Inka. Inače, ima više mogućih načina kako do toga dolazi – civilizacije se mogu samo obrušiti kao kula od karata, ali isto tako mogu rasti do stadijuma dinosaurusa ili pak izgubiti brzinu razvoja, a počivaju na svojoj zahuktalosti i rastu.

Međutim, zašto je to neizbežno? Zašto je ►

Smakovi koje smo preživeli

Ako bismo se vodili raznim najavama i predskazanjima, danas bismo mogli da zaključimo da smo zaista srećni ljudi. Preživeli smo najmanje 150 manje ili više (ne)ozbiljnih smakova sveta koji su najavljivani u poslednjih 4000 i kusur godina. Neki od njih zaista su izazvali paniku među Zemljanima

2800. godina p.n.e. – degenerisana zemlja srlja u destrukciju

Na jednoj asirskoj glinenoj pločici iz 2800. godine p.n.e. zabeleženo je da je "naša Zemlja degenerisana" i da joj se ubrzano približava kraj. Korupcija nas izjeda, deca više ne slušaju roditelje, svi žele samo da pišu knjige. "Kraj sveta se očigledno bliži", najavila je pločica. Ipak, ovo carstvo se održalo sve do 608. godine p.n.e.

1555. godina – Nostradamusovi krajevi

Francuz Mišel de Notr Dam, poznatiji kao Nostradamus, objavio je svoja *Predviđanja* i odmah postao veoma popularan i tražen autor. Svoja predskazanja u stihovima pisao je vrlo neodređeno i dvosmisleno, tako da se u njima svašta može prepoznati: Veliki požar u Londonu 1666, uspon Adolfa Hitlera, napad na zgrade Svetskog trgovinskog centra u Njujorku 2011...

1666. godina – godina požara i apokalipse

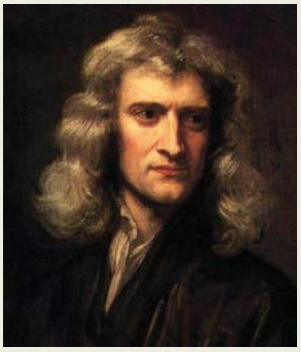
Iako je tokom 1665. godine u Londonu kuga odnela hiljade života, preživeli su strahovali od još gore smrti: smaka sveta. Biblija "666" opisuje kao broj zveri sa sedam glava koja je izašla iz mora. Ali, te 1666. godine u Londonu se nije pojavila zver, već je izbio veliki požar zbog koga su i nevernici počeli da strahuju da je kraj zaista došao.

1910. godina – Halejeva kometa

Svakih 76 godina, pred prolazak Halejeve komete, među Zemljanima nastane velika histerija. U onoj iz 1910. godine, učeni Evropljani i Amerikanci spekulisali su da rep komete sadrži gas koji će da skameni vazduh i uništi sav život na planeti. Te godine bile su veoma tražene antiapokaliptične pilule i maske koje su se prodavale na svakom ćošku i služile kao zaštita u vreme prolaska komete kraj Zemlje. Ljudi su "hvatali" svež vazduh i zatvarali ga u flaše da bi ga udisali tokom ključnih momenata prolaska.

1. januar 2000 – milenijumski kraj

Glupi kompjuterski programi dugo nisu uspevali da se u računanju datuma sa 1999. godine ('99) prebace na sledeću, 2000. godinu ('00). Nekima je bilo jasno i zašto: predviđali su naš i svoj kraj. Ovo je jedan od smakova koji je ozbiljnije shvaćen, s obzirom na to da je hiljade ljudi pred kraj 1999. godine spremilo zalihe hrane i potražilo skloništa pripremajući se za najgore. Neki su uz kompjutersku i opštu kataklizmu najavljivali i povratak Isusa Hrista na zemlju.

Ser Isak Njutn

5. maj 2000 – poravnanje planeta

Poravnanje planeta Sunčevog sistema definitivno nema uticaj na Zemljinu gravitaciju kakav su mnogi očekivali. Tokom do sada poznatih poravnanja stvari nijednom nisu počele da lebde oko nas zbog "oslabljene" gravitacije, a Zemlja nije odletela u nepoznatom pravcu van Sunčevog sistema. Planeta se nije ni zaledila kako je predviđao u to vreme popularni pisac Ričard Nun. Naučnici još dodaju da se poravnanja dešavaju vrlo često, ali još češće su izvor teorija o kraju sveta. Na primer, oko 5. maja 2000. godine Merkur, Venera, Mars, Jupiter i Saturn su bili manje ili više u liniji sa Suncem i Mesecom.

26. novembar 2009 – pojela nas crna rupa

Pokretanje Velikog hadronskog sudarača (LHC) iz CERN-a najavljeno za jesen 2009, moglo je da bude jedan od tih velikih krajeva. U njemu je, teorijski, u sudaru snopova protona mogla da nastane minijaturna crna rupa koja bi se kroz tunele ispod Ženeve toliko širila da bi nas na kraju sve progutala. Nisu samo laici već i neki naučnici, tražili da se eksperiment u CERN-u zaustavi i planeta sačuva. CERN-ov akcelerator ionako je već bio zaustavljan 2008. jer je, neposredno posle prvog pokretanja, došlo do havarije kad je između dva magneta u kanalu iscurelo mnogo helijuma.

2060. godina – Kraj sveta po Njutnu

U rukopisu iz 1704. godine veliki fizičar i mistik Isak Njutn pokušavao je da "iscedi" naučne podatke iz Biblije pa je na osnovu njih procenio da se kraj sveta neće dogoditi pre 2060. godine. On je, međutim, napomenuo da time ne pokušava da odredi kada će doći kraj sveta, već da stavi tačku na razna predviđanja o apokalipsama koja su, izgleda, i njemu postala dosadna.

MARIJA VIDIĆ

apokalipsa uopšte neminovno podrazumevani scenario? Čitav je splet teorija koje danas to pokušavaju da objasne. I da pronađu uzroke zbog kojih takav jedan društveni sistem postaje kritično nestabilan. Neke se poput Špenglerovog viđenja, zasnivaju pre svega na unutrašnjoj borbi unutar društva, gde svaka civilizacija razvija imperijalističke želje koje je vode u krah. Britanski istoričar i pobornik teorije društvenih ciklusa Arnold Tojnbi dao je jedno od zanimljivijih tumačenja po kome uske vladajuće elite postaju paraziti sistema koji se potom prirodno ruši iznutra.

Sa druge strane, ima teoretičara koji smatraju da ekonomski ili moralni razlozi nisu toliko važni koliko jednu civilizaciju zapravo uništava komunikacija sa "varvarima", odnosno usvajanje nekih sasvim novih vrednosti i kulture. Treći pak smatraju da je ključ u neadaptiranosti elita, koje su dobre u rešavanju jedne vrste problema, ali upravo zbog uspeha svog načina mišljenja na jednom polju, više ne umeju da pronađu rešenje kada se okolnosti promene. Zagovornik ove ideje je savremeni američki antropolog Jozef Tainter.

Neke od poslednjih studija pronalaze konkretnu listu mogućih uzroka. Tako je kompjuterska analiza više od četrdeset civilizacija koje su davno propale dovela do iznalaženja pet osnovnih razloga za njihov nestanak: rast unutrašnjih nemira ili pretnji od invazije, uništavanje životne sredine i okruženja, prirodne klimatske promene, suviše udaljeni resursi i ►

Ko zakasni mrtav je

Ako svet uspe da preživi 21. decembar, mnogi će profitirati, dok će neki sledeću godinu dočekati sa nagomilanim zalihama hrane i oružja

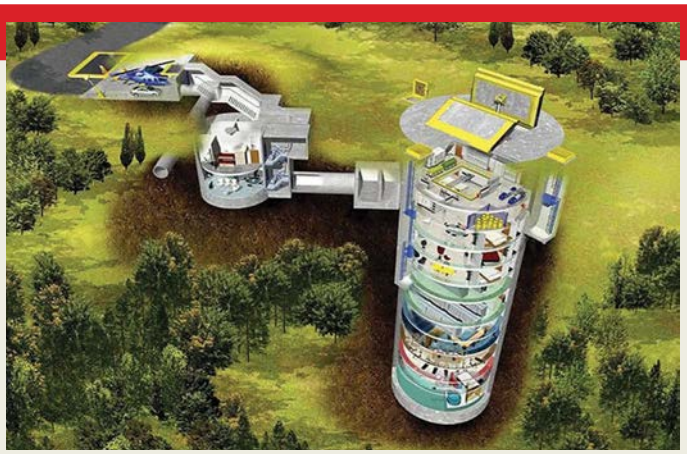
Smak sveta predstavlja potpuno iščeznuće svega onog što danas vidimo oko sebe. Ne želeći da rizikuju sa izvesnošću katastrofe, neki veruju da postoje načini da se 21. decembra spasu. Pripreme za sudnji dan su počele još pre nekoliko godina, a pojedine kompanije su od majanskog proročanstva napravile unosan biznis.

Američka kompanija Vivos je još pre dve godine počela sa gradnjom skloništa koja nude "potpunu bezbednost". "'Vivos' nudi osiguranje da ćete preživeti predstojeću razarajuću katastrofu. Zapitajte se – sa koje strane vrata želite da se nađete?", piše na naslovnoj strani sajta ove kompanije. Na sajtu se nude opcije rezervacija i odabira "apartmana" koji se mogu zakupiti po ceni od 50.000 dolara po osobi pa naviše. To je, kako tvrde iz ove firme, daleko jeftinije nego da sami gradite sklonište.

Da bi neko zakupio mesto kod njih, prvo je potrebno da se učlani u Vivos. Nakon toga, specijalna komisija procenjuje profil ličnosti, a prednost imaju oni koji svojim veštinama mogu da doprinesu životu unutar skloništa.

Ova kompanija ima mrežu od 20 podzemnih skloništa lociranih u blizini glavnih gradova širom SAD, a u njihove prostorije može da stane 4000 ljudi. Vivos skloništa su, navodno, dizajnirana tako da mogu da opstanu u slučajevima prirodne ili nuklearne katastrofe. U kompleksu se nalaze opremljeni apartmani sa luksuznim kupatilima, kuhinjom i trpezarijom. Tu su i prostorije za sastanke i odmaranje, puna kompjuterska oprema, sprave za vežbanje, materijali za edukaciju i zabavu. U okviru svakog skloništa nalazi se i medicinski i stomatološki centar, kao i zalihe oružja, hrane pa i garderobe i obuće u svim veličinama. Onome kome je dostupna skuplja varijanta pribežišta od sudnjeg dana, ova vrsta zakupa će omogućiti, prema tvrdnjama kompanije Vivos, opstanak punih godinu dana. Ukoliko se neko odluči za jeftiniju verziju, za 10.000 dolara po osobi može da deli sobu u grupnim skloništima. I za njih su obezbeđene zalihe za opstanak, ali samo za šest meseci.

Osim Roberta Visina, direktora kompanije Vivos, najavu svetske kataklizme pokušao je da unovči i Lari Hal, iz Kanzasa. On je pre nekoliko godina najavio prodaju luksuznih stanova koje će izgraditi u napuštenom silosu za lansiranje projektila. "Ljudi se boje solarnih baklji, smrtonosnih pandemija, terorističkih napada i nestašice hrane", kaže Hal. I on će sa porodicom da živi u jednom od tih stanova. Silos za lansiranje projektila izgrađen je u vreme hladnog rata. Ima zidove debljine tri, a dubok je 53 metra. Sedam od 14 podzemnih spratova sagrađenih od betona i čelika, prema Halovom planu, rezervisano je za stanove. U jedno sklonište će može da stane 70 osoba. Na jednom od spratova predviđena je izgradnja farme na kojoj će se gajiti riba i povrće za prehranu svih u skloništu. Sklonište će imati zalihe suve hrane za pet godina. Najviši sprat je rezervisan za sigurnosne sobe. Takođe postoje i sprat sa bazenom, bioskop, biblioteka, medicinski centar i škola. Energija se proizvodi pomoću generatora i vetrenjača, a voda se filtrira kroz pesak.

Među zainteresovanim kupcima su, kako tvrdi Hal, jedan sportista, vozač bolida, filmski producent i jedan poznati političar. Cena "preživljavanja" u ovom luksuzu iznosi dva miliona dolara za zakup celog sprata ili milion za pola sprata.

Na drugoj strani sveta, Li Ćiuan, domišljati kineski poljoprivrednik, izgradio je u svom dvorištu čaure za spas od sudnjeg dana. One nisu luksuzne kao američka skloništa ali, kako on tvrdi, mogu da plutaju vodom, neke od njih imaju pogon, hermetički su zatvorene, a unutar njih se nalaze boce sa kiseonikom i sigurnosni pojasevi. U jednu čauru može da stane 14 ljudi, a Ćiuan se nada da će njegov izum otkupiti strane državne službe.

Na Nacionalnoj geografiji već nedeljama se emituje dokumentarac o takozvanim "preperima" (ljudima koji se pripremaju za sudnji dan), koji iz različitih uverenja već godinama utvrđuju sopstvena skloništa. Kako je preneo "Dejli mejl", oni su uložili stotine hiljada dolara u skloništa koja su napunili hranom, gorivom i oružjem.

Majkl Sanderson, vojnik u penziji, bio je prvi koji je progovorio o svojoj "punoj ratnoj spremi" za dan "D". Sanderson živi sa suprugom i kćerkama u Hertfordširu u Velikoj Britaniji, a sklonište koje je od njegove kuće udaljeno 15 minuta, sagradio je u Velsu.

"Desiće se loše stvari, kuće će goreti, biće poplava i druge katastrofe. Ako zakasnite, mrtvi ste. Ljudi me pitaju zašto se pripremam, a ja se čudim zašto i oni ne rade isto", kaže Sanderson. Njegova supruga kaže da su sa pripremama počeli nakon uragana Katrina, koji je razorio američki Nju Orleans. U prikolici čuvaju zalihe hrane za tri meseca, a za sudnji dan već su uvežbali beg.

Osim veštački napravljenih skloništa, veruje se da će se od smaka sveta spasiti oni koji se zadese na retkim mestima poput planine Pik de Bugaraš, u Francuskoj. Oko 200 lokalnih žitelja suočava se sa najezdom 20.000 stranaca koji tvrde da će ih magnetne sile oko "mistične" planine zaštititi od predstojeće apokalipse. Mnogi od njih, sa druge strane, veruju da se u utrobi planine krije vanzemaljski svemirski brod ili "kapija" u drugu dimenziju. Francuska vlada strahuje od masovnih samoubistava. Erik Freslinar, predstavnik za tu francusku oblast, kazao je pre nekoliko meseci da je pristup planini iz bezbednosnih razloga blokiran i najavio razmeštanje oko 100 policajaca i vatrogasaca oko sela Bugaraš, koje se nalazi u podnožju planine.

Prema jednoj od verzija majanskog proročanstva, jedna od planina-piramida koja će preživeti kataklizmu je i Rtanj u istočnoj Srbiji. Od kada je ovaj podatak objavljen na televiziji, hotelski smeštaj na ovoj planini je prebukiran.

SANJA ZRNIĆ

foto: Reuters

Pakao, raj ili barka

Opšta histerija zbog smaka sveta vlada i u Rusiji. Kako navodi ruska televizijska mreža Raša tudej hiljade ljudi se pre nekoliko nedelja uputilo van Moskve noseći sa sobom zalihe hrane i goriva. U prodavnicama širom zemlje prodaju se kompleti za preživljavanje. Oni sadrže identifikacionu karticu, blokčić, konzerve ribe, supu, flašu votke, konopac, šampon, sapun, kondome, šibice i perorez. Najtraženiji aranžman je spas od smaka sveta na barci, koji Ruske agencije nude za između 2600 i 5000 dolara. Veoma su popularna i turistička putovanja "do raja ili pakla" pred sudnji dan. Put do raja 21. decembra košta svega 15 dolara, dok je za posetu paklu potrebno izdvojiti tri dolara više.

zavisnost od trgovine, kao i društveni odgovor na takve spoljne pretnje.

U slučaju Rimske imperije može se reći da je opadanje bio spor proces koji se protegao na više stotina godina. Posmatraču, sa ove distance, sa samog kraja vremenske skale, tako velike i dugoročne civilizacije predstavljaju vekovima stabilne, moćne građevine koje se gotovo naprečac obrušavaju u takozvani mrak srednjeg veka. Ta apokalipsa nije stigla naprečac, kao ni ona majanska.

"Njihova je propast bila prirodna i neizbežna posledica neumerene veličine", kaže britanski istoričar iz 18. veka Edvard Gibon, autor višetomnog remek-dela *Opadanje i propast Rimskog carstva*, koje je kod nas objavljeno u skraćenom izdanju, a u kome Gibon, između ostalog, iznosi i stav da zapravo nije čudno što je rimska imperija propala, nego što je tako dugo trajala.

I neizbežno pitanje – koliko će izgurati savremena civilizacija do jedne stvarne apokalipse, koja neće biti samo medijska zabuna i prateći spektakl? Možda ćemo na to čekati još koji milenijum, a možda je to vreme odavno već došlo. Iz perspektive samih Maja, svakako, sve je ovo trajalo predugo. ◂

Slobodan Bubnjević

Treće doba: Sigurni i bezbrižni – jednim pritiskom na dugme

Starost je uglavnom praćena bolestima, nesigurnostima, padovima, strahom, a najviše – samoćom. Upravo zato, u kompaniji KONTAKTA su se okupili ljudi oko ideje da starost ne mora uvek da bude takva, već spokojna, sigurna, aktivna, dostojanstvena, nezavisna.

U kriznim zdravstvenim situacijama, najvažnija je brza reakcija. U slučaju moždanog ili srčanog udara, kritični su prvih sat vremena. Kada se ne može ustati, doći do telefona, dovoljno je jednom pritisnuti dugme na uređaju za teleasistenciju i uspostavlja se veza sa "Kontaktinim" timom: u zavisnosti od toga šta se dešava korisniku, poziva hitnu pomoć, ili nekog od prijatelja i rođaka, patronažnu službu Doma zdravlja, pomaže oko zakazivanja pregleda, podseća na terapiju, razgovara, sluša, zove da se raspita za korisnika... "Kontakta" daje svojim korisnicima ovakve uređaje na korišćenje, bez nadoknade, bez dodatnog plaćanja telefonskih impulsa ili nekih drugih troškova. Aktivnijim korisnicima, "Kontakta" daje uređaj za mobilnu teleasistenciju, koji je lagan i malih dimenzija, putem kojeg se može komunicirati sa centrom, a po potrebi se korisnik može i locirati. Ovakav vid teleasistencije može biti od velike pomoći u ovim hladnim danima, na klizavim trotoarima, a naročito je pogodan i za prve faze Alchajmerove bolesti i demencije. Teže pokretljivim i manje aktivnim korisnicima, "Kontakta" daje na korišćenje kućnu alarmnu centralu, sa vodootpornim priveskom koji se može nositi oko vrata, imajući u vidu da su najčešće nezgode u kupatilu, gde se takođe jednim pritiskom na dugme uspostavlja veza sa centrom "Kontakte".

Stručni tim koji čine andragozi, defektolozi, psiholozi – specijalno obučeni za poslove teleasistencije – ima praksu da, ukoliko im se korisnik ne javlja nekoliko dana, pozove korisnika da proveri njegovo stanje, da pita pre svega kako su, ima li izmena u terapiji, kako bi se ažurirao "karton" korisnika. Ne samo da podseća korisnike da uzmu lekove, već pomaže da zakažu pregled kod lekara i pruža najrazličitije informacije.

"Kontakta" radi 24 sata dnevno, 365 dana u godini, i korisnici znaju da nisu sami, nisu prepušteni sami sebi, jer imaju svest i sigurnost da će jednim pritiskom na dugme pomoć biti organizovana i upućena, kao i da će biti s njima na vezi sve dok pomoć ne stigne, što predstavlja sigurnost i za njihove članove porodice. Za mesečnu pretplatu od 1990 dinara, korisnici mogu apsolutno neograničeno razgovarati sa "Kontaktinim" centrom, bez dodatnih plaćanja impulsa ili drugih troškova.

"Kontakta" za svoje korisnike takođe može da organizuje i usluge gerontodomaćica, koje bi dolazile jednom nedeljno, za ukupno 5000 dinara mesečno (24-časovna usluga teleasistencije + 4 dolaska gerontodomaćica). Usluge gerontodomaćica podrazumevaju čišćenje kuće, nabavku namirnica i lekova, kao i pomoć pri održavanju lične higijene korisnika. U cilju poboljšanja zdravstvenog stanja svojih korisnika, "Kontakta", uz gerontodomaćice, može da obezbedi i dva dolaska mesečno lekara opšte prakse iz privatnog Doma zdravlja, i osnovne laboratorijske analize u domu korisnika, gde bi ova tri vida usluge koštali ukupno 11.000 dinara mesečno.

Više informacija možete dobiti na 011/2206210, sajt *www.kontakta24.com*.

piše: Miloš Vasić

Smeh

Čim se pojave sprdnja i podsmeh – sa autoritetom nešto nije u redu i to ozbiljno

Ako muškarac hoće duže da živi – ako ne duže, a ono barem bolje – treba da se smeje; što više, to bolje. Znam da žene duže žive, to je statistička činjenica dosadna i opštepoznata; možda ima neke veze sa smejanjem, verovatno ima, ali sve mi se nešto čini da se one uglavnom smeju u sebi i to muškoj gluposti. Kad se smeju glasno, to je zbog muške duhovitosti i onda je zaista iskreno. Znam žene koje govore da su sa svojim veselnikom tolike godine zajedno – svim njegovim manama uprkos – samo zato što ih nasmeje barem jednom na sat. Zaista: ima li šta lepše nego se zajedno smejati?

Bez duhovitosti, smisla za humor to jest, nema dobrog života. Zašto?

Evo zašto: naš je ovozemaljski život u ovoj dolini suza već sam po sebi gnjavaža nebeska. Na grbači nam sede autoriteti koji pritom još imaju i razne ideje: naduvene akademske veličine, mrakobjesni popovi, političarski šarlatani i lopurde, korporativna "menadžerija" (hvala, Viktore!), poslodavci kojima je dupe zinulo na profite veće od bilo čega pristojnog, administracije svih vrsta koje zanima jedino sopstveni sve podgojeniji opstanak; i ostala gamad, bliža i dalja, od tašti i svastika, pa do nezahvalnog vlastitog nakota.

Pa kako će sin čovečiji da preživi, ako već nije odlučio, nadahnut iskušenjima princa Hamleta, da tu muku okonča tako što će sebi saterati kuglu u glavu, pak smo kvit i odoh ja? Tako što će se svemu tome slatko nasmejati. Nema boljeg protivotrova za autoritete od podsmeha, uči nas blaga i mudra Hana Arent, sa sve cigaretom u kljunu ("O nasilju"; izdanje NSPM i "Alexandria", Beograd 2002): "Najveći neprijatelj autoriteta je prezir, a najsigurniji način da se autoritet potkopa jeste smeh." Svaki autoritet, dodajemo: što naduveniji i sujetniji – to bolje; što isprazniji i na nasilje oslonjeniji – to brže. Upravo stoga je humor bio i ostao najubojitije oružje protiv naduvenih mrtvo-ozbiljnih prodavaca magle i vaćaroša sa tri političke šibice ili "nacionalne" karte. Kad jednoga dana čovek shvati da je njihov naduti autoritet tek maska pod kojom ga potkradaju, a ne može da ih smesti tamo gde im je mesto (zatvor ili đubrište istorije) jer imaju i silu, e – tada je trenutak da ih ismeje i napravi od njih majmune, što i jesu. Tek u tom trenutku nastaje pravo veselje, dok ih gledamo kako se hinjeno indigniraju, prave uvređene njuške, pozivaju se na "tradicije" i "nesporne vrednosti, porodične i druge" i uopšte se pokazuju majmunima – što, rekosmo, i jesu. Ako im je autoritet istinski, niko se s njima sprdati i neće; sasvim jednostavno. Ali, čim se pojave sprdnja i podsmeh – sa autoritetom nešto nije u redu i to ozbiljno.

Zato je smisao za humor Božji dar: humor i smeh korozivne su supstance koje grizu i kroz naizgled jako tvrd materijal. Zato smisla za humor nema kod "ozbiljnih" i "nacionalno (klasno) odgovornih" političkih stranaka, među mrakobjesnim popeskarama, među birokratima koji su se jedva dokopali položaja za koji su konačno nesposobni po Parkinsonovom principu, među "intelektualnim veličinama" iz mog dupeta, da prosti Vaše Lice. Sve je to naduveno, mrtvo-ozbiljno, uprepodobljeno, nadasve zabrinuto nad Višim Pitanjima i Širom Slikom koju prost narod ne razume, jer da je prost; sve se to udidilo u sopstvenoj ozbiljnosti i dosadno je do neba, a usput prisvaja tuđu pokretnu stvar na način protivzakonit i nemoralan i još velikodušno nudi i daje tuđu krv za svoje sumnjive avanturističke poduhvate.

Nije, dakle, lako potkopati tako vekovima dobro uigrane šeme. Na svu sreću, ima tu tradicija podsmeha, sprdnje, humora. Od Domanovića i Nušića, pa preko Branka Ćopića, Duška Radovića i još nekih (dok nisu proklizali) kod nas. U evropskoj kulturi to počinje od davnina: od – ajde da kažemo – Petronija Arbitra u Rimu (u njegovoj "Trimalhionovoj gozbi" fale još samo crni džipovi), preko Rablea na koga ćemo se vratiti, pa preko čitave jedne neuredne i razbarušene gomile blasfemičnih, svetogrdilačkih likova koji se, eto, vekovima neumorno i duhovito sprdaju i sprdaju, neumorno i neustrašivo. Da njih nema, a oni su tek vrh svenarodne i opšteraširene sprdnje koja se vekovima odupire ugnjetavanju, čovečanstvo bi uginulo od čamotinje i dosade, od potkradanja i muljanja.

Molim: pre neko veče smo se oko dobre hrane i vina smejali toliko da nas je sutradan boleo stomak. Posle kaže neko da je to dobro: stomačni mišići se od cerekanja naprežu bolje nego u teretani. Čemu smo se cerili? Svemu: životu, ljudima, autoritetima i već svemu što zaslužuje zdrav i politički nekorektan smeh. Sutradan nam je bilo mnogo bolje i dok sam gledao one nesrećnike u Skupštini kako jedni drugima pokazuju ekrane svojih lap-top računara smejao sam se još više. Neka mi se ne zameri neko "tupljenje revolucionarne oštrice", jer toga još nemamo ni u primisli; ja samo kažem da bez sprdnje nikakve revolucije biti ne može: pa i onog Ispod Lipe smo skinuli sprdajući se s njim.

Prema tome, držimo se mudrog saveta dr Alkofribasa, vejača ovejane suštine, i Stanislava Vinavera:

"Jest, savršenstva Bog malo dade,
Al' ostavi nam šalu i sprdnju;
Kad vidim vaše suze i jade,
Ja smehom dajem razlog i tvrdnju:
Smej se, ko hoće da bude čojstven –
Smeh je čoveku zaista svojstven!" ◂

U Danskoj, zemlji radnika i seljaka

Samoupravni kapitalizam

Otkad je udarila ekonomska kriza, koja je mnoge evropske zemlje do ivice bankrota dovela, u Danskoj je nezaposlenost upola veća – skočila je sa dva na tri odsto. Međutim, svakom ko ostane bez posla, a da nije otkaz sam dao, bivši poslodavac sledećih šest meseci isplaćuje platu kao da radi, zatim ga "preuzima" sindikat i država koji mu obezbeđuju sredstva za život dok se ne prekvalifikuje ili doškoluje

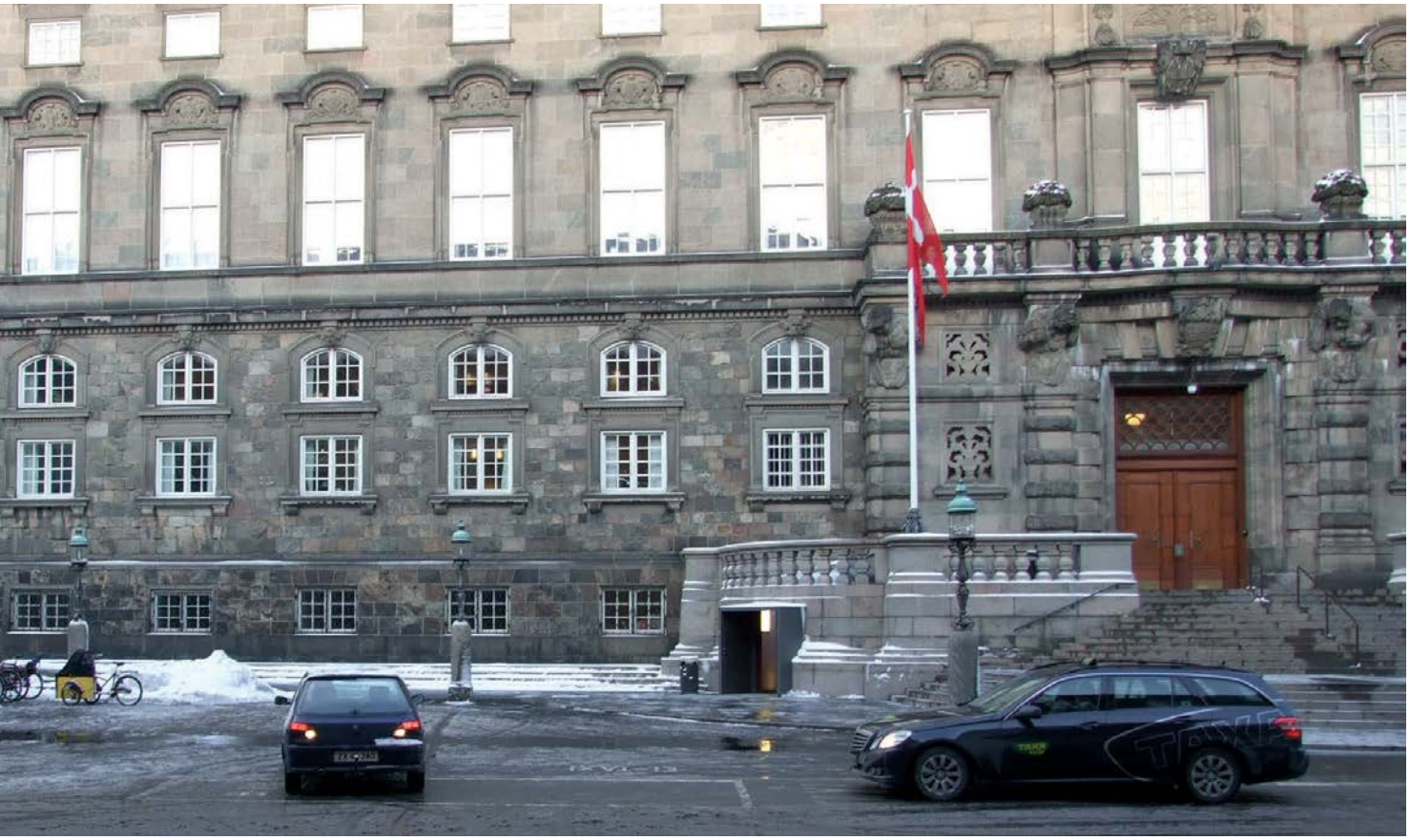
DANSKA JE BOGATA zemlja siromašna prirodnim resursima, ako se ne računa poljoprivredno zemljište i vetar koji neprestano duva, udruženje slobodnih građana u državnu zajednicu bezgranične demokratije sa jasnim zakonima i političarima koji lični interes vide u opštem napretku, zemlja sa najvišim radnim standardima i najkraćim radnim vremenom, zemlja u kojoj rad ima najveću vrednost, pa tako i najviše plate u vasceloj Evropskoj uniji, zemlja u kojoj radnici kad rade – onda rade, a kad ne rade – rade nešto drugo.

Često citiraju Lenjina: "Poverenje je dobro, ali kontrola je bolja." U tom smislu, transparentnost upravljanja i poslovanja dopire "do gaća", pa korupcije nema ni u primisli. Nedavno je ministar sporta podneo ostavku jer mu se našlo da je prekoredno "pustio" pare reda veličine 20.000 evra nekom tamo sportskom društvu u kome je njegov brat, ili već neki rođak "nešto". Danima je štampa o tome raspredala kao o velikom skandalu i završilo kako se završilo – ostavkom.

U mikroanketi sprovedenoj na slučajnom odabiru ispitanika, svi su na pitanje da li imaju poverenje u aktuelnu vladu odgovorili potvrdno, na sledeće da li je ona prethodna bila loša odrečno, a na poslednje, zašto je sastav vlade promenjen ako je sve bilo dobro sa: "Takvi su bili rezultati izbora."

Najzastupljenije prevozno sredstvo u Danskoj je bicikl. Moguće je da je to zbog (po srpskim kriterijumima) skupog gradskog prevoza, možda jer se posedovanje automobila žešće oporezuje, a možda zato jer je praktično i nadasve jeftino, kako god – čak svaki drugi stanovnik ga koristi da se preveze od tačke A do tačke B, dakle svako ko može. Danci biciklom idu na posao, vode decu u šetnju/obdanište, u kupovinu, po suncu, kiši, snegu... Na parkingu ispred zgrade parlamenta parkirano je na stotine bicikala i tek dva automobila, od kojih jedan, po registraciji sudeći, pripada kraljevskoj porodici. Tek pokoji bicikl je zaključan, ne samo ispred parlamenta već po celom gradu. Bilo to zbog bicikala ili ne, Danci su nacija vitkih: onih sa viškom kilograma ili nema, ili se kriju.

FRUSTRACIJA KAO INICIJAL: Pre 170 godina, veli priča, Danska je izgubila rat protiv Nemačke i tom prilikom ostala bez (dobrog)

GDE JE OVDE HAMLET: Puna samoposluga i parking za bicikle ispred danskog Parlamenta Foto: Zoran Majdin

dela teritorije. Kako nije bilo dogledne šanse da teritoriju nekom drugom vojnom povrate, frustrirani zbog poraza i gubitka rekoše, tako je po priči, "kad negde izgubiš, negde drugde ćeš da dobiješ" i okrenuli se onome što imaju – poljoprivredi.

Naime, svi koji nisu bili trgovci i/ili gusari, obrađivali su zemlju, gajili stoku, od mleka pravili buter: poljoprivreda je u Danskoj u to vreme bio jedini "realni sektor". U želji da optimizuju troškove i tako povećaju zaradu, poljoprivrednici su počeli da se udružuju u kooperative, pa su se koperative udruživale ili stapale, tako udruženi osnovali su komoru, ustanovili proizvođačke standarde, organizovali zajedničku veterinarsku službu, pa klanice, mlekare, savetodavnu službu... Sve kao akcionarska društva u kojima je svaki akcionar, bez obzira na veličinu poseda i finansijsku moć, imao jedan glas. Država u svemu tome nije imala udela, kao što ga nema ni danas.

Iako je temelj svekolikog nacionalnog napretka, danska poljoprivreda – primarna proizvodnja i prerađivačka industrija – u ukupnom bruto nacionalnom proizvodu participira sa svega 2,5 odsto, zapošljava tri odsto ukupnog broja zaposlenih, ali ostvaruje 20 odsto ukupnog danskog izvoza: izvozom hrane i znanja kako se hrana proizvodi, Danska inkasira više od 15 milijardi evra, bezmalo polovinu srpskog nacionalnog dohotka

ISTO, MANJE I VEĆE: Čak 62 odsto danske teritorije, odnosno 2,6 miliona hektara, kultivisano je, tj. otprilike sve što može da posluži za poljoprivrednu proizvodnju. To i nije nov podatak: tako je, kažu, "oduvek". Međutim, broj poljoprivrednih gazdinstava je u konstantnom padu: recimo, 1970. godine bilo je 140.000 farmi, a danas ih je tri puta manje, dok je prosečan posed sa 21 ha narastao na 65. To je samo prosek, objašnjavaju: uobičajena veličina farme je "par stotina hektara", ima i onih do hiljadu, mada ne mnogo, dok je više od polovine registrovanih farmi ne veće od desetak, a ima i onih od svega dva-tri hektara. Od toga ne može da se živi, vele: tek 10.000 farmera su "profesionalci", oni koji samo to rade i od toga žive, svi ostali su, manje-više "vikend farmeri".

Nasleđivanje poljoprivrednog zemljišta je opterećeno visokim taksama, a jednom uspostavljena/zaokružena farma ne može više da se deli, bez obzira na (eventualnu) volju ostavioca ili želje naslednika: ako ih je više, samo jedan može farmu da nasledi, s tim da druge isplati. Ako kojim slučajem naslednici ne mogu da se dogovore, farma se prodaje, a pare se dele. U tom slučaju, nasledna taksa se ne naplaćuje.

DRŽAVNA POMOĆ: Budući da je reč o velikim svotama – hektar poljoprivrednog zemljišta košta između 10 i 20 hiljada evra, a ne 50 kako tvrde srpski "poznavaoci" evropske poljoprivrede, naslednici se zadužuju, ali ne kod banaka već kod državnog fonda za potporu poljoprivrednicima sa kamatama oko jedan odsto. "Bankarske kamate poljoprivreda ne može da izdrži", kažu.

Inače, u državnom budžetu nisu predviđene nikakve subvencije poljoprivredi, sem tih niskokamatnih kredita: sve na šta danski poljoprivrednik može da računa da mu "sa neba padne" je onih trista i koliko evra po hektaru iz evropskog budžeta, ma i to ne još dugo: plan je da se od 2014. godine te "evropske" pare namenjene poljoprivredi preusmerene u ekologiju. "Ko ne može profitabilno da posluje", objašnjavaju, "ne treba time ni da se bavi".

Na poljima uzgajaju ratarske kulture – pšenicu, ječam, raž, kukuruz, uljanu repicu, soju: ►

Grupa novinara iz Srbije, polaznika kursa "Unapređivanje izveštavanja o temama iz oblasti poljoprivrede", koji su organizovali Asocijacija medija, USAID/IREX i misija OEBS u Srbiji, uz podršku ambasade Kraljevine Danske u Srbiji i srpskog razvojnog fonda boravila je šest dana u Danskoj. Evo kako je to video reporter "Vremena".

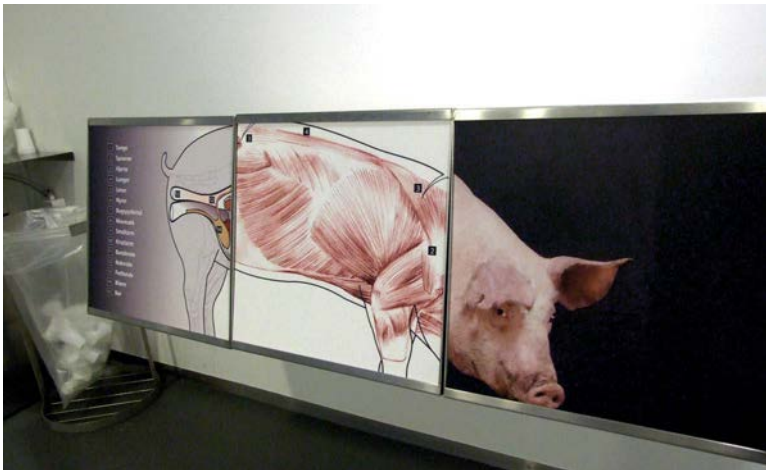
Sneg tamo i ovde

Tako se pogodilo: noć pred polazak na put guslao je sneg, napadao "samo tako". Međutim, iako je neprestano vejalo, beogradske ulice prvog prioriteta bile su kako-tako raščišćene, auto-put mnogo bolje, prilaz aerodromu nikako, pista dovoljno, ama Jatov avion za Kopenhagen nikao da uzleti: prvo je odlagan jer su se prokleta vrata na avionu zaledila, pa nikako da ih otvore da se posada i putnici ukrcaju, pa je posle, kad je avion već bio na pisti ustanovljeno da se hvata led na krilima, a to nikako nije dobro, pa se čekala cisterna sa nečim već protiv mržnjenja da isprska avion tim nečim, ama te "anti-led" tečnosti u cisterni nije bilo dovoljno za ceo avion, pa se čekalo dotankavanje... U to vreme u Danskoj je počeo da pada sneg, da duva jak vetar, pa je aerodrom zatvoren dok se sneg ne rasčisti, što je potrajalo, jer duvao je jak vetar i tek očišćena pista netom bi se opet zabelela, te je avion, posle pola sata kruženja iznad Kopenhagena preusmeren u Stokholm.

Iako poprilično na severu, u Danskoj snega ima tek po desetak dana godišnje i ne baš mnogo, do desetak santimetara. Tako beše i tog dana. Tokom neobaveznog razgovora sa nekim od domaćina, na pitanje "kako je ovo malo snega uspelo da zatvori aerodrom", ovaj je odgovorio da je uzrok jak vetar ali i nedovoljno ljudi angažovanih na čišćenju piste. "Znate, Danci su vredan i poslu odan narod, ali nedelja je sveti dan i teško ga se odriču."

Sledećeg jutra, crneli su se kolotrazi na belim ulicama, trotoari bili prekriveni ugaženim snegom, mestimično i zaleđeni, ali biciklističke staze bile su "polizane". Tako je bilo sve dok nije "ojužilo", dok se temperatura nije podigla iznad "nule". Na pitanje zašto niko ne čisti sneg, odgovaraju sa "što da ga čistimo, kad će sam da se otopi".

Na povratku je Jatov avion opet kasnio, ovog puta opravdano – jednom putniku je pozlilo, pa dok je stigla hitna pomoć prošlo je podosta vremena, a po sletanju na beogradski aerodrom prokleta vrata su se opet zaledila, pa je i to podosta potrajalo. Ipak, iako je vejavica prestala tek dva dana ranije, sneg je na prilazu aerodromu, auto-putu i većim ulicama bio potpuno očišćen.

MUDROST: Ne ubijamo prasad, a sneg će se otopiti sam

prosečni danski prinosi su najveći u Evropi, a čak dva do tri puta veći od srpskog proseka. Najveći deo uroda završi kao hrana za 15 miliona krava i isto toliko svinja, zajedno šest puta više nego što Danska ima stanovnika i skoro sve one, sem mlečnih krava i rasplodnih krmača, prođu kroz dve postojeće klanice sa ukupno oko 2000 zaposlenih, od kojih jedna preradi 90, a druga svega 10 odsto tovljenika.

Meso istranžirano i zapakovano prema želji naručioca je najvažniji izvozni artikal danske poljoprivrede. Istina, nešto malo izvoze i živih životinja – godišnje nekih 50.000 prasića. Na pitanje zašto izvoze žive prasiće, a ne prasetinu, kažu da iz principijelnih razloga ne ubijaju prasiće, već samo zrele tovljenike. Baš tako kažu – ubijaju životinje, tranžiraju, pakuju i isporučuju kupcima jer im je to posao i od toga žive, ali ne ubijaju podmladak. Prasetine, prosto, u Danskoj nema.

SKUPO, SKUPLJE: Plate su u Danskoj najviše u Evropi, pa ni cene za njima ne zaostaju: pivo u pabu, ono u čaši od četvrt litra nema ispod četiri evra, ono što bi se ovde zvalo "viršle sa senfom" takođe, s tim da su na železničkoj stanici dvostruko skuplje; čuveno dansko pecivo privlači izgledom, ali odbija cenom: ispod dva evra nema zalogaja. O cenama u restoranima da se i ne govori.

Sa druge strane, u samoposlugama veličine ovdašnjih mega-marketa, kojih u Kopenhagenu ima na svakom koraku, cene hrane su više nego u Srbiji – kako šta, kako gde, ali i koliko. Sveže meso isečeno i upakovano, spremno samo na vatru da se baci, dvadesetak odsto je skuplje, isto važi i za mesne prerađevine, jestivo ulje je čak dvostruko skuplje, ali jaja proizvedena na konvencionalni način jeftinija su nego ovde, sir "ementaler" takođe. Sa druge strane, organska hrana košta da uši otpadaju: bar dvostruko, ali i petostruko je skuplja nego u Srbiji.

Otkad je udarila ekonomska kriza, koja je mnoge evropske zemlje do ivice bankrota dovela, u Danskoj nezaposlenost je upola veća – skočila je sa dva na tri odsto. Međutim, svakom ko ostane bez posla, a da nije otkaz sam dao, bivši poslodavac sledećih šest meseci isplaćuje platu kao da radi, zatim ga "preuzima" sindikat i država koji mu obezbeđuju sredstva za život dok se ne prekvalifikuje ili doškoluje, naravno ako hoće da se prekvalifikuje ili doškoluje, koliko god da ta prekvalifikacija i/ili doškolovavanje traje – jedini je uslov da u tome bude uspešan. ◂

Zoran Majdin

Omalovažavanje pobune

Tri istorijske premijere **VREME 1145**

Poštovani, sa velikim čuđenjem sam pročitala članak "Tri istorijske premijere" Jelice Greganovič, objavljen u vašem časopisu 6. decembra 2012. Pitam se, naime, sa koje planete vaša dopisnica posmatra aktualne događaje u Sloveniji?

Ne samo da nudi netačne, neproverene i manipulativne informacije o aktualnim pobunama, već daje i jako neinformisanu, pogrešnu i kratkovidu sliku o uzrocima aktualnih događaja. U Sloveniji se, naime, prvi put od proglašenja nezavisnosti, suočavamo sa spontanim, nehijerarhičnim i masovnim demonstracijama, koje ne vodi i ne usmerava nijedna politička partija ili opcija, već su usmerene protiv celokupne korumpirane političke elite. Demonstracije su deo globalnog trenda pobuna u celoj Evropi i SAD, u kojima ljudi protestuju zbog postavljanja interesa kapitala/profita nad interese ljudi i predstavljaju istinski emancipacijski gest ljudi koji su se masovno pobunili protiv brutalnog iskorišćavanja u imenu krize, koju nisu prouzrokovali građani, već profesionalni političari za volju sopstvenih interesa i interesa menadžerske, ekonomske i finansijske elite.

U globalnoj situaciji neoliberalnog brutalnog uništavanja svih dostignuća socijalne države (svima dostupnog zdravstva, školstva, socijalnog i penzijskog osiguranja...) demonstracije su nešto najbolje što se moglo dogoditi, jer pokazuju da ljudi dobro razumeju šta je istinska politika (kao radikalna jednakost svakog sa svakim) i da ih nije strah pokazati da ona zapravo nije u parlamentu, te da su se u ime te istinske politike spremni angažovati u smeru premišljanja novih formi političke participacije, koje će omogućiti istinsku jednakost. To takođe tvrdi i velika većina intelektualaca, mislila i teoretičara, koji se u poslednje vreme u javnoj raspravi u Sloveniji oglašavaju na mnogobrojnim javnim debatama, u tekstovima i nastupima u medijima.

Interpretacija događaja koju nudi vaša dopisnica može se u Sloveniji naći jedino u medijima kontrolisanim i dirigovanim od vladajuće elite, koji su – baš kao i ta elita – odavno izgubili odnos sa realnošću.

Časopis "Vreme" pamtim kao jedan od retkih medija u Srbiji koji su u turbulentnim devedesetim godinama održavali nivo korektnosti, razuma i lucidnosti pri izveštavanju, analiziranju i pisanju o aktualnim temama sa područja Balkana. Objava ovakvog članka ukazuje da se uredničke politika "Vremena" očigledno umnogome promenila. Objavljivati članke koji o verovatno najemancipovanijem gestu građana Slovenije izveštavaju zlurado, tendenciozno i iz perspektive tržnog centra, za vas i vaše čitaoce je jako štetno, a generalno je ispod svakog nivoa. Žao mi je što je tako.

Lana Zdravković, Mirovni institut – Institut za savremene društvene i političke studije, Ljubljana, Slovenija

Platforma i stvarnost

Bondstil ne sme pasti... **VREME 1145**

Ono što bi u teoriji činilo bilo kakvu "platformu", koja se kao Đekna očekuje, nije samo spisak želja već i neki plan kako neku od želja i ostvariti. To je upravo ono što bi je činilo različitom od Vučelićevog uvodnika u "Pečatu" ili bilo kog lažnog ili pravog pisma Sinoda SPC. Jer i Vučelić i SPC mogu i da sanjaju i da podbunjuju (potonjima su snovi i želje nekako i u opisu posla), ali političar koji pledira da "vodi" ne sme da se krije iza oslojeđenosti poraženih.

Tako samo podstiče samoizolaciju (ili Srbiju gura u guberniju, što ipak nije samostalna Srbija, zar ne?). Mada, iako je platforma jedno veoma ozbiljno predizborno obećanje, ipak se slažem sa gospodinom Žarkovićem – očekivati bilo kakvu platformu od Nikolića nije fer. Ali ne zato što je nerealno da neka ostvariva platforma može biti pronađena, već jer je totalno nerealno da se do te platforme dođe sedenjem na stiroporu i skraćenim kursom u Novom Sadu. A "bilo ko osim Tadića" drugi pristup nijednom problemu nema.

Vladimir Đorđević

Sasvim kratko

Kursadžije iz Muzeja savremene umetnosti **VREME 1145**

Muharem Bazdulj je Frajer.

Slobodan Veličković

>> prodaja&pretplata

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	svet
VREME DVD komplet 1997–2012 (br. 334–1103)	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do februara 2012. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu VREME, Trg Republike 5, Beograd, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi http://www.vreme.com/pretplata pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

▸ dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom ▸ telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ▸ e-mailom na *prodaja@vreme.com*

PRIZORI IZ POLUSNA

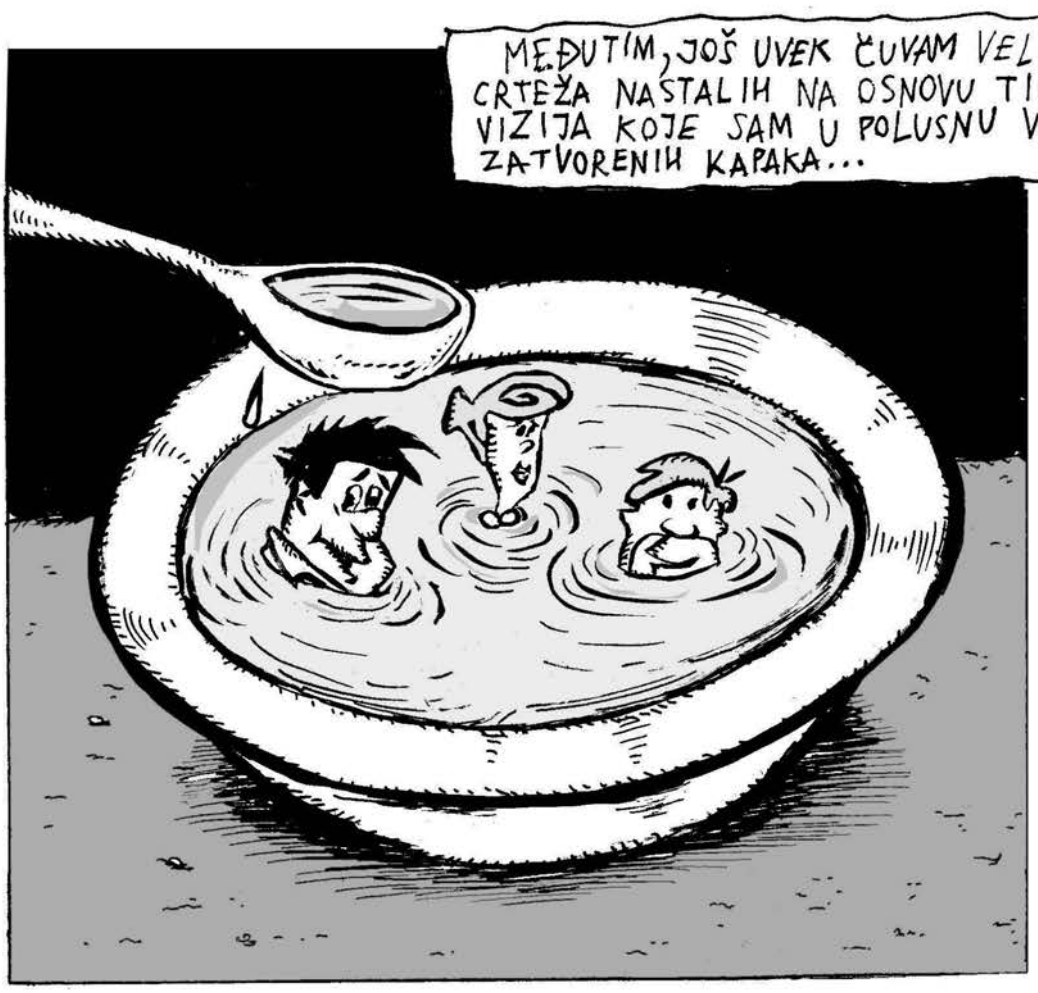
ALEKSANDAR ZOGRAF.

ZNAO SAM DA HIPNAGOGIČKE VIZIJE, NA PRAGU IZMEĐU SNA I JAVE, MOGU DA SE MANIFESTUJU KAO UNUTRAŠNJE PROJEKCIJE, ALI PONEKAD I KAO HALUCINACIJE KOJE OPAŽAMO JOŠ NEKOLIKO MOMENATA NAKON BUĐENJA...

02.07.2012.

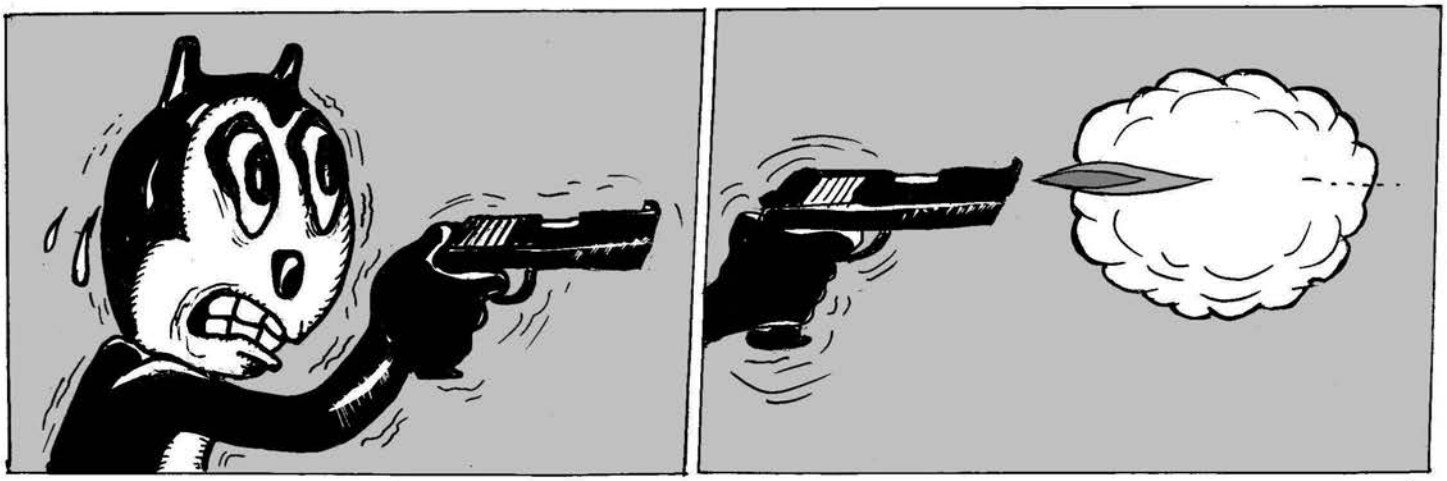
SAM NA KRATKO ZASPAO; TRGNUVŠI SE IZ SNA, VIDEO SAM PAUKA KAKO SE PENJE UZ KAUČ. KADA SAM USREDSREDIO PAŽNJU, PAUK JE NESTAO.

28.03.2012.

02.10.2012.

16.09.2012.

20.09.2012.

23.08.2003.

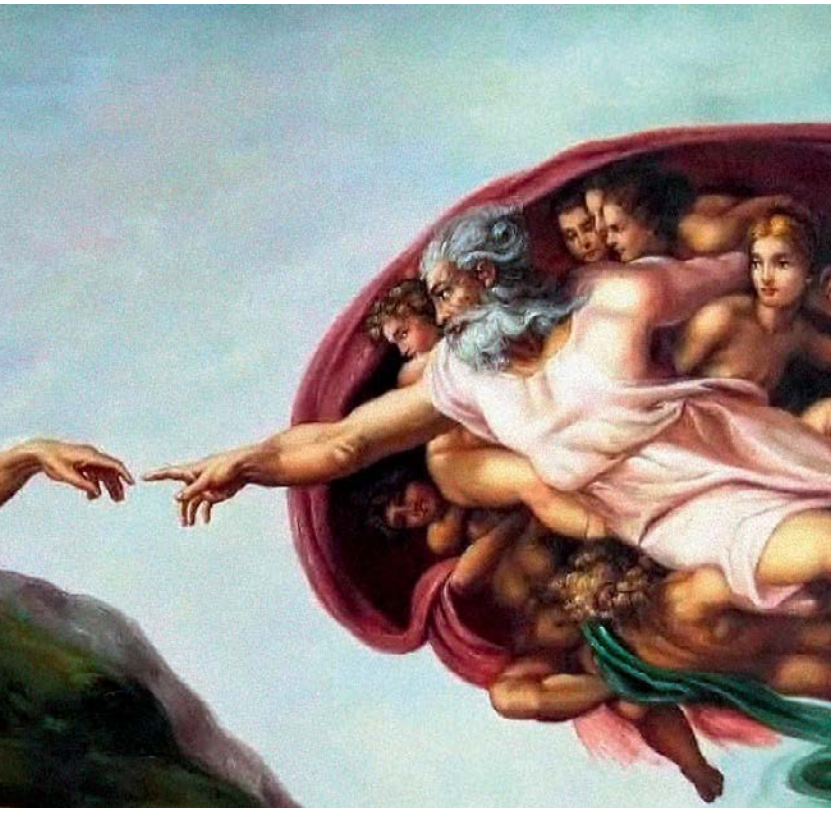
01.02.2011.

20.10.2011.

Nevera

S obzirom na to da nacionalni identitet čoveka vrlo dobro podnosi svakovrsne sinteze i ukrštaje, nacionalno mešoviti brakovi – ukoliko se mešovitost neguje otvoreno i u dovoljno ravnopravnoj srazmeri – obično donose izuzetno zdrave i jedre duhovno-organske plodove tj. dragu dečicu. Takav je brak naročito blagorodan u pogledu doziranja "razumne mere" nacionalnog u ukupnom identitetu deteta, i rasvetljavanja, iz povlašćene pozicije izmaknutosti, prave prirode nacionalnog.

Ilustracija: Michelangelo Buonarroti

Šta, međutim, sa mešovitošću koju stvaraju verništvo i ateizam? Da li je tako izmešan brak prednost ili nedostatak, čak vrlo nesretna okolnost?

Naime, ovde važi princip ili–ili: čovek ili veruje u boga ili ne veruje. Izjave na tragu "ja i nisam neki vernik" moguće su koliko i opaska šiparice kako je "malo trudna".

Vernik se, na veliku žalost gomile, ne postaje rođenjem – religija se ne može pocevčiti s majčinim mlekcem, niti se može zaraditi putem kožne infekcije pri ljuljuškanju odojčeta u očevom naručju.

Zasesti na obe stolice ovde nije moguće. Pokušaji u pomirbenom tonu, da se uskladi, izgladi, da se napravi kompromis između vere i ateizma ne mogu rezultirati drugim do ozbiljnom mentalnom pomijarom. Takođe, pitanje "za i protiv vere" ne može uspostaviti racionalnu polemiku – gde je korisno čuti i drugu stranu, korigovati mišljenje i sl. Tu, dakako, pljušte razlozi, argumentacije i kontraargumentacije, ali na elementarnom planu i dalje zjapi dilema: skočiti ili ne u veru.

Otud i zametak ekstremizma u svakoj religiji! Ekstremizam – ne, dakako, tek bombaški, već onaj čiji su mehanizmi nasilja suptilniji – obeležje je, bez izuzetka, svake religije. Naime, pozvanje je svakog hrišćanina da raširi radosnu vest, da svedoči Isusov patnički život i njegovu žrtvu. Delati na spasenju najmilijih, obezbediti im mesto u raju – to nije tek *part-time job*. U pitanju je krucijalna stvar u životu vernika! Zamislite da imate primerak sutrašnjih novina u kojima piše o razornom zemljotresu koji je pogodio vaš grad – ne biste li osetili dužnost da istog trena upozorite porodicu i sugrađane na opasnost? Saobrazno tome, sasvim je prirodno da roditelj, uveren u postojanje boga, nastoji podesiti sopstveni život i živote svojih bližnjih s obzirom na to uverenje.

Isto tako roditelj ateista, ubeđen u utvarni karakter boga, ravnaće svoj život i živote svojih bližnjih prema tom uvidu tj. držaće krajnje budalastim, čak štetnim, svako moljenje i klanjanje nečemu što ne postoji. Pritom, potrebno je istaći da je ateista u svom životnom stavu ipak tolerantniji, budući da vernika najčešće vidi samo kao slabića i gluperdu, dok vernik (koji je to u strogom smislu) ateistu smatra prokletom dušom zbog čije se beznadežnosti trese do kostiju. Radi se, elem, o bespoštednoj borbi i otimačini za dušu deteta u kojoj niko – s punim pravom! – ne sme i ne treba da popusti. Međutim, kako dalje? Šta se zbiva s detetom stešnjenim u tom pedagoškom klinču?

Pre svega, vaspitanje ne sme da bude, premda to gotovo uvek jeste, štancovanje klonova tj. najobičnija reprodukcija roditelja, u dlaku. Detetu je potrebno, koliko je god moguće nenavijački, usaditi pretpostavke – vrednosno, dakle, neutralne – na osnovu kojih će ono samostalno i spontano razvijati, ili pak neće, veru u boga. Iskustvo, nažalost, govori da u tom obračunu mozgova za mozgić uvek neko, iz spoljašnjih razloga, popusti ili se "plen" jednostavno-idiotski podeli: prvo dete je "njegovo", drugo je "njeno".

Sva (ne)sreća pa hrišćanstvo na ovim prostorima prevashodno nije (ako je igde u potpunosti) stvar lične životne odluke – promišljanja i osećanja koja pogađaju u srž bića individue – već tradicije, prenošene upravo gorespomenutom visokohranjivom laktacijom majke ili očevim kožnim oboljenjem. Stoga takvo hrišćanstvo nije nikakva religioznost u strogom smislu reči, već (tek) prigodna identitetska zakrpa. To je nekakav, kakav-takav, tradicionalistički pogled na svet, te je takvu "religioznost" moguće uspešno smešati i upariti sa drugom, odnosno sa ateizmom.

Otud na ovim, poslovično multinacionalnim, multikonfesionalnim, multivitaminskim itd. prostorima dečici, a i onim starijima, jedino ostaje da sa zahvalnošću pozdrave dupliranje krkanluka i praznične atmosfere. ◂

Ivan Kovač

COLOR PRESS GROUP

Predstavlja:

IZDANJE LONDONSKOG MAGAZINA

The Economist

U SRBIJI

THE ECONOMIST: SVET U 2013.

U PRODAJI OD 14. DECEMBRA 2012. PO CENI OD 200 DINARA

ZA „THE ECONOMIST: SVET U 2013.“ PIŠU:

MELINDA GATES - Spasavanje novorođenčadi

NICK CLEGG - Promene u Britaniji

LAZA KEKIĆ - Gde se treba roditi u 2013. godini

NASSIM TALEB - Četiri pravila u finansijama

MARIO MONTI - Italija i Evropa

... i drugi politički i ekonomski stručnjaci i lideri iz celog sveta

MOŽEŠ I NA RATE,
BEZ KAMATE

MASTERATA KREDITNA KARTICA
MALO PO MALO PLAĆAŠ, A ODMAH DOBIJAŠ

Zato što kod nas rade ljudi kao vi, znamo da je svaki veći trošak lakše podneti na rate.
Koristite Masterata kreditnu karticu na svim prodajnim mestima a kod naših partnera i bez kamate*.
I ne brinite, ono što kupite odmah dobijate. Samo račun stiže u delovima!

www.masterata.rs

JER IGRAMO U ISTOM TIMU

SOCIETE GENERALE
SRBIJA

Besplatan poziv na broj
0800 34 34 35

*Plaćanje bez kamate i provizije na transakcije na POS terminalima banke Societe Generale Srbija kod trgovaca sa kojima je zaključen ugovor o saradnji.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec